

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS INSTITUTAS

INGA SKUTKEVIČIŪTĖ
TARPTAUTINĖS TEISĖS PROGRAMA

TAIKAUS BRANDUOLINĖS ENERGIJOS PANAUDOJIMO
SAUGUMO REGULIAVIMAS TARPTAUTINĖJE TEISĖJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr.
Justinas Žilinskas

Vilnius, 2015

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	3
ĮVADAS	4
I. BRANDUOLINĖS ENERGIJOS TEISINIS REGULIAVIMAS.....	10
1.1. Branduolinių įrenginių sauga	10
1.2. Teisės šaltiniai, reglamentuojantys taikų branduolinės energijos panaudojimą	10
1.2.1 Branduolinė sauga.....	11
1.2.2 Panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymas	15
1.2.3 Branduolinio ginklo neplatimas	19
1.2.4 Branduolinių medžiagų fizinė sauga	22
1.2.5 Poveikio aplinkai vertinimas.....	24
1.2.6 Pranešimas apie branduolinę avariją ir pagalba.....	26
1.2.7 Atsakomybė už branduolinę žalą	27
II. VALSTYBIŲ TEISĖS IR PAREIGOS, SUSIJUSIOS SU BRANDUOLINE SAUGA	31
2.1. Pareiga atlikti poveikio aplinkai vertinimą	32
2.2. Pareiga teikti ataskaitas	40
2.3. Pareiga pranešti apie branduolinę avariją	44
2.4. Teisė prašyti pagalbos įvykus branduolinei avarijai ar kilus radiologiniam pavojui	51
III. ATSAKOMYBĖ UŽ BRANDUOLINĘ ŽALĄ	55
3.1. Valstybių atsakomybės už branduolinę žalą standarto nevienareikšmiškumas	55
3.2. Valstybės atsakomybės sąlygos.....	56
3.3. Pirminės atsakomybės objekto priskyrimas	59
3.4. Operatoriaus atsakomybės dydis	62
IŠVADOS	68
PASIŪLYMAI.....	70
LITERATŪROS SĄRAŠAS	71
ANOTACIJA	82
ANOTACIJA ANGLŲ KALBA.....	83
SANTRAUKA.....	84
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	85
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	86

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

Tarptautinis Teisingumo Teismas – TTT

Europos Žmogaus Teisių Teismas – EŽTT

Jungtinių Tautų Tarptautinės Teisės Komisija – TTK

Tarptautinė atominės energijos agentūra – TATENA

Ekonominio bendradarbiavimo ir vystymo organizacijos Branduolinės energijos agentūra –
OECD

Europos Sąjunga – ES

Valstybinė atominės energetikos saugos inspekcija – VATESI

Poveikio aplinkai vertinimas – PAV

ĮVADAS

Baigiamojo darbo aktualumas

Branduolinės energijos svarbą valstybių ekonominiam ir socialiniam vystymuisi 1977 m. pripažino Jungtinių Tautų Generalinė Asambėja, ji taip pat patvirtino tai, kad valstybės turi teisę naudoti ir turėti prieigą prie branduolinių technologijų¹. Valstybės, siekdamos būti energetiškai nepriklausomos nuo kitų valstybių bei, siekdamos kelti savo ekonomiką, vis sparčiau vysto branduolinę energetiką. Remiantis TATENA puslapyje pateikiama informacija, šiuo metu branduolinę energetiką vysto 30 valstybių, visose šiose valstybėse iš viso veikia 438 atominės elektrinės². 156 atominės elektrinės jau yra uždarytos³.

Įvykusi branduolinė avarija priverčia susimąstyti dėl branduolinės energijos panaudojimo saugumo. Iki šių dienų autorė suskaičiuoja bent 30 didesnio masto branduolinius įvykius ar avarijas: pirmoji fiksuojama avarija įvyko Chalk River atominėje elektrinėje, vėliau sekė avarijos Majak plutonio gamybos komplekse, Windscale atominėje elektrinėje, Trijų mylių atominėje elektrinėje, Černobylio atominėje elektrinėje, Tomsko atominėje elektrinėje, Fukušimos atominėje elektrinėje ir t.t. Lyginant avarijų skaičių su veikiančių ir veikusių atominių elektrinių skaičiumi, avarijų kilimo tikimybė nėra labai didelė, tačiau avarijos atveju sukeltos žalos mastas neprilygsta minėtam skaičiui.

Augant visuomenės savimonei ir poreikiui gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje, tarptautinės bendruomenės akys vis labiau krypsta į branduolinę energetiką vystančias valstybes. Šiuo metu pripažįstama, kad branduolinės energetikos plėtojimas yra ne tik šią energetikos rūšį vystančių valstybių teisė, tai taip pat yra vieningas visos tarptautinės bendrijos interesas, kad branduolinė energija būtų plėtojama laikantis tarptautinėje, ES teisėje nustatytų pareigų.

Tarptautinė bendrija siekia, kad tiek tos valstybės, kurios savo valstybių teritorijose statosi jau nebe pirmą branduolinį įrenginį, tiek tos, kurios tik pradeda plėtoti branduolinę energetiką, stengtųsi pasiekti aukštą branduolinės saugos lygį, vengtų galimos žalos kitoms valstybėms, bendradarbiautų tarpusavyje bei su branduolinės energijos panaudojimą reguliuojančiomis institucijomis. Branduolinę energetiką vystančios valstybės įpareigojamos laikytis tarptautinėje teisėje nustatytų pareigų: atlikti tarpvalstybinio PAV, vykdant branduolinę veiklą, konsultuotis su kitomis valstybėmis, užtikrinti jų dalyvavimą tarpvalstybinio PAV

¹ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *International Law and the Environment* (New York: Oxford University Press, 2009), p. 489, <http://www.scribd.com/doc/238356647/Birnie-and-Boyle-2009-International-Law-and-the-Environment#scribd>

² „Operational & Long-Term Shutdown Reactors,“ žiūrėta 2015 09 03, <http://www.iaea.org/PRIS/WorldStatistics/OperationalReactorsByCountry.aspx>

³ „Permanent Shutdown Reactors,“ žiūrėta 2015 09 03, <http://www.iaea.org/PRIS/WorldStatistics/ShutdownReactorsByCountry.aspx>

procesu, informuoti apie branduolinei saugai grėsmę keliančias situacijas, atlyginti dėl kilusios branduolinės avarijos kitoms valstybėms padarytą žalą. Valstybėms suteikiama teisė prašyti kitų valstybių ar institucijų pagalbos, galimybė pasimokyti iš kitų valstybių gerosios patirties pavyzdžių bei pritaikyti juos savo nacionalinėje teisėje, tobulinant branduolinę saugą.

Tiriama problema

Tik pačios valstybės turi teisę nuspręsti plėtoti branduolinę energetiką taikiems tikslams ar ne. Istorija neleidžia pamiršti, kad vienoje valstybėje vystoma branduolinė energetika, gali sukelti neigiamus padarinius ir už šios valstybės teritorijos ribų. Dėl šios priežasties, valstybės, nusprendusios plėtoti šią energetikos rūšį, privalo vadovautis ne tik savo ekonominiiais interesais, bet ir atsižvelgti į tarptautinės bendrijos interesą nepatirti branduolinės žalos. Valstybės privalo laikytis tarptautinės, o ES narės ir ES teisės nustatytų branduolinės saugos reikalavimų, tinkamai vykdyti priimtus įsipareigojimus, nesiekti pasinaudoti paliktomis jų spragomis. Visi branduolinės saugos reikalavimai visose susitariančiose valstybėse turėtų būti įgyvendinami netaikant jokių išimčių, neatsižvelgiant į valstybių ekonomines galimybes ar jų patirtį branduolinių įrenginių eksploatacijoje.

Branduolinės saugos klausimus reglamentuoja daug skirtingu laiku, skirtingame kontekste priimtų tarptautinių, ES teisės aktų. Vieni jų nustato privalomo, kiti tik rekomendacinio pobūdžio įpareigojimus valstybėms. Kalbant apie rekomendacinio pobūdžio normas (branduolinę saugą prižiūrinčių institucijų parengtos rekomendacijos, saugos standartai, principai), valstybės skatinamos jas perkelti į savo nacionalinę teisę ir tokiu būdu padaryti jas privalomas, tačiau kol tas nėra padaryta, savo pobūdžiu šios normos valstybėms nėra privalomos. Kitas atvejis kalbant apie tarptautines sutartis, kurias valstybės pasirašydamos, ratifikuodamos ar kitu būdu prie jų prisijungdamos, sutinka laikyti privalomas. Valstybės įgyja pareigą vykdyti konkrečioje tarptautinėje sutartyje nustatytus įpareigojimus. Problema kyla tada, kai tam tikra tarptautinė sutartis užuot įtvirtinusi visoms valstybėms bendras privalomas pareigas, pateikia tik rekomendacijas, teisiniame reguliavime palieka spragų ir valstybėms palieka plačią kompetencijos teisę elgtis savo nuožiūra.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis

Branduolinės energijos panaudojimo taikiems tikslams saugos klausimus reguliuoja tiek nacionalinė, tiek tarptautinė branduolinė teisė. Pasak Fabricio Norceros, „branduolinė teisė šiuo metu yra visiškai savarankiška teisės šaka, turinti sąlyčio taškų su aplinkosauga, darbų sauga,

visuomenės sveikata, žemėtvarka“⁴. Pažymėtina, kad tai yra ganėtinai naujas dalykas, branduolinė energija atrasta ganėtinai neseniai – jai nėra nė 100 metų. Dėl ganėtinai „jauno“ branduolinės energijos pobūdžio, yra labai mažai teisinės literatūros lietuvių kalba. Anglų kalba (paminėtinos tokios pavardės kaip F. Norcera, D. Flory, P. Birnie, A. Boyle, C. Redgewel, A.Kiss, D. Shelton, D. Bodansky, J. Brune, E. Hey, H. Cook, T. Findlay) išsamios mokslinės teisinės literatūros taip pat nėra daug, pagrindė ką galima rasti, tai informacinio pobūdžio medžiaga, kurioje aprašomos konvencijos, jų taikymas, plačiau neanalizuojant konvencijų nustatomų valstybių teisių ir pareigų branduolinės saugos srityje, neieškant tarptautinių sutarčių nustatomo teisinio reguliavimo spragų, kas bus atliekama šiame darbe. Kadangi branduolinę saugą reglamentuojančios tarptautinės sutartys pagrindė apsiriboja ginčų sprendimu taikiomis priemonėmis, atliekamo tyrimo srityje nėra ir teismų praktikos. Su branduoline energetika nesusijusiose bylose TTT, EŽTT, arbitražo teismai apie tam tikras valstybių pareigas ir teises (konsultavimosi pareiga, pareiga atlikti tarpvalstybinę PAV, teisė į informaciją, teisė nepatirti žalos) yra išreiškę savo nuomonės. Baigiamajame darbe šios nuomonės bus naudingos ir pritaikytos analizuojant branduolinės saugos sritį.

Pažymėtini šie temai aktualūs lietuvių atlikti darbai:

2008 m. Mykolo Romerio universiteto Verslo teisės katedros studento Manto Buroko parašytas magistro baigiamasis darbas tema „Branduolinės energetikos objektų statybos teisinio reguliavimo ypatumai“.

2011 m. Mykolo Romerio universiteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės katedros studento Ovidijaus Šeštoko parašytas magistro baigiamasis darbas tema „Tarptautinės teisės įtaka vystant branduolinę energetiką“.

2014 m. Vytauto Didžiojo universiteto teisės fakulteto studentės Aleksandros Liachovič parašytas magistro baigiamasis darbas tema „Ar egzistuoja pareiga Juridiniam asmeniui atlyginti žalą kitai valstybei, kai dėl Force Majeure aplinkybių radioaktyviomis medžiagomis užteršiami kitos valstybės išoriniai teritoriniai vandenys bei vandenynai?“

2014 m. Vilniaus universitete parengta Jolantos Apolevič daktaro disertacija tema „Tarptautinės aplinkos teisės principų įtaka branduolinei teisei“.

Pasauliniu mastu taikaus branduolinės energijos panaudojimo saugumo klausimus nagrinėja daugybė tarptautinių, ES ir nacionalinių organizacijų: TATENA, OECD, Pasaulinė branduolinės energetikos objektus eksploatuojančių organizacijų asociacija, Europos branduolinę saugą reguliuojančių institucijų grupė, Europos atominės energetikos bendrija, Vakarų Europos

---

⁴ Fabrizio Norcera, *The Legal Regime of Nuclear Energy - A comprehensive Guide to International and European Union Law* (Belgium: Intersentia, 2005), p.1,
<https://books.google.lt/books?id=gLtgaGM0ctkC&printsec=frontcover&hl=lt#v=onepage&q&f=false>

branduolinę saugą reguliuojančių institucijų asociacija, Europos branduolinę saugą reguliuojančių institucijų grupė, VATESI ir kitos. Šios institucijos turi plačius įgaliojimus stiprinant ir plėtojant branduolinę saugą. Organizacijos vysto saugumo standartus, branduolinį mokslą, turi teisę siųsti savo ekspertus į valstybes įvertinti tam tikrą jų branduolinės saugos sritį, suteikia galimybę valstybėms lengviau pasidalinti patirtimi branduolinio saugumo srityje, prisideda tobulinant darbuotojų gebėjimus, organizuoja konferencijas, seminarus, ekspertų susitikimus, teikia rekomendacijas, patarimus.

Baigiamojo darbo reikšmė

Baigiamajame darbe autorė analizuos branduolinės energijos saugos srityje valstybėms nustatomas teises ir pareigas, sieks identifikuoti teisinio reguliavimo spragas ir pateiks galimus jų sprendimo būdus. Tyrimo rezultatai galėtų prisidėti tobulinant branduolinės saugos teisinį reguliavimą – keičiant esamus teisės aktus, užpildyti identifikuotas teisinio reguliavimo spragas. Tyrimas taip pat galėtų būti naudingas pradedantiesiems branduolinės energetikos specialistams – tyrime pateikiama susisteminta informacija apie branduolinės energijos teisinio reguliavimo visumą, analizuojamos konkrečios valstybių pareigos ir teisės, jų įgyvendinimo problemos.

Tyrimo tikslas

Atskleisti, ar esamas tarptautinis, ES teisinis reguliavimas yra pakankamai efektyvus ir veiksmingas užtikrinant branduolinę saugą.

Tyrimo uždaviniai

1. Išanalizuoti ir įvertinti branduolinę saugą reglamentuojančias tarptautines sutartis, ES teisės aktus.
2. Atlikti valstybėms nustatomų pareigų, kuriomis jos įpareigojamos pasiekti aukštą branduolinės saugos lygį, įgyvendinimo analizę.
3. Įvertinti tarptautinei bendruomenei suteiktų teisių, branduolinę energetiką vystančių valstybių atžvilgiu, įgyvendinimo galimybę.
4. Nustatyti valstybių, sukėlusią branduolinę žalą kitoms valstybėms, atsakomybės sąlygas.

Tyrimo metodika

Tai teorinio analitinio pobūdžio tyrimas, kuomet surinkti duomenys analizuojami, išskaidomi į sudėtinės dalis, siekiama įvertinti teisinį reguliavimą ir nustatyti svarbiausias teisinio reguliavimo spragas, bei jas nustačius, pateikti jų galimus sprendimo būdus.

Pirmoje tyrimo dalyje autorė atrinko ir išanalizavo svarbiausius taikų branduolinės energijos panaudojimo saugumą reglamentuojančius tarptautinius ir ES teisės aktus, išskyrė autorės nuomone svarbiausias teisės aktų nuostatas, susipažino su mokslininkų nuomone nagrinėjamais klausimais.

Vėliau turimi duomenys buvo lyginti su egzistuojančia valstybių praktika, ieškota jų elgesio neatitikimų, egzistuojančių teisinio reguliavimo spragų bei teikti pasiūlymai problemų sprendimui.

Mokslinis tiriamasis darbas atliktas naudojant šiuos metodus:

Analizės metodas naudotas analizuojant taikų branduolinės energijos panaudojimo saugumą reglamentuojančius tarptautinės, ES ir nacionalinės teisės aktus, mokslininkų nuomonę konkrečiais klausimais.

Abstrakcijos/sintezės metodas buvo naudotas siekiant susikoncentruoti ties konkrečiomis, autorės nuomone svarbiausiomis, valstybių teisėmis ir pareigomis, nustatyti jų įgyvendinimo problematiką bei egzistuojančias teisinio reglamentavimo spragas.

Lyginamasis metodas buvo taikomas siekiant nustatyti nacionalinės teisės atitiktį tarptautinės ir ES teisės reikalavimams.

Alternatyvų metodas taikytas lyginant tą pačią reguliavimo sritį reglamentuojančius skirtingus teisės šaltinius.

Surinktų duomenų pagrindu, naudojant apibendrinimo metodą, buvo formuluojamos išvados, nustatomas iškeltos hipotezės teisingumas.

Tyrimo struktūra

Magistro baigiamąjį darbą sudaro 3 dalys: pirmojoje dalyje analizuojami magistro baigiamajam darbui aktualiausi taikų branduolinės energijos panaudojimą reglamentuojantys teisės šaltiniai.

Antroje darbo dalyje autorė analizuoja valstybių, plėtojančių branduolinę energetiką, pareigas ir teises, bei valstybių, kurios gali būti paveiktos pirmosios valstybės plėtojamoms veikloms, teises pastarųjų atžvilgiu, bei jų įgyvendinimo problematiką.

Trečia darbo dalis skirta išanalizuoti valstybių, sukėlusią branduolinę žalą kitoms valstybėms atsakomybės sąlygas, nukentėjusiųjų valstybių galimybę gauti patirtos žalos atlyginimą.

Ginamieji teiginiai

Esamas teisinis reguliavimas nepakankamai veiksmingai užtikrina branduolinę saugą. Esama spragų, kuriomis valstybės naudojasi, siekdamos nevykdyti nustatytų pareigų. Esamas teisinis reguliavimas turėtų būti sugriežtintas, nustatant valstybėms daugiau privalomojo pobūdžio įpareigojimų, už kurių nesilaikymą grėstų teisinės sankcijos.

Valstybėms suteiktų teisių įgyvendinimas praktiškai nėra užtikrinamas. Valstybėms, manančioms, kad kita valstybė pažeidžia jų teises, turėtų būti įteisinta galimybė savo teises ginti pasinaudojant teisminėmis priemonėmis.

Valstybių atsakomybė, nesugebėjus užtikrinti branduolinės saugos ir sukėlus kitoms valstybėms žalą, turėtų būti taikoma nepriklausomai nuo to, ar valstybės veiksmuose yra kaltės elementas.

I. BRANDUOLINĖS ENERGIJOS TEISINIS REGULIAVIMAS

1.1. Branduolinių įrenginių sauga

Autorės nuomone, kalbant apie branduolinių įrenginių saugą, visų pirma reikia skirti branduolinių įrenginių saugą (angl. *Safety*) ir branduolinių įrenginių saugumą (angl. *Security*). Nepaisant kai kurių autorių⁵ siekio kvalifikuoti branduolinį saugumą ir saugą, kaip vieną ir tą patį dalyką, autorės nuomone, branduolinių įrenginių saugumą ir saugą yra tikslinga nagrinėti atskirai. Kalbant apie branduolinių įrenginių saugumą, omenyje turima branduolinių įrenginių fizinė sauga nuo tyčinių veiksmų, kaip kad branduolinių medžiagų neteisėtas pasisavinimas ar neteisėtas naudojimas, o kalbant apie saugą – apsaugos priemonės, skirtos apsisaugoti nuo netyčinių veiksmų, kaip kad gamtos reiškinių keliama grėsmė branduolinei saugai. Šio baigiamojo darbo II dalyje, autorė analizuos branduolinę saugą tuo aspektu, kuriuo nustatomos branduolinių įrenginių saugos priemonės nuo galimų netyčinių veiksmų.

1.2. Teisės šaltiniai, reglamentuojantys taikų branduolinės energijos panaudojimą

TTT Statuto 38 straipsnyje nustatyti tarptautinės teisės šaltiniai taip pat aktualūs ir kalbant apie tarptautinės branduolinės teisės šaltinius. Branduolinės energijos naudojimo taikiems tikslams saugumo klausimus reglamentuoja tarptautinės konvencijos, tarptautiniai papročiai, kaip bendrosios praktikos, kuri pripažinta teise, įrodymas, bendrieji teisės principai, teismo sprendimai (TTT, EŽTT, arbitražinių teismų sprendimai), įvairių tautų labiausiai kvalifikuotų viešosios teisės specialistų darbai⁶. Taip pat pažymėtinos tarptautinių organizacijų rezoliucijos, tarptautinių organizacijų nustatyti principai, branduolinės saugos standartai ir rekomendacijos. Šiame magistro baigiamajame darbe autorė didžiausią dėmesį skirs tarptautinėms sutartims, tarptautinių organizacijų nustatytiems saugos principams ir teismų sprendimams. Papildomai bus nagrinėjami ES valstybėms narėms taikomi bei nacionaliniai Lietuvos Respublikos teisės aktai.

---

⁵ Alexandre Charles Kiss and Dinah Shelton, *International Environmental Law*. Third Edition (Transnational Publishers, Incorporated, 2004), p. 616.

⁶ The Statute of the International Court of Justice (concluded 26 June 1945, entered into force 24 October 1945). 59 Stat. 1031; TS 993; 3 Bevens 1153.

Pagrindiniai branduolinės energetikos principai: naudingas, atsakingas ir tvarus panaudojimas⁷. Šiais principais siekiama apsaugoti žmones ir aplinką, garantuoti saugumą ir išvengti branduolinio ginklo platinimo. Pagrindiniai branduolinės energetikos principai yra skirti taikyti visose branduolinės energetikos srityse.

Taikaus branduolinės energijos reguliavime svarbų vaidmenį atlieka TATENA priimti fundamentalieji saugos principai: atsakomybė už saugą, valstybės vaidmuo saugos užtikrinimo procese, vadovavimas ir vadyba saugai užtikrinti, įrenginių ir veiklos pagrįstumas, apsaugos optimizavimas, rizikos asmenims mažinimas, dabarties ir ateities kartų apsauga, avarių prevencija, avarinė parengtis ir atsakomieji veiksmai, apsauginiai, egzistuojančių ar nereguliuojamą radiacijos riziką mažinantys veiksniai⁸. Pažymėtina, kad šie TATENA nustatyti principai neturi privalomojo pobūdžio valstybėms, tačiau valstybės yra skatinamos jais vadovautis. Pvz., Lietuvos Respublika šiuos principus yra perkėlusį į savo nacionalinę teisę – 2011 m. birželio 28 d. priėmus Branduolinės saugos įstatymą, TATENA nustatyti principai tapo privalomi Lietuvos Respublikoje.

Temai aktualūs saugų branduolinės energijos panaudojimą reglamentuojantys tarptautinės ir ES teisės aktai, pagal nustatomas valstybėms pareigas, gali būti suskirstyti į kelias sritis: branduolinė sauga, panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymas, branduolinio ginklo neplatinimas, branduolinių medžiagų fizinė sauga, PAV, pranešimas apie branduolinę avariją ir pagalba jai įvykus, atsakomybė už branduolinę žalą.

1.2.1 Branduolinė sauga

Branduolinių įrenginių saugą reglamentuoja: 1994 m. Branduolinės saugos konvencija (toliau – Saugos konvencija), 1956 m. TATENA statutas, 2009 m. birželio 25 d. Tarybos direktyva 2009/71/Euratomas, kuria nustatoma Bendrijos branduolinių įrenginių branduolinės saugos sistema (toliau – Direktyva 2009/71/Euratomas), 2014 m. liepos 8 d. Europos tarybos direktyva 2014/87/Euratomas, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2009/71/Euratomas, kuria nustatoma Bendrijos branduolinių įrenginių branduolinės saugos sistema (toliau – Direktyva 2014/87/Euratomas).

---

⁷ IAEA Nuclear Energy Series. Nuclear Energy Basic Principles. No. NE-BP, 2008, p. 1-2, https://www.iaea.org/OurWork/ST/NE/Main/st-petersburg-conference/background-materials/data/2_Nuclear_Energy/1_IAEA_Nuclear_Energy_Publications/1_NE_Series_Guidance_Publications/1_Nuclear_Energy_Basic_Principles.pdf

⁸ IAEA Safety standards. Fundamental Safety Principles. Safety Fundamentals No. SF-1. 2006, http://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/Pub1273_web.pdf

Saugos konvencija įsigaliojo 1996 m. spalio 24 d⁹. Šios konvencijos tikslai – pasiekti ir išlaikyti aukštą branduolinės saugos lygį visame pasaulyje – to siekiama stiprinant nacionalines priemones ir tarptautinį bendradarbiavimą, parengti ir išlaikyti veiksmingas apsaugos nuo potencialaus radiologinio pavojaus priemones, kurios apsaugotų žmones, visuomenę ir aplinką nuo žalingos jonizuojančiosios spinduliuotės poveikio, bei užkirsti kelią branduolinėms avarijoms, o joms įvykus – sumažinti neigiamas pasekmes¹⁰.

Galima teigti, kad ši konvencija yra viena pirmųjų konvencijų, kuri bando visapusiškai reglamentuoti valstybių pareigas, siekiant dar labiau sustiprinti branduolinę saugą. Siekiant konvencijos užsibrėžtų tikslų, valstybės įpareigojamos vertinti branduolinių įrenginių saugą prieš pradėdant statybos darbus ir vėliau visą jų gyvavimo laikotarpį (14 str.), atlikti aikštelės įvertinimą, konsultuotis su kitomis valstybėmis (17 str.), parengti avarinės parengties planus (16 str.), licencijos turėtojai įpareigojami teikti informaciją reguliuojančiai institucijai (19 str.).¹¹

Valstybės, peržiūrėjusios branduolinių įrenginių saugą, įpareigojamos atlikti reikalingus patobulinimus, o tuo atveju, jei patobulinimai negalimi – kaip įmanoma greičiau sustabdyti branduolinio įrenginio veiklą¹². Kaip bebūtų, Saugos konvencija susitariančioms šalims palieka plačią diskrecijos teisę šioje srityje – tuo atveju, jei valstybė neturi kitų energijos šaltinių, ar tuo atveju, jei branduolinio įrenginio veiklos sustabdymas neigiamai įtakotų jos socialinį, ekonominį gerbūvį ar aplinkosaugą, valstybė galėtų ilgai atidėti branduolinio įrenginio veiklos sustabdymą. Paminėtinas Rusijos atvejis, tiksliau – Černobylio stiliaus reaktoriai (RBMK). Šiuo metu Rusijoje tebeveikia 11 RBMK stiliaus reaktorių¹³ ir kol nebus rasta kuo juos pakeisti, tol jie bus eksploatuojami.

Pažymėtina, jog Saugos konvencijoje nustatytų įpareigojimų vykdymas nėra užtikrinamas jokiais teisinėmis priemonėmis. Šalys įpareigojamos kilusius ginčus spręsti konsultacijų būdu¹⁴, nėra kalbama nei apie arbitražo teismą, nei tuo labiau apie TTT. Šiuo atžvilgiu, paminėtinas Saugos konvencijos 9 straipsnis, kuris, kaip ir tolimesniame darbe nagrinėtos konvencijos dėl atsakomybės už branduolinę žalą, atsakomybę už branduolinę saugą priskiria tai valstybei, kuriai priklauso branduolinis įrenginys¹⁵. Darytina prielaida, jog nepaisant to, kad konvencija neužtikrina kitų valstybių, manančių, kad branduolinę energetiką vystanti

⁹ “Convention on nuclear safety”, žiūrėta 2015 11 27,

https://www.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/nuclearsafety_status.pdf

¹⁰ „Branduolinės saugos konvencija,” 2 str., *Valstybės žinios* 17, 439 (1996).

¹¹ *Ibid*, 14 str., 17 str., 16 str., 19 str.

¹² *Ibid*, 6 str.

¹³ „RBMX Reactors. Appendiix to Nuclear Power Reactors”, žiūrėta 2015 11 16, <http://www.world-nuclear.org/info/Nuclear-Fuel-Cycle/Power-Reactors/Appendices/RBMK-Reactors/#.UmkdiBCrP-I>

¹⁴ „Branduolinės saugos konvencija,” *op.cit.*, 29 str.

¹⁵ *Ibid*, 9 str.

valstybė pažeidžia jų teises, galimybės pareikšti ieškinį TTT, konvencija leidžia suprasti, kad konvencijoje nustatyti įpareigojimai yra privalomi vykdyti, nes netinkamo jų vykdymo atveju (sukėlus kitoms valstybėms žalą), valstybei kils atsakomybė.

Kitu konvencijos saugikliu galima laikyti Konvencijos 5 ir 20 straipsnius¹⁶, vadovaujantis kuriais, valstybėms nustatoma pareiga periodiškai rengti apžvalginius susitikimus, skirtus svarstyti valstybių pateiktus pranešimus. Šiuose pranešimuose valstybės įpareigojamos informuoti, ką jos konkrečiai yra padariusios tam, kad įgyvendintų kiekvieną konvencijos įpareigojimą, t.y. informuoti kitas valstybes, kaip jų branduolinė sauga atitinka Saugos konvencijoje nustatytus reikalavimus. Pažymėtina, kad tokių susitikimų teisinis įtvirtinimas konvencijoje yra visiškai naujovė – ankstesnėse tarptautinėse sutartyse nėra kalbama apie tokio pobūdžio susitikimus.

Saugos konvencija pažymi valstybių bendradarbiavimo (konsultavimasis su kitomis valstybėmis) ir nacionalinių priemonių stiprinimo svarbą (branduolinės saugos vertinimas, peržiūra, nuolatinis tobulinimas ir t.t.). Konvencija apibendrina anksčiau priimtų tarptautinių sutarčių, reguliuojančių branduolinę saugą, nustatomus įpareigojimus ir sutelkia juos vienoje konvencijoje. Saugos konvencija nenustato visoms valstybėms vienodų reikalavimų, ji nurodo bendras saugos gaires ir palieka valstybių kompetencijai šiuos klausimus spręsti savarankiškai. Pati tarptautinė bendruomenė mato poreikį stiprinti Saugos konvencijos nustatomą teisinį režimą, todėl, 2015 m. vasario 9 d. vykusios diplomatinės konferencijos metu patvirtino Vienos deklaraciją dėl branduolinės saugos stiprinimo¹⁷. Pažymėtina, kad Saugos konvencija yra teisiškai įpareigojanti visoms ES valstybėms narėms – prie šios konvencijos buvo prisijungta **1999 m. lapkričio 16 d. Komisijos sprendimu**¹⁸.

Branduolinės saugos srityje taip pat paminėtinas **TATENA statutas**, ši organizacija kuria branduolinės saugos programą, yra parengusi daug branduolinės saugos standartų. Nors standartai nėra privalomi (yra rekomendacinio pobūdžio), valstybės yra linkusios jais vadovautis, panaudoti juos, kaip teisinio reguliavimo spragų užpildymo priemonę ar net naudoti kaip modelį, kuriant savo įstatyminę bazę, TATENA taip pat rengia ir priima daugiašales sutartis.¹⁹

Šioje srityje paminėtina OSART programa, pradėta 1982 m., vadovaujantis ja, TATENA tarptautiniai ekspertai gali vykti į valstybes patikrinti branduolinių įrenginių veikimą, jų saugą. Tikrinimai atliekami atsižvelgiant į konkrečioje srityje taikomus TATENA nustatytus saugos

¹⁶ „Branduolinės saugos konvencija,“ *supra note* 10, 5 str., 20 str.

¹⁷ Vienna Declaration on Nuclear Safety. Diplomatic Conference to consider a proposal to amend the Convention on Nuclear Safety. (Vienna, 2015), https://www.iaea.org/sites/default/files/cns_summary090215.pdf

¹⁸ Komisijos 1999 m. lapkričio 16 d. sprendimas dėl Europos atominės energijos bendrijos (Euratomas) prisijungimo prie 1994 m. Branduolinės saugos konvencijos. [1999] OL L318/20.

¹⁹ Dainius Žalimas et al. *Tarptautinės organizacijos* (Vilnius: Justitia, 2001), p. 529.

standartus. Tikrinama ne tik branduolinių įrenginių sauga, bet ir bendraujama su branduolinio įrenginio personalu. Programos metu teikiami pasiūlymai dėl branduolinių įrenginių saugos tobulinimo, nustačius gerosios patirties pavyzdžius, jais dalijamasi su kitomis valstybėmis. Atlikus įvertinimą, parengiama ataskaita, kuri šalies sutikimu skelbiama visuomenei susipažinti. Teigiama, jog tuo siekiama padidinti skaidrumą ir atskaitomybę branduolinės saugos srityje.²⁰ OSART programos metu vertinami techniniai saugos klausimai. Kita TATENA programa, kurios metu analizuojama įrenginiuose taikoma saugos kultūra – ISCA – nepriklausomas saugumo kultūros vertinimas. Šių vertinimų metu, analizuojama organizacijoje taikoma praktika, ar ji atitinka saugos kultūrą, nustačius neatitikimus, pažeidžiamas sritis, pateikiamos rekomendacijos, atkreipiamas dėmesys į tam tikras silpnas grandis.²¹

Direktyva 2009/71/Euratomas tam tikra prasme pakartoja Saugos konvencijoje nustatytas pareigas (Saugos konvencijos 6 str., 7 str., 8 str., 9 str., 11 str., 16 str.). 3 straipsnyje pateikia branduolinės saugos apibrėžimą.

Direktyva siekiama paskatinti valstybes savo veikloje atsižvelgti į TATENA nustatytus pagrindinius saugos principus (valstybių atsakomybė už branduolinę saugą, licencijos turėtojo atsakomybė). Šios direktyvos 6 straipsnis²², kaip ir Saugos konvencijos 9 straipsnis, atsakomybę už branduolinių įrenginių saugą priskiria licencijos turėtojui (operatoriui), jis įpareigojamas nuolat vertinti bei gerinti branduolinių įrenginių saugą.

Valstybės, įpareigojamos leisti būti patikrintoms tarptautinių ekspertų.²³ Kaip preambulėje pažymima, šie įvertinimai neturi būti laikomi nei patikrinimu, nei auditu²⁴ – jie yra skirti valstybėms tobulinti savo branduolinę saugą ir užtikrinti tvirtą branduolinės saugos reguliavimą. Šių patikrinimų metu, valstybės gali pasikeisti patirtimi vystant branduolinę energetiką, pasimokyti iš geriausios praktikos ir tokiu būdu prisidėti prie branduolinės saugos didinimo.

Po 2011 m. Fukušima Daiči atominėje elektrinėje įvykusios avarijos, persvarstytas Direktyvos 2009/71/Euratomas veiksmingumas. 2014 m., atsižvelgus į Vakarų Europos branduolinę saugą reguliuojančių institucijų asociacijos bei TATENA nustatytus saugos reikalavimus, Direktyva 2009/71/Euratomas iš dalies pakeista²⁵. Pakeitimu siekiama toliau

---

²⁰ OSART. *Operational Safety Review Teams*, p. 1-11, http://www-ns.iaea.org/downloads/ni/s-reviews/osart/OSART_Brochure.pdf

²¹ *Independent Safety Culture Assessment Review Service (ISCA)*, <http://www-ns.iaea.org/downloads/ni/safety-culture/isca-leaflet.pdf>

²² Tarybos 2009 m. birželio 25 d. direktyva 2009/71/Euratomas, kuria nustatoma Bendrijos branduolinių įrenginių branduolinės saugos sistema, 6 str., [2009] OL L 172/18.

²³ *Ibid*, 9 str.

²⁴ *Ibid*, 21 punktą.

²⁵ „Nuclear safety rules”, žiūrėta 2015 11 18, <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/nuclear-energy/nuclear-safety>

tobulinti ES valstybių narių praktiką vystant branduolinę energetiką ir tokiu būdu pasiekti aukštesnį branduolinės saugos lygį. Išplečiamos reguliuojančios institucijos galios, padidinamas skaidrumas branduolinės saugos srityje.

Vienas svarbiausių įpareigojimų nustatomas naujai įterptame 2 skirsnyje, kuriame patvirtinama ir tuo pačiu teisiškai apibrėžiama avarijų prevencijos ir jų pasekmių mažinimo svarba. Vadovaudamosi šiuo skirsniu, valstybės įpareigojamos nuo pat branduolinio įrenginio projektavimo pradžios, visą jo eksploatavimo laiką ir nutraukiant eksploatavimą, dėti visas pastangas tam, kad būtų išvengta avarijų, o joms įvykus – kiek įmanoma sumažinti jų pasekmes²⁶. Avarijų prevencijos svarba taip pat buvo pripažinta TTT Corfu Channel byloje, Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons byloje, arbitražiniame sprendime Trail Smelter byloje, Rio deklaracijos 2 straipsnyje.

1.2.2 Panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymas

Panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymą reglamentuoja: 1997 m. Jungtinė panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencija (toliau – Jungtinė konvencija), 2006 m. lapkričio 20 d. Tarybos direktyva 2006/117/Euratomas dėl radioaktyviųjų atliekų ir panaudoto branduolinio kuro vežimo priežiūros ir kontrolės (toliau – Direktyva 2006/117/Euratomas), 2011 m. liepos 19 d. Tarybos direktyva 2011/70/Euratomas, kuria nustatoma panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų atsakingo ir saugaus tvarkymo Bendrijos sistema (toliau – Direktyva 2011/70/Euratomas). 1972 m. Londono konvencija dėl jūros teršimo atliekomis ir kitomis išmetamomis medžiagomis (toliau – Londono konvencija) ir 1996 m. Londono protokolai dėl 1972 m. Londono konvencijos dėl jūros teršimo atliekomis ir kitomis išmetamomis medžiagomis (toliau – Londono protokolai) taip pat aktualūs kalbant apie panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymą.

Valstybėms sparčiai plėtojant branduolinę energetiką, branduolinių įrenginių eksploatavimo metu susidaro panaudotas kuras ir radioaktyviosios atliekos. Iki Jungtinės konvencijos priėmimo neegzistavo bendra tarptautinė sutartis, kuri reglamentuotų panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymą. Konvencija priimta siekiant tarptautiniu mastu nustatyti vienodus panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos standartus.

Jungtinės konvencijos tikslai nurodomi jos 1 straipsnyje – konvencija skirta pasiekti ir išlaikyti aukštą panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos lygį. Pasiekti aukštą

---

²⁶ Tarybos 2014 m. liepos 8 d. direktyva 2014/87/Euratomas, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2009/71/Euratomas, kuria nustatoma Bendrijos branduolinių įrenginių branduolinės saugos sistema (toliau – Direktyva 2014/87/Euratomas), 2 skirsnis, OL L219/42.

saugos lygį, kaip ir Saugos konvencijoje, siekiama tobulinant nacionalines priemones bei gerinant tarptautinį bendradarbiavimą. Kitas tikslas – apsaugoti atskirus asmenis, visuomenę ir aplinką nuo kenksmingo jonizuojančiosios spinduliuotės poveikio. Valstybės įpareigojamos veikti taip, kad būtų užtikrinti ne tik dabartinės kartos poreikiai, bet ir žiūrint į ateitį – būsimų kartų poreikiai. Trečiasis konvencijos tikslas – užkirsti kelią avarijoms ir sušvelninti jų pasekmes, jei avarijos įvyktų kuriame nors panaudoto kuro ar radioaktyviųjų atliekų tvarkymo etape.²⁷

Šių tikslų, kaip ir Saugos konvencija, siekiama nustatant valstybėms bendrus saugos reikalavimus, kuriuos jos turi įgyvendinti savo nuožiūra. Valstybėms nustatomos bendros pareigos visuose panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo etapuose vertinti panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo įrenginių saugą (5 ir 12 str.), galimą poveikį aplinkai, konsultuotis su netoli įrenginio esančiomis valstybėmis, teikti informaciją visuomenei (6 ir 13 str.). Eksploatavimo metu valstybės, nustačiusios įrenginių saugos trūkumą, įpareigojamos imtis tobulinimo priemonių (9 ir 16 str.)²⁸. Atsakomybė už panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugą priskiriama licencijos turėtojui.²⁹ Konvencija plačiau nedetalizuoja, kokių būtent priemonių, siekiant įgyvendinti nustatytas pareigas, turi imtis valstybės ir šį klausimą spręsti palieka joms pačioms. P. Birnie teigia, kad šios priemonės turi būti įgyvendinamos ne tik atsižvelgiant į valstybės mastu įstatymais patvirtintus apsaugos būdus, bet ir šie apsaugos būdai turi būti suderinti su pripažintais tarptautiniais kriterijais ir standartais³⁰.

Jungtinė konvencija sustiprina Saugos konvencijoje įtvirtintą peržiūros mechanizmą – papildomai įtvirtinamas teikiamų pranešimų turinys. Lyginant su Saugos konvencija, Jungtinėje konvencijoje įtvirtinamas griežtesnis ir labiau apibrėžtas nacionalinių pranešimų mechanizmas.

Konvencijos preambulėje deklaruojama, kad branduolinės atliekos laidojamos tose valstybėse, kuriose jos susidarė ir tai, kad kiekviena valstybė turi teisę neleisti į savo teritoriją įvežti panaudoto kuro ar radioaktyviųjų atliekų³¹. Ši nuostata tėra rekomendacinio pobūdžio, konvencija neįtvirtina draudimo laidoti branduolinių atliekų kitose valstybėse.

Pažymėtina, kad Jungtinė konvencija griežtai draudžia laidoti atliekas Antarkties teritorijoje (jūros teritorijose, esančiose į pietus nuo 60 laipsnių pietų platumos)³². Draudimas jūrose laidoti atliekas nustatytas jau Londono konvencijoje (įsigaliojo 1975 m.), kuri, kaip ir ją

²⁷ „Jungtinė panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencija“, 1 str., *Valstybės žinios* 36, 1186 (2004).

²⁸ *Ibid*, 5 str., 12 str., 6 str., 13 str., 9 str., 16 str.

²⁹ *Ibid*, 21 str.

³⁰ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *supra note* 1, p. 504.

³¹ „Jungtinė panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencija“, *op.cit.*, preambulė.

³² *Ibid*, 27 str.

pakeitęs Londono protokolas (įsigaliojo 2006 m.), priimta siekiant skatinti efektyvią kontrolę visų rūšių jūros teršimui.

Londono konvencijoje buvo įtvirtintas „juodasis ir pilkasis sąrašas“, kuris nustatė atliekų pavojingumo laipsnį. Juodajame sąrašė esančių atliekų, į jį pateko ir radioaktyviosios atliekos ir kitos radioaktyvios medžiagos, laidojimas jūroje visiškai uždraudžiamas.³³

Jungtinė konvencija nustato, kur jokia būdu negalima laidoti branduolinių atliekų ir palieka valstybėms teisę jų teritorijose susidariusias atliekas laidoti ir kitose teritorijose. Valstybės, turinčios galimybių, gali sutikti priimti šias atliekas.

Siekiant reguliuoti branduolinių atliekų ir radioaktyviųjų medžiagų vežimą tarp šalių, Jungtinė konvencija nustato pranešimų ir sutikimo režimą tarpvalstybiniam pervežimams – kilmės valstybė turi informuoti paskirties valstybę apie ketinimą atlikti tarptautinį pervežimą ir gauti šios valstybės sutikimą. Vežant panaudotą kurą ar radioaktyvias atliekas per tranzito valstybę, turi būti laikomasi konkrečiai transporto rūšiai taikytinų reikalavimų.³⁴ Šiuos reikalavimus įtvirtina: 2003 m. Europos sutartis dėl pavojingų krovinių tarptautinių vežimų keliais (ADR)³⁵, 1998 m. Pavojingų krovinių gabenimo ro-ro tipo laivais pagal Tarptautinį jūra gabenamų pavojingų krovinių kodeksą (IMDG kodeksą), Pavojingų krovinių tarptautinio gabenimo geležinkeliais taisyklių (RID) ir Europos sutarties dėl pavojingų krovinių tarptautinio vežimo keliais (ADR) reikalavimų supratimo memorandumas³⁶. Išvardintuose aktuose, kaip ir pačioje Jungtinėje konvencijoje nėra minima, kaip turi būti elgiamasi tranzito per kitą šalį metu: reikia ar nereikia gauti šios šalies leidimą, ar įspėti apie vykdomą vežimą.

Pažymėtina, kad Jungtinė konvencija nepažeidžia valstybių laivų teisių ir laisvių plaukioti jūromis, upėmis³⁷. P. Birnie teigia, kad tarptautinė teisė nereikalauja iš anksto pranešti ar gauti sutikimą tranzitui per kitos valstybės teritorinius vandenius ar išimtinę išskirtinę ekonominę zoną. Taigi, valstybė, gabenanti panaudotą kurą ar radioaktyvias atliekas, nėra susaistyta pareigos apie tai iš anksto pranešti kitai valstybei³⁸. Nėra aišku, ar tranzito valstybė

---

³³ 1972 London Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter (concluded 29 December, entered into force 30 August 1975). 26 UST 2403, 1046 UNTS 120, 11 ILM 1294 (1972). 1996 Protocol to the Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter. (adopted 7 November 1996, entered into force 23 March 2006). 36 ILM 1 (1997).

³⁴ „Jungtinė panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencija“, *supra note 27*, 27 str.

³⁵ „Europos sutartis dėl pavojingų krovinių tarptautinių vežimų keliais (ADR)“, *Valstybės žinios* 46(1), 2057 (2003).

³⁶ „Pavojingų krovinių gabenimo ro-ro tipo laivais pagal Tarptautinį jūra gabenamų pavojingų krovinių kodeksą (IMDG kodeksą), Pavojingų krovinių tarptautinio gabenimo geležinkeliais taisyklių (RID) ir Europos sutarties dėl pavojingų krovinių tarptautinio vežimo keliais (ADR) reikalavimus Supratimo memorandumas“, *Valstybės žinios* 40, 1470 (2002).

³⁷ „Jungtinė panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencija“, *op.cit.*, 27 str. 3 d. i punktas.

³⁸ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *supra note 1*, p. 505.

gali uždrausti kitai valstybei, gabenančiai branduolinį kurą laivu į kitą valstybę, per tranzito šalies teritoriją pervežti minimų medžiagų.

Jungtinė konvencija reglamentuoja tik panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymą, kai jos susidaro objektuose, naudojamuose civilinėms reikmėms. Valstybėms paliekama teisė kariniuose objektuose susidariusias medžiagas reguliuoti savo nuožiūra. Konvencijos režimas šioms medžiagoms būtų taikomas tuo atveju, jei valstybė šias medžiagas visam laikui perduotų civilinei kontrolei³⁹.

Kaip pačios Jungtinės konvencijos preambulėje pažymima, tai yra skatinamoji konvencija, tą patvirtina ir Direktyva 2011/70/Euratomas⁴⁰. Jungtinė konvencija, kaip ir Saugos konvencija nustato, kad valstybių praktikos atitikimas šių konvencijų nustatytiems reikalavimams remiasi tik peržiūros procesu, nėra nustatyta taikytina sankcijų sistema tuo atveju, jei valstybė pažeistų konvencijų įpareigojimus. Be to, konvencijos būdamos „sesėmis“ – Jungtinė konvencija parengta pagal Saugos konvencijos pavyzdį, abi yra skatinamosios konvencijos, kurios neįpareigoja valstybių nedelsiant pasiekti jose numatytų tikslų. Siekiant aukšto branduolinės saugos lygio laikomasi „žingsnis po žingsnio“ procedūros⁴¹.

Vieninteliu valstybės įpareigojimų įgyvendinimo užtikrinimo būdu galima laikyti Jungtinės konvencijos 21 straipsnį, kuris atsakomybę už branduolinę saugą priskiria licencijos turėtojui⁴². Valstybė, suteikusi leidimą vykdyti veiklą, tampa atsakinga už tai, kas vyksta jos teritorijoje, taip pat turėtų būti suinteresuota, kad konvencijos nustatomos pareigos būtų įgyvendinamos. Jungtinė konvencija, kaip ir Saugos konvencija nurodo ginčus spręsti diplomatinėmis priemonėmis bei papildomai įtvirtina teisminių ginčų sprendimo būdą – ginčo perdavimą arbitražo teismui⁴³. Šios konvencijos reglamentavimas yra kiek griežtesnis nei Saugos konvencijos, tačiau vėlgi, ši konvencija, kaip pati pripažįsta, yra tik rekomendacinio pobūdžio.

Pažymėtina, kad **2005 m. birželio 14 d. Europos Komisijos sprendimu 2005/510/Euratomas** prisijungus prie Jungtinės konvencijos⁴⁴, Europos atominės energijos bendrija tapo Jungtinės konvencijos šalimi, o tuo pačiu ir visos ES valstybės narės tapo įpareigosios šia konvencija.

---

³⁹ „Jungtinė panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencija,“ *supra note 27*, 3 str.

⁴⁰ Tarybos 2011 m. liepos 19 d. direktyva 2011/70/Euratomas, kuria nustatoma panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų atsakingo ir saugaus tvarkymo Bendrijos sistema. [2011] OL, L 199/48.

⁴¹ A joint report by the OECD Nuclear Energy Agency and the International Atomic Energy Agency. *International Nuclear Law in the Post-Chernobyl Period* (OECD, 2006), p. 16, <https://www.oecd-neo.org/law/chernobyl/nea6146-iaea-chernobyl.pdf>

⁴² „Jungtinė panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencija,“ *op. cit.*, 21 str.

⁴³ *Ibid.*, 38 str.

⁴⁴ Komisijos 2005 m. birželio 14 d. sprendimas 2005/510/Euratomas dėl Europos atominės energijos bendrijos prisijungimo prie Jungtinės panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencijos. [2005] OL 185/33.

Direktyva 2006/117/Euratomas priimta siekiant, kad branduolinės medžiagos nebūtų įvežamos ir išvežamos už ES valstybių narių sienų be leidimo. Direktyva užpildo Jungtinėje konvencijoje esančios spragos dėl tarptautinių vežimų per tranzito šalis, sprendimo būdą ES valstybėse narėse. Nustatoma aiški tvarka dėl leidimų gavimo, išdavimo, prašymų jiems pateikimo. Valstybė, vadovaudamasi direktyvos 6 straipsniu, vykdydama vežimą turi pateikti prašymą tiek paskirties, tiek tranzito valstybei. Šios valstybės gali tiek sutikti su vežimu, tiek atsisakyti suteikti sutikimą⁴⁵.

Be to, vadovaujantis **Direktyvos 2011/70/Euratomas** 4 straipsnio 4 dalimi, branduolinės atliekos ir panaudotas kuras gali būti laidojamos tik toje trečiojoje valstybėje, kuri yra arba sudariusi susitarimą su Bendrija dėl panaudoto kuro ir radioaktyvių atliekų tvarkymo, arba yra Jungtinės konvencijos šalimi bei jos nustatyta radioaktyviųjų atliekų tvarkymo ir laidojimo programa atitinka direktyvos nustatytus tikslus, o jos atliekynas yra tinkamas priimti atliekoms⁴⁶. Tokiu būdu stiprinama branduolinė sauga ne tik ES valstybėse narėse, bet ir trečiojoiose valstybėse.

1.2.3 Branduolinio ginklo neplatinimas

Branduolinio ginklo neplatinimo sritį reglamentuoja: 1968 m. Sutartis dėl branduolinio ginklo neplatinimo, 1956 m. TATENA statutas, 1959 m. Antarktidos sutartis, 1963 m. Sutartis dėl branduolinių bandymų atmosferoje, kosmose ir po vandeniu uždraudimo, 1996 m. Visuotinių branduolinių bandymų uždraudimo sutartis, 1957 m. Europos atominės energetikos bendrijos steigimo sutartis (EURATOMAS) (toliau – EURATOMO sutartis).

Visomis išvardintomis sutartimis siekiama skatinti valstybių bendradarbiavimą naudojant branduolinę energiją taikiems tikslams, užkirsti kelią branduolinio ginklo ir branduolinių technologijų plitimui ir galiausiai pasiekti visišką nusiginklavimą.

Sutartis dėl branduolinio ginklo neplatinimo skirsto valstybes į dvi kategorijas: neturinčias branduolinio ginklo ir turinčias. Branduolinio ginklo neturinčios valstybės įpareigojamos jokiais būdais nesiekti gauti branduolinio ginklo (2 str.). Kadangi ši sutartis tuo pačiu patvirtino, kad branduolinė technologija, įskaitant ginklų technologiją, turi naudoti branduolinės energijos naudojimui taikiems tikslams srityje, neturinčioms branduolinio ginklo valstybėms suteikiama teisė turėti prieigą prie branduolinių technologijų ir jas vystyti taikiems

---

⁴⁵ Tarybos 2006 m. gruodžio 5 d. direktyva 2006/117/Euratomas dėl radioaktyviųjų atliekų ir panaudoto branduolinio kuro vežimo priežiūros ir kontrolės. [2006] OL, L337/21, 6 ir 9 str.

⁴⁶ Tarybos 2011 m. liepos 19 d. direktyva 2011/70/Euratomas, kuria nustatoma panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų atsakingo ir saugaus tvarkymo Bendrijos sistema, *supra note* 40, 4 str. 4 d.

tikslams (4 str.), t.y. plėtoti mokslinius tyrimus, vykdyti įrengimų, medžiagų, mokslinės ir technologinės informacijos mainus.⁴⁷ Pažymėtina, kad TATENA šioje srityje įgaliojama skatinti mokslinius tyrimus, analizuoti jų rezultatų pritaikymo galimybes⁴⁸.

Turinčios branduolinių ginklų valstybės ir, esančios šios sutarties šalimi (JAV, Rusija, Kinija, Prancūzija, Jungtinė Karalystė), įpareigojamos neperduoti branduolinių ginklų ar kitų branduolinių sprogstamųjų įtaisų (1 str.). Tokiu būdu siekiama, kad branduoliniai ginklai nebūtų platinami ir taip pasiekti visišką branduolinių nusiginklavimą, tačiau pažymėtina, kad dar 4 branduolinių ginklų turinčios valstybės: Pietų Sudanas, Indija, Izraelis, Pakistanas taip ir neprisijungė prie šios sutarties⁴⁹, tad ši sutartis teisiškai neįpareigoja jų.

Pažymėtina, kad sutartis neįtvirtina teisinių priemonių, užtikrinančių, kad bus absoliučiai atsisakyta branduolinių ginklų. Savo ruožtu, sutartis įsteigia saugos sistemą, kurią įgyvendinti paskiria TATENA. Su ja valstybės, neturinčios branduolinio ginklo, įpareigojamos sudaryti susitarimus. Daugiau nei 180 valstybių, įgyvendino šį reikalavimą.⁵⁰ Kaip bebūtų, ši pareiga nėra nustatoma valstybėms, jau turinčioms branduolinių ginklų.

TATENA atlieka kontrolės ir priežiūros funkciją valstybių prisiimtų įsipareigojimų branduolinio saugumo srityje. TATENA saugo jai valstybių perduotas specialiąsias skilusias medžiagas, be šių medžiagų teikimo, valstybės įpareigojamos teikti ataskaitas apie šių medžiagų turimus kiekius, formas ir sudėtį bei kitą aktualią informaciją (8B, ir 9A, 9C str.). TATENA, saugodama šias medžiagas, atsižvelgia į jų geografinį pasiskirstymą (9H str.) – tuo siekiama išvengti didelių šių medžiagų kiekių susikonglomeravimo vienoje vietoje.⁵¹

TATENA taip pat gali veikti kaip inspektorius – branduoliniuose įrenginiuose atlikti patikrinimus, t.y. į valstybes, dalyvaujančias jos remiamuose projektuose (projektai dėl branduolinės energijos taikiems tikslams tyrimų, vystymo, praktinio taikymo), siųsti inspektorius⁵², antspauduoti branduolines medžiagas, įrengti stebėjimo kameras branduoliniuose objektuose. Kaip bebūtų, TATENA privalomi patikrinimai praktikoje naudojami retai, tam kad TATENA galėtų atlikti patikrinimus, valstybė turi būti sudariusi paramos susitarimą su TATENA⁵³.

---

⁴⁷ „Sutartis dėl branduolinio ginklo neplatinimo,” 2 ir 4 str., *Valstybės žinios* 137, 5569 (2007).

⁴⁸ Dainius Žalimas et al., *supra note* 19, p. 529.

⁴⁹ „Timeline of the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT),“ žiūrėta 2015 11 19, <https://www.armscontrol.org/factsheets/Timeline-of-the-Treaty-on-the-Non-Proliferation-of-Nuclear-Weapons-NPT>

⁵⁰ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *supra note* 1, p. 498.

⁵¹ The Statute of the International atomic energy agency (concluded 23 October 1956, entered into force 29 July 1957). 276 UNTS 3.

⁵² *Ibid*, 12 str. 6 d.

⁵³ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *op. cit.*

TATENA turi teisę, nustačiusi neatitikties faktą, valstybėms teikti pasiūlymus. Kadangi TATENA teikia tik rekomendacijas, ji neturi galių priversti valstybių atlikti pakeitimus, jei jos pačios to nenori, kaip bebūtų valstybėms, per nustatytą terminą, neįgyvendinus TATENA rekomendacijų, TATENA turi teisę suspenduoti savo pagalbos teikimą bei atšaukti medžiagų ir įrenginių tiekimą.⁵⁴

Visuotinių branduolinių bandymų uždraudimo sutartis griežtai uždraudė bet kokius branduolinius bandymus, iki šios sutarties įsigaliojimo, branduoliniai bandymai nebuvo visiškai draudžiami. Tai yra pirmoji sutartis, kuri uždraudžia vykdyti bet kokius branduolinius bandymus bet kurioje teritorijoje. Sutartyje įtvirtinama tarptautinė patikrinimų schema – įsteigta branduolinių bandymų uždraudimo sutarties organizacija, kuri vykdo sutartimi numatytą įpareigojimų įgyvendinimo kontrolę (2 str.). Valstybėms suteikiama teisė atlikti netiesioginę kitų valstybių priežiūrą branduolinių bandymų srityje – vadovaujantis šios konvencijos 34 straipsniu, kiekviena valstybė turi teisę, turėdama įrodymų, jog kitoje valstybėje buvo atliktas branduolinis sprogdinimas, prašyti atlikti inspekciją šioje valstybėje. Valstybė, kurioje prašoma atlikti inspekciją, turi pareigą leisti būti patikrintai (56 str.).⁵⁵ Konvencija sukuria privalomojo pobūdžio pareigas valstybėms, jų netinkamo vykdymo atveju kitos valstybės įgalinamos perduoti ginčą spręsti TTT.

Iki šios sutarties buvo pasirašyta **Antarktidos sutartis**, kuria buvo siekiama, kad Antarkties regionas būtų naudojamas tik taikiems tikslams, ši sutartis draudė bet kokius branduolinius sprogdinimus ir radioaktyvias atliekas Antarkties regione. Kita sutartis – **Sutartis dėl branduolinių bandymų atmosferoje, kosmose ir po vandeniu uždraudimo** pripažino, kad branduoliniai bandymai kenkia aplinkai, tad ši sutartis uždraudė branduolinius bandymus atmosferoje, kosmose ir po vandeniu, kitose vietose bandymai buvo leidžiami.

Pažymėtina, kad minėtų sutarčių egzistavimas neužkirto kelio valstybėms, nesančioms sutarties dėl branduolinio ginklo neplatavimo susitariančiosiomis šalimis, toliau atlikinėti branduolinius bandymus: 1974 m. ir 1998 m. Indija, 1998 m. Pakistanas, 2006 m., 2009 m., 2013 m. Šiaurės Korėja atliko branduolinius testus⁵⁶.

Tuo metu, kai buvo svarstoma įkurti branduolinės energijos bendruomenę, Vakarų Europa didžiąja dalimi energetiškai labai priklausė nuo Vidurio Rytų tiekiamos naftos, tad vienas iš **EURATOMO sutarties** siekių – būti ekonomiškai ir energetiškai nepriklausomai nuo kitų valstybių tiekiamos energijos rūšių. Šia sutartimi taip pat siekta apriboti branduolinių ginklų naudojimą, kadangi iki sutarties priėmimo, branduolinio ginklo technologijos buvo visiškai

⁵⁴ The Statute of the International atomic energy agency, *supra* note 51., 19 str.

⁵⁵ „Visuotinių branduolinių bandymų uždraudimo sutartis“, 2 str., 34 str., 56 str., *Valstybės žinios* 100, 2894 (1999).

⁵⁶ „Timeline of the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT)“, *supra* note 49.

nekontroliuojamos, šias technologijas valstybės vystė slapta ir savo nuožiūra⁵⁷. Pagrindine branduolinės saugos apsaugine priemone, nustatoma EURATOMO sutarties 34 straipsnyje, galima laikyti bendruomenės galimybę tam tikromis aplinkybėmis gauti konsultaciją ar būti patikrintai. Valstybės narės įpareigojamos konsultuotis su Komisija, kai jos nori vykdyti ypatingai pavojingus bandymus ir gauti Komisijos sutikimą, jei tokių bandymų metu gali būti paveiktos kitos šalys⁵⁸. Pažymėtina, kad tuo metu, kai buvo rengiama ši sutartis, tarptautinėje teisėje dar nebuvo uždrausti branduoliniai bandymai (žiūrėti 1963 m. Sutartis dėl branduolinių bandymų atmosferoje, kosmose ir po vandeniu uždraudimo; 1996 m. Visuotinių branduolinių bandymų uždraudimo sutartis), tad tuo metu šia nuostata, autorės nuomone, buvo siekiama apriboti branduolinius bandymus valstybėse narėse. Komisijai buvo suteikta veto teisė, tad valstybei negavus leidimo, tokie jos vykdomi eksperimentai būtų laikomi neteisėtais⁵⁹. Priėmus sutartis dėl branduolinių bandymų uždraudimo, keltinas klausimas, ar šis sutarties straipsnis nėra pasenęs.

1.2.4 Branduolinių medžiagų fizinė sauga

Valstybėms vystant branduolinę energetiką, pavojus gali kilti ne tik dėl netinkamo branduolinių įrenginių eksploatavimo, bet ir dėl kitų išorės veiksnių, kaip kad neteisėtas branduolinių medžiagų pasisavinimas jų naudojimo, saugojimo, gabenimo ar kuriuo kitu metu. Siekiant valstybes įpareigoti bendromis pajėgomis užkirsti kelią branduolinio terorizmo veiksams ir kitiems pavojams, kurie gali kilti neteisėtai pasisavinus branduolines medžiagas, priimtos šios konvencijos: 1979 m. Branduolinių medžiagų fizinės saugos konvencija, 2005 m. Branduolinių medžiagų fizinės saugos konvencijos pakeitimas (Branduolinių medžiagų ir branduolinių objektų fizinės saugos konvencija), 2005 m. Tarptautinė konvencija dėl kovos su branduolinio terorizmo veiksmais.

Branduolinių medžiagų fizinės saugos konvencijos I priede nustatomi tam tikri medžiagų saugojimo lygiai, kurie turi būti taikomi branduolinių medžiagų tarptautinio gabenimo metu. Valstybės įpareigojamos neleisti įvežti į kitą valstybę medžiagų, jei valstybės, į kurią įvežama, saugos lygis neatitinka konvencijos nustatyto lygio, taip pat neleidžiama būti tranzito

---

⁵⁷ Mervyn O' Driscoll and Gordon Lake and Juliet Lodge, *The European Parliament and the Euratom Treaty: past, present and the future* (Luxemburg: European Parliament, 2001), p.vi-xiii, http://www.researchgate.net/publication/271645272_The_European_Parliament_and_the_Euratom_Treaty_past_present_and_future

⁵⁸ Europos atominės energetikos bendrijos steigimo sutartis (EURATOMAS), 34 str., *Valstybės žinios*, 11957Ar (1957).

⁵⁹ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *supra note 1*, p. 506.

šalimi tarp valstybių, kurios nėra šios konvencijos susitariančiosiomis šalimis ir, kurios negali užtikrinti nustatyto saugos lygio⁶⁰.

Patvirtinama, jog branduolinių medžiagų vagystė, pagrobimas ar koks kitoks neteisėtas pasisavinimas yra visos bendrijos reikalas – valstybės įpareigojamos bendradarbiauti, teikti suinteresuotoms valstybėms informaciją, teikti pagalbą, esant reikalui informuoti ir suinteresuotas tarptautines organizacijas⁶¹. Pažymėtina, kad konvencija taikoma tik branduolinių medžiagų vagystei, pagrobimui ar kitokiam neteisėtam pasisavinimui, kai jis padaromas tarptautinio gabenimo metu. Konvencija nereglamentuoja situacijų, kai branduolinės medžiagos laikomos, gabenamos nacionalinėje šalies teritorijoje. Pažymėtina, jog ši konvenciją neįtakojo to, kad sumažėtų neteisėtų branduolinių medžiagų pasisavinimo atvejų, 1993-1998 m. TATENA užfiksavo 213 tokių atvejų⁶².

Po 2001 m. rugsėjo 11 d. išpuolio, TATENOS vadovas Mohamed ElBaradei pažymėjo, kad ši ataka turėjo tragiškų pasekmių branduolinei industrijai bei tai, kad privalu padidinti visas pastangas siekiant kovoti su neteisėtu branduolinių medžiagų gabenimu, padidinti branduolinių medžiagų fizinę saugą⁶³.

Siekiant apriboti branduolinio terorizmo grėsmę, 2005 m. Branduolinių medžiagų fizinės saugos konvencija buvo pakeista. Be Branduolinių medžiagų fizinės saugos konvencijoje nustatytų nusikalstamų veiksmų, kurie sukelia ar gali sukelti žmogaus mirtį ar rimtą sužalojimą, padaryti rimtą žalą turtui, įtvirtinta ir tai, kad šie veiksmai laikomi nusikalstamais, jei padaro rimtą žalą aplinkai⁶⁴.

Konvencijos pakeitimas (2A straipniu), teisiškai įtvirtina fizinės saugos tikslus, suformuluotus jau 2001 m. TATENA nustatytuose fizinės saugos tiksluose ir fundamentaliuosiuose principuose.⁶⁵ Valstybės įpareigojamos siekti apsisaugoti prieš neteisėtą branduolinių medžiagų pasisavinimą jų naudojimo, laikymo bei transportavimo metu, įgyvendinti greitas ir užtikrintas priemones nustatyti ir grąžinti trūkstamas ar pavogtas branduolines medžiagas, apsisaugoti prieš branduolinių objektų ar branduolinių medžiagų sabotажą, užkirsti ir sumažinti sabotажo radiologines pasekmes⁶⁶. Į privalomą konvencijos teisinį režimą perkeliama TATENOS nustatyti fundamentalieji principai: įtvirtinama, kad valstybė yra atsakinga už fizinės saugos režimo nustatymą, įgyvendinimą ir palaikymą, pirminė atsakomybė

⁶⁰ „Branduolinių medžiagų fizinės saugos konvencija“, 4 str., *Valstybės žinios* 36, 1552 (2003).

⁶¹ *Ibid*, 5 str.

⁶² Alexandre Charles Kiss and Dinah Shelton, *supra note* 5, p. 614.

⁶³ George Bunn and Fritz Steinhausler, „Guarding Nuclear Reactors and Material From Terrorists and Thieves,“ (Washington: Arms Control Association, 2001), p. 1, http://iis-db.stanford.edu/pubs/20374/bunn_act_oct2001.pdf

⁶⁴ „Branduolinių medžiagų fizinės saugos konvencijos pakeitimas“, 7 str., *Valstybės žinios* 39, 1476 (2009).

⁶⁵ IAEA Physical protection objectives and fundamental principles. GOV/2001/41.

⁶⁶ „Branduolinių medžiagų fizinės saugos konvencijos pakeitimas“, *op. cit.*, 2 A str.

perkeliamą licencijos ar leidimo turėtojai, valstybės įpareigojamos vystyti branduolinio saugumo kultūrą, palaikyti kokybę, parengti nepaprastosios padėties planus, įsteigti kompetentingas institucijas, branduolinį saugumą vertinti atsižvelgiant į nustatytas grėsmes, nustatyti keleto saugos pakopų ir būdų koncepciją.⁶⁷ Pažymėtina, jog šis straipsnis yra vienintelis, kuris yra taikomas laikant, saugant, gabenant branduolines medžiagas nacionalinėje šalies teritorijoje. 1997 m. Jungtinės Amerikos Valstijos (toliau – JAV) ir TATENA pradėjo svarstyti apie Fizinės saugos konvencijos pakeitimą. Į konvenciją norėta įtraukti nuostatas, kad konvencija būtų taikoma ne tik branduolinių medžiagų tarptautinio gabenimo metu, bet ir laikant, saugant, gabenant branduolines medžiagas nacionalinėje šalies teritorijoje.⁶⁸ Kaip bebūtų, Konvencija su išimtimi, nustatyta 2A straipsyje, toliau taikoma tik tarptautinio gabenimo metu. 2007 m. liepos 10 d. Tarybos sprendimu 2007/513/Euratomas prisijungus prie pakeistos Branduolinių medžiagų ir branduolinių objektų fizinės saugos konvencijos, ši konvencija tapo įpareigojanti ir visoms ES valstybėms narėms.⁶⁹

Tarptautinė konvencija dėl kovos su branduolinio terorizmo veiksmais priimta siekiant visos tarptautinės bendrijos mastu užkirsti kelią vykdyti teroro aktus, persekioti jų vykdytojus ir juos nubausti. Valstybės įpareigojamos bendradarbiauti tarpusavyje ir tokiu būdu palengvinti kelią nusikaltimų užkardymui ir išaiškinimui – keistis informacija apie nusikaltimus ar ketinimus juos atlikti (7 str.). Konvencijoje apibrėžiama, kas yra laikoma nusikaltimu (2 str.), pažymima, kad visi šie nusikaltimai taip pat yra ir pagrindas ekstradicijai (13 str.). Valstybės įpareigojamos imtis reikiamų priemonių, kad šie nusikaltimai būtų laikomi nusikaltimais ne tik tarptautinėje, bet ir nacionalinėje teisėje, bei už juos būtų baudžiama (5 str.)⁷⁰. Iš esmės, ši konvencija siekia stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą kovoje su branduoliniu terorizmu ir, kiek įmanoma apriboti branduolinio terorizmo grėsmę.

1.2.5 Poveikio aplinkai vertinimas

PAV kontekste aktualios šios sutartys: 1991 m. Konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste (ESPOO) (toliau – ESPOO konvencija), 1998 m. Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais (toliau – Konvencija dėl teisės gauti informaciją).

⁶⁷ IAEA Physical protection objectives and fundamental principles, *supra note* 65.

⁶⁸ George Bunn and Fritz Steinhausler, *supra note* 63, p. 2.

⁶⁹ Tarybos 2007 m. liepos 10 d. Sprendimas 2007/513/Euratomas, patvirtinantis Europos atominės energijos bendrijos prisijungimą prie pakeistos Branduolinių medžiagų ir branduolinių objektų fizinės saugos konvencijos - Europos atominės energijos bendrijos deklaracija pagal CPPNM 18 str. 4 dalį ir 17 str. 3 dalį. [2007] OL L 190/12.

⁷⁰ „Tarptautinė konvencija dėl kovos su branduolinio terorizmo veiksmais“, 2 str., 5 str., 7 str., 13 str., *Valstybės žinios* 67, 2603 (2007).

Tam tikra valstybės vykdoma veikla sukelti žalą gali ne tik nacionalinėje valstybės teritorijoje, žala gali kilti ir kitos valstybės teritorijoje. 1972 m. Stokholme vykusioje konferencijoje „Dėl žmogų supančios aplinkos“ buvo pažymėta, kad valstybės privalo užtikrinti, kad jų jurisdikcijai ar kontrolei priklausančiose teritorijose vystoma veikla nesukeltų žalos kitoms valstybėms⁷¹. Pareiga atlikti PAV išsirutuliojo jau 1970 m. JAV. Vėliau, 1975 m. vykusios konferencijos „Dėl saugumo ir bendradarbiavimo Europoje“, finaliniame akte išreikštas poreikis sukurti bendrą PAV koncepciją. 1985 m. Europos Komiteto direktyva įpareigojo valstybes atitikti minimalius PAV reikalavimus, nuo to laiko daugelis valstybių savo nacionalinėje teisėje įtvirtino reikalavimą atlikti PAV.⁷²

Siekiant tarptautiniu lygmeniu nustatyti PAV reikalavimus, priimta **ESPOO konvencija**. Dalyvavimas konvencijoje yra gan uždaras – vadovaujantis konvencijos 16 straipsniu, konvencijos šalimis gali būti tik Europos Ekonominės Komisijos (toliau – EEK) šalys narės, EEK konsultantės ir regioninės organizacijos. Šia konvencija siekiama įpareigoti valstybes atlikti tarpvalstybinio PAV, informuoti (2 str.) ir konsultuotis su valstybėmis dėl veiklų, kurios gali sukelti neigiamą tarpvalstybinį poveikį (5 str.). Kitomis suinteresuotomis šalimis laikomos valstybės, kurios gali pajusti neigiamą poveikį dėl pirmosios valstybės vykdomų veiklos rūšių, nurodomų konvencijos I priede. Į šių veiklų sąrašą patenka atominės elektrinės, kiti įrenginiai su branduoliniais reaktoriais, branduolinių atliekų laidojimo bei apdorojimo įrenginiai⁷³.

Pažymėtina, kad apie išankstinio tarpvalstybinio poveikio vertinimo svarbą nuomonę yra išsakęs ir TTT Pulp Mills on the River Uruguay byloje, valstybių konsultavimosi kontekste paminėtina TTT byla North Sea Continental Shelf, arbitražinių teismų sprendimai bylose Lake Lanoux, Fisheries Jurisdiction, jose teismai pasisako apie konsultavimosi pareigą bei tai, kad konsultavimasis glaudžiai siejasi su geros valios principu.⁷⁴

Konvencija dėl teisės gauti informaciją priimta siekiant užtikrinti visuomenės prieigą prie informacijos, išvardintos šios konvencijos 2 straipsnio 3 dalies b punkte, tame tarpe ir informacijos apie radiaciją, užtikrinti visuomenės teisę dalyvauti priimant sprendimus dėl konkrečios veiklos, bei teisę kreiptis į nacionalinius teismus (1 str.) tuo atveju, jeigu prašymai dėl informacijos pateikimo būtų neteisėtai atmesti (9 str.)⁷⁵. Tiek ESPOO, tiek Konvencija dėl teisės

---

⁷¹ Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session. Yearbook of the International Law Commission. (New York and Geneva: United Nations, 2007), p. 158. (4), http://legal.un.org/docs/?path=../ilc/documentation/english/reports/a_56_10.pdf&lang=EXP

⁷² *Ibid.*

⁷³ „Konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste (ESPOO, 1991),“ 16 str., 2 str., 5 str., I priedas, *Valstybės žinios* 92, 2688 (1999).

⁷⁴ Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session, *op.cit.*, p.161.

⁷⁵ „Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais,“ *Valstybės žinios* 73, 2572 (2001), 2 str. 3 d. b punktas, 1 str., 9 str.

gauti informaciją įtvirtina galimybę valstybėms ginčus spręsti pasirinktinai tiek diplomatiniais, tiek teisiniais ginčų sprendimo būdais.

1.2.6 Pranešimas apie branduolinę avariją ir pagalba

Įvykus branduolinei avarijai, valstybės įpareigojamos bendradarbiauti, t.y., keistis informacija ir tokiu būdu prisidėti užkertant kelią didesnės žalos atsiradimui. Bendradarbiavimo, įvykus branduolinei avarijai ar kilus radiologiniam pavojui, svarba pažymima tiek Saugos konvencijoje, tiek Jungtinėje konvencijoje, tiek EURATOMO sutartyje, tiek ir kitose aukščiau nagrinėtose tarptautinėse sutartyse. Kaip bebūtų, akivaizdžiausiai bendradarbiavimo pareiga įtvirtinama 1986 m. Konvencijoje dėl ankstyvo pranešimo apie branduolinę avariją (toliau – Konvencija dėl pranešimo), 1986 m. Konvencijoje dėl pagalbos įvykus branduolinei avarijai arba kilus radiologiniam pavojui (toliau – Konvencija dėl pagalbos), 1987 m. gruodžio 14 d. Tarybos sprendime dėl Bendrijoje nustatomos skubaus pasikeitimo informacija radiacinės avarijos atveju tvarkos (87/600/Euratomas) (toliau – Sprendimas 87/600/Euratomas).

Šiai sričiai priskirtinas ir 1956 m. TATENA statutas. TATENA siekia palengvinti ir skatinti techninį bendradarbiavimą tarp šalių⁷⁶, pvz. valstybės, branduolinės avarijos ar radiologinės grėsmės atveju, su kitomis valstybėmis gali komunikuoti per TATENA, tiek jas informuodama apie pirmųjų valstybių teritorijose esančią situaciją, tiek prašydama kitų valstybių ar pačios TATENOS pagalbos. TATENA ir OECD kompetencijos ribose veikia Tarptautinė Pranešimų Sistema (angl. *International Reporting System, IRS*), šioje sistemoje dalyvauja 31 valstybė⁷⁷, taip pat paminėtina Incidentų ir pagalbos sistema (angl. *Incident and Emergency System, IES*).

Tiek Konvencija dėl pranešimo, tiek Konvencija dėl pagalbos buvo priimtos reaguojant į Černobylio avariją. Konvencijų iniciatorė – TATENA. Įvykus Černobylio avarijai, Sovietų Vyriausybė stengėsi ją nuslėpti, apie įvykusią avariją nebuvo informuota nei Sovietų visuomenė, nei tuo labiau – tarptautinė bendruomenė. Siekiant reglamentuoti panašias situacijas ir siekiant sustiprinti valstybių bendradarbiavimą, parengtos minėtos sutartys.

Konvencija dėl pranešimo siekiama palengvinti tarptautinį pasiruošimą ir atsaką į branduolinį ir radiologinį įvykį. Kadangi branduolinė avarija ar branduolinis įvykis padarinius gali sukelti ne tik tos valstybės teritorijoje, kurioje ji įvyko, bet ir paliesti kitas valstybes, Konvencija siekia reglamentuoti situacijas, kai valstybėje ar jos jurisdikcijai priklausančioje

⁷⁶ Dainius Žalimas et al., *supra note* 19, p. 529.

⁷⁷ *The IAEA/NEA Incident Reporting System (IRS). Using Operating Experience to Improve Safety*, <http://www-ns.iaea.org/downloads/ni/irs/iaea-nea-irs2008.pdf>

teritorijoje įvyksta branduolinė avarija, galinti sukelti radiologinės saugos problemų kitai valstybei⁷⁸. Konvencijoje įtvirtinama svarbiausia pareiga – pranešti kitoms valstybėms apie įvykusią branduolinę avariją. Ši pareiga nėra besąlygiška, valstybėms paliekama plati diskrecijos teisė pačioms savo nuožiūra nuspręsti dėl pranešimo būtinumo.

Informacijos teikimo pareiga taip pat pažymima TTT byloje Corfu Chanel, EŽTT byloje Guerra and others v. Italy, 1957 m. arbitražiniame tribunolo sprendime byloje Lake Lanoux. Konvencija dėl pranešimo visa apimti taikoma ir visoms ES narėms, kadangi prie šios sutarties buvo prisijungta 2005 m. lapkričio 25 d. Komisijos sprendimu 2005/844/Euratomas⁷⁹.

Konvencija dėl pagalbos valstybės branduolinės avarijos atveju raginamos bendradarbiauti su kitomis valstybėmis. Šia konvencija taip siekiama sukurti tarptautinę pagalbos branduolinės avarijos ar radiologinio pavojaus atveju suteikimo sistemą, įgalinančią sušvelninti avarių pasekmes. Konvencija nustato, jog valstybės branduolinės avarijos ar radiologinio pavojaus grėsmės atveju, nepaisant to, avarija įvyko jų teritorijoje, ar kitos valstybės teritorijoje, vadovaudamosi šia konvencija gali prašyti pagalbos tiek per TATENA, tiek tiesiogiai kitų valstybių narių⁸⁰. Konvencija nurodo siektinus tikslus ir palieka teisę pačioms valstybėms apsispręsti, ar jos nori pasinaudoti šios konvencijos nutatytomis teisėmis. Konvencija taip pat pilna apimti taikoma ir ES valstybėms narėms. Prie konvencijos prisijungta 2005 m. lapkričio 25 d. Komisijos sprendimu 2005/845/Euratomas⁸¹.

1.2.7 Atsakomybė už branduolinę žalą

V. Vadapalas išskiria 2 valstybės atsakomybės tarptautinėje teisėje rūšis: atsakomybę už padarytus tarptautinės teisės pažeidimus bei atsakomybę už žalą, kuri kilo vykdant nedraudžiamą, teisėtą veiklą⁸². Pripažįstama, kad branduolinės energijos naudojimas taikiais tikslais yra teisėta ir nedraudžiama veikla, galinti sukelti žalą kitoms valstybėms. Vadovaujantis Europos Bendrijos steigimo sutarties 174 straipsnio 2 dalyje įtvirtintu “teršėjas moka” principu,

⁷⁸ „Konvencija dėl ankstyvo pranešimo apie branduolinę avariją,” 1 str., *Valstybės žinios* 32, 1013 (2004).

⁷⁹ Komisijos 2005 m. lapkričio 25 d. sprendimas 2005/844/Euratomas dėl Europos atominės energijos bendrijos prisijungimo prie Konvencijos dėl ankstyvo pranešimo apie branduolinę avariją. [2005] OL 312/21.

⁸⁰ „Konvencija dėl pagalbos įvykus branduolinei avarijai arba kilus radiologiniam pavojui,” 2 str., *Valstybės žinios* 67, 2021 (2000).

⁸¹ Komisijos 2005 m. lapkričio 25 d. sprendimas 2005/845/Euratomas dėl Europos atominės energijos bendrijos prisijungimo prie Konvencijos dėl pagalbos įvykus branduolinei avarijai arba kilus radiologiniam pavojui. [2005] OL 314/27.

⁸² Valentinas Vadapalas, *Tarptautinė teisė* (Vilnius: Eugrimas, 2006), p. 382.

žala aplinkai pirmiausia turi būti atitaisoma ten, kur yra jos šaltinis ir tai, kad žalą atlyginti turi teršėjas⁸³.

Reglamentuoti valstybėms padarytos branduolinės žalos atlyginimo klausimus bei tarptautiniu mastu nustatyti bendras atsakomybės už branduolinę žalą ribas, skirtos šios konvencijos: 1963 m. Vienos konvencija dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą (toliau - Vienos konvencija), 1960 m. Paryžiaus konvencija dėl atsakomybės prieš trečią šalį atominės energetikos srityje (toliau – Paryžiaus konvencija), 1963 m. Paryžiaus konvencijos papildymo konvencija (toliau - Briuselio konvencija), 1997 m. Konvencija dėl papildomos kompensacijos už branduolinę žalą (toliau – Papildomos kompensacijos konvencija), 1997 m. Protokolas dėl 1963 m. Vienos konvencijos dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą pakeitimo (toliau – Protokolas dėl Vienos konvencijos pakeitimo), 2004 m. Protokoliai dėl Paryžiaus konvencijos ir Briuselio konvencijos pakeitimo, 1988 m. Bendras Protokolas dėl Vienos konvencijos dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą ir Paryžiaus konvencijos dėl atsakomybės prieš trečią šalį atominės energetikos srityje (toliau – Bendras protokolas).

Vienos konvencijos parengimą inicijavo TATENA. Konvencijai įsigalioji prirėikė daugiau nei 14 metų, ji įsigaliojo 1977 m. Konvencijos susitariančiosiomis šalimis iš viso yra 40 pasaulio valstybių⁸⁴.

Paryžiaus konvencija įsigaliojo 1968 m., jos iniciatorė yra OECD. Paryžiaus konvencijos susitariančiosiomis šalimis šiuo metu yra 16 valstybių, kurių dauguma yra Vakarų Europos šalys⁸⁵.

Vienos konvencija⁸⁶, kaip ir Paryžiaus konvencija⁸⁷, įtvirtina visišką branduolinio įrenginio operatorius atsakomybę už žalą, lėmusią asmens mirtį, kūno sužalojimus, turto praradimą ar sugadinimą, kai žalą sukėlė jo branduolinis įrenginys, operatorius taip pat atsakingas už avariją, kuri įvyko transportuojant branduolines medžiagas iš vieno įrenginio į kitą. Įrenginiais abiejų konvencijų prasme laikomi bet kokie branduoliniai reaktoriai, išskyrus naudojamus bet kurios rūšies transporto priemonėje (iš konvencijų taikymo ribų išimami branduoliniai laivai bei orlaiviai), gamyklos, skirtos branduolinių medžiagų gamybai, perdirbimui bei įrenginiai, skirti branduolinių medžiagų saugojimui.

---

⁸³ „Konsoliduotos Europos Sąjungos ir Europos bendrijos steigimo sutartys,“ 174 str. 2 d., *Valstybės žinios* 2, 2 (2004).

⁸⁴ „Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage,“ žiūrėta 2015 11 20, <https://www.iaea.org/sites/default/files/publications/documents/infcircs/1996/infcirc500a5.pdf>

⁸⁵ „Paris Convention on Nuclear Third Party Liability. Latest status of ratifications and accessions,“ žiūrėta 2015 11 20, <http://www.oecd-nea.org/law/paris-convention-ratification.html>

⁸⁶ „Vienos konvencija dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą,“ 1 str. j ir k d., 2 str., *Valstybės žinios* 72,1345 (1993).

⁸⁷ Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy 1 str. a d. i punktas, 3 str. a d., 4 str., (concluded 29 July 1960, entered into force 1 April 1968). 956 UNTS 251; 55 AJIL 1082 (1960).

Žalos atlyginimui užikrinti operatorius įpareigojamas turėti draudimą ar kitą finansavimą, lygų jo atsakomybės dydžiui (Vienos konvencija (7 str.), Paryžiaus konvencija (10 str.), abi konvencijos nustato minimalias operatoriaus atsakomybės dydžio ribas. Paryžiaus konvencija papildomai nustato ir didžiausią operatoriaus atsakomybės dydžio ribą.

Vienos konvencija konkrečiai nenurodo konvencijos taikymo ribų, tačiau analizuojant jos 1 ir 2 straipsnius, peršasi išvada, kad konvencija taikoma tik tarp jos susitariančiųjų šalių. Paryžiaus konvencija taikoma arba kai Paryžiaus konvencijos susitariančiosios šalies teritorijoje įvyksta avarija, arba susitariančiosios šalies teritorijoje, įskaitant ir jos teritorinę jūrą, kyla žala – taip pat tik tarp susitariančių šalių. Pvz., tuo atveju, jei žalą patirtų ne Paryžiaus konvencijos susitariančioji šalis, ši konvencija nebūtų taikoma⁸⁸. 1968 m., OECD į Paryžiaus konvencijos taikymo sritį pasiūlė įtraukti ir atvirąją jūrą, o 1971 m. taip pat pasiūlyta valstybėms į savo įstatymų nuostatas įtraukti ir tai, kad ši konvencija taikoma ir tais atvejais, jei žalą patiria Paryžiaus konvencijos susitariančioji šalis, nors žalos šaltinis kilo ne Paryžiaus konvencijos susitariančiosios šalies teritorijoje. Pažymėtina, kad daugelis valstybių savo nacionalinėse teisėse priėmė šias rekomendacijas⁸⁹. Tiek Vienos konvencija, tiek Paryžiaus konvencija nustato sąlyginai nedidelius licencijos turėtojų atsakomybės dydžius.

Paryžiaus konvencija buvo papildyta **1963 m. Briuselio konvencija**, pagal kurią skiriami papildomi fondai kompensuoti žalai, kai pagal Paryžiaus konvenciją šie fondai yra nepakankami. Paryžiaus konvencija kartu su Briuselio konvencija buvo keista 1964 m., 1982 m. ir 2004 m. (paskutiniai pakeitimai 2015-11-20 duomenimis dar nėra įsigaliojęs).

Pripažinus, kad ypatingai didelės branduolinės avarijos atveju, Vienos konvencijos nustatyti atsakomybės limitai nėra pakankami, priimtas **Protokolas dėl Vienos konvencijos pakeitimo**. Protokolu padidinta minimalios atsakomybės riba, išplėsti galimi valstybės patirtos žalos tipai – be minimų Vienos konvencijoje, papildomai valstybė gali reikalauti tų nuostolių atlyginimo, kuriuos patyrė dėl savo prevencinių veiksmų, skirtų užkirsti kelią žalos kilimui, taikymo⁹⁰. Protokole dėl Vienos konvencijos pakeitimo nebelieka teisės branduolinio įrenginio operatoriumi remtis nepaprastai sunkia stichine nelaime, kaip atsakomybę šalinančia sąlyga. Taip pat išplečiamas Vienos konvencijos taikymas – jis taikomas ir tų šalių atžvilgiu, kurios nėra susitariančiosios šalys, tačiau su sąlyga, kad savo teritorijose ar jūros teritorijose šios valstybės

---

⁸⁸ Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy, *supra note* 87, 2 str.

⁸⁹ „Paris Convention on Nuclear Third Party Liability“, žiūrėta 2014 09 15, <http://www.oecd-nea.org/law/paris-convention.html>

⁹⁰ Protocol to Amend the Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage. INFCIRC/566, 2 str. vi punktas, <https://www.iaea.org/sites/default/files/infcirc566.pdf>

neturi branduolinių įrenginių⁹¹. Svarbu tai, kad prie šio Protokolo gali prisijungti ne tik Vienos konvencijos ar Paryžiaus konvencijos šalys, bet ir kitos to pageidaujanti valstybės.

Reaguojant į Černobylio įvykius ir siekiant suderinti Vienos ir Paryžiaus konvencijų nustatomą teisinį režimą, dėka bendrų TATENA ir OECD pastangų, priimtas **Bendras protokolas**. Juo siekiama, kad konvencijų dėl atsakomybės režimas būtų taikomas ir tuo atveju, jei pvz., Paryžiaus konvencijos susitariančioji šalis sukeltų žalą Vienos konvencijos susitariančiajai šaliai ar atvirkščiai.

Bendras protokolas nurodo, kad valstybė už sukeltą branduolinę žalą atsako pagal tą konvenciją, kurios šalimi ji yra, tačiau visai nesvarbu, ar valstybė, kuriai kilo žala, taip pat yra tos pačios, ar kitos konvencijos šalis, svarbiausia, kad būtų bet kurios iš šių konvencijų šalimi⁹². Be to, Bendru protokolu siekiama išvengti konfliktų, kurie gali kilti, ypatingai branduolinių medžiagų transportavimo metu, tuo pačiu metu taikant abi konvencijas. Siekiant išvengti jurisdikcijos konflikto, Bendras protokolas įtvirtina taikytinos teisės pasirinkimo teisę⁹³. Šio protokolo susitariančiosiomis valstybėmis yra 28 valstybės⁹⁴, iš kurių 10 yra kartu ir Paryžiaus konvencijos susitariančiosios šalys ir 15 Vienos konvencijos susitariančiosios šalys.

Papildomos kompensacijos konvencija žymiai padidina atsakomybės už padarytą branduolinę žalą ribas. Šia konvencija teisiškai įsipareigoti kviečiamos tiek Vienos konvencijos, tiek Paryžiaus konvencijos susitariančiosios šalys, tiek šalys, nesančios nė vienos iš šių konvencijų susitariančiosiomis šalimis. Konvencija įsigaliojo visiškai neseniai – 2015 m. balandžio 15 d., šiuo metu šia konvencija yra įsipareigojusios 7 valstybės⁹⁵.

---

⁹¹ *Ibid*, 1 A str.

⁹² „Bendras Protokolas dėl Vienos konvencijos dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą ir Paryžiaus konvencijos dėl atsakomybės prieš trečią šalį atominės energetikos srityje,” 3 str., *Valstybės žinios* 72, 1346 (1993).

⁹³ A joint report by the OECD Nuclear Energy Agency and the International Atomic Energy Agency, *supra note* 41, p. 26.

⁹⁴ „Joint Protocol Relating to the Application of the Vienna Convention and the Paris Convention,” žiūrėta 2015 11 20, http://www.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/jointprot_status.pdf

⁹⁵ „Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage,” Žiūrėta 2015 09 11, http://www.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/supcomp_status.pdf

II. VALSTYBIŲ TEISĖS IR PAREIGOS, SUSIJUSIOS SU BRANDUOLINE SAUGA

Vadovaujantis Direktyvos 2009/71/Euratomas 3 straipsnio 2 punkte įtvirtinta branduolinės saugos apibrėžtimi, branduolinė sauga apima tiek tinkamų eksploatavimo sąlygų užtikrinimą, tiek avarijų prevenciją, tiek avarijų atveju jų pasekmių mažinimą⁹⁶. Valstybėms nustatomos pareigos kiekvienoje konkrečioje srityje.

Avarijų prevencija reiškia tai, kad valstybės įpareigojamos užtikrinti branduolinių įrenginių saugą ne vien pradėjusios juos eksploatuoti, bet jau ir nuo pat branduolinio įrenginio projektavimo pradžių. Valstybės turi atlikti tam tikrus paruošiamuosius darbus, kurie skirti kiek įmanoma apriboti branduolinės avarijos grėsmę branduolinio įrenginio eksploatavimo metu. Valstybės turi atlikti PAV ir sudaryti galimybes suinteresuotoms valstybėms jame dalyvauti: informuoti jas apie ketinimą statyti branduolinį įrenginį, konsultuotis su jomis, sudaryti šių valstybių visuomenei galimybes dalyvauti PAV vertinime.

Eksploatavimo metu valstybės įpareigojamos užtikrinti tinkamą branduolinio įrenginio veiklą, ją nuolat peržiūrėti bei tobulinti, teikti ataskaitas apie valstybių įsipareigojimų vykdymą, informuoti apie branduolinei saugai svarbius incidentus.

Nepavykus užtikrinti tinkamų eksploatavimo sąlygų ir dėl to kilus avarijai, valstybės įpareigojamos kiek įmanoma *siekti sumažinti galimas neigiamas pasekmes*. Valstybės apie įvykusią avariją turi informuoti kitas aplinkines valstybes, šios valstybės, turėdamos informaciją, pačios įgalinamos imtis jų numatytų prevencinių veiksmų, tokiu būdu didėja galimybė, kad avarijos pasekmės bus mažesnės nei tuo atveju, jei aplinkinės valstybės nieko nežinotų apie įvykusią branduolinę avariją. Be to, valstybės, matydamos būtinybę, gali prašyti kitų valstybių pagalbos sušvelninant ir likviduojant branduolinės avarijos sukeltus padarinius.

Iš paminėtų valstybių pareigų išsirutulioja kitų valstybių teisės – suinteresuotoms valstybėms suteikiama teisė dalyvauti tarpvalstybinio PAV procese, išreikšti savo nuomonę, gauti visapusišką informaciją, tiek prieš branduolinio įrenginio eksploatavimo pradžią, tiek visais jo veikimo etapais ir galiausiai – įvykus branduolinei avarijai, valstybės, paprašytos kitos valstybės, kurioje kilo branduolinė avarija, turi teisę teikti jai pagalbą bei teisę žinoti aktualią informaciją apie esamą situaciją.

---

⁹⁶ Tarybos 2009 m. birželio 25 d. direktyva 2009/71/Euratomas, kuria nustatoma Bendrijos branduolinių įrenginių branduolinės saugos sistema, *supra note* 22, 3 str. 2 punktas.

2.1. Pareiga atlikti poveikio aplinkai vertinimą

TTT byloje *Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River* pažymėjo, kad „valstybių principinė teisė nepatirti tarpvalstybinio poveikio, kyla iš valstybių nepriklausomybės ir teritorinio suvereniteto. Ši teisė suponuoja tai, kad egzistuoja bendra valstybių pareiga užtikrinti, kad jų jurisdikcijoje ar kontrolėje vykdoma veikla, būtų vykdoma atsižvelgiant į kitų valstybių teises aplinkosaugos srityje“⁹⁷. Vadovaujantis šiuo požiūriu, valstybės turi imtis priemonių, skirtų išvengti kitoms valstybėms žalos.

Konvencijose (Saugos konvencijos 17 str., Jungtinės konvencijos 6, 13 str.) valstybėms nustatoma bendra pareiga atlikti PAV. ESPOO konvencija detaliai reglamentuoja, kaip turi būti elgiamasi siekiant išvengti nepalankaus tarpvalstybinio poveikio aplinkai.

Vadovaujantis ESPOO konvencija, tarpvalstybinio PAV apima: 1. Suinteresuotų valstybių identifikavimą; 2. Šių valstybių informavimą apie planuojamą veiklą ir tuo pačiu visos reikšmingos informacijos pateikimą; 3. Informacijos apie poreikį dalyvauti tarpvalstybinio PAV procese gavimą; 4. Suinteresuotos valstybės visuomenės dalyvavimo tarpvalstybinio PAV procese užtikrinimą; 5. Konsultavimąsi su suinteresuotomis valstybėmis. 6. Rezultatų apibendrinimą ir sprendimo priėmimą.

Visų pirma, šis vertinimas turi būti atliekamas dar prieš pradėdant branduolinio įrenginio statybos darbus. TTK pažymi, jog PAV turi būti atliekamas dar prieš valstybėms nusprendžiant imtis veiksmų, kurie galėtų sukelti neigiamą poveikį kitai valstybei⁹⁸. Tarpvalstybinio poveikio išankstinio vertinimo svarbą pripažino ir TTT *Pulp Mills on the River Uruguay* byloje, pažymėdamas, kad „išankstinis tarpvalstybinio poveikio vertinimas turi būti atliktas iki rengiamo projekto įgyvendinimo <...>“⁹⁹. ESPOO konvencijos 2 straipsnyje taip pat nurodoma, kad PAV turi būti atliekamas dar prieš priimant sprendimą pradėti veiklą.

Neužtenka, kad valstybė tik įvertintų grėsmes savo gyventojams ar jų turtui, taip pat turi būti įvertintos grėsmės ir aplinkinėms valstybėms. Valstybė, dar prieš pradėdama vykdyti veiklą, turi pareigą įrodyti, kad ji, siekdama išvengti neigiamų padarinių tiek savo teritorijai, tiek kitos valstybės teritorijai, atliko išsamų PAV bei visapusiškai išanalizavo galimas grėsmes.

---

⁹⁷ *Construction of a road in Costa Rica along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica)*; *Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua)*, Provisional Measures, order of 13 December 2013, I.C.J. Reports, 19 punktas.

⁹⁸ Louis B. Sohn and John E. Noyes, *Cases and materials on the law of the Sea* (Ardsley, NY: Transnational Publishers, 2004), p. 681.

⁹⁹ *Pulp Mills on the River Uruguay case. (Argentina v Uruguay)*, Judgment, I.C.J. Reports 2010, p.14. (April 20).

Siekiant išsiaiškinti ir įvertinti šias grėsmes, valstybė savo pasirinktu būdu (praktikoje kitoms valstybėms informacija dažniausiai išplatinama diplomatiniais kanalais¹⁰⁰) turi pareigą identifikuoti ir informuoti valstybes, kurios gali patirti neigiamą tarpvalstybinį poveikį.

Pažymėtina, kad nagrinėtose konvencijose nėra nustatomi atrankos kriterijai, kuriais remiantis valstybės turėtų nustatyti, kuriai šaliai gali kilti grėsmė ir, kurią ji turi informuoti bei pakviesti dalyvauti tarpvalstybinio PAV. Pačioms valstybėms, galimai sukelsiančioms grėsmę kitoms valstybėms, paliekama kompetencija įvardinti šias valstybes. Be to, pažymėtina, kad valstybė gali ne iš karto identifikuoti šias valstybes. TTK pažymi, jog tokiu atveju, kai valstybė iškart negali identifikuoti galinčių patirti neigiamą tarpvalstybinį poveikį šalių, ji turi jas informuoti iš karto, kai tik gauna informacijos, kad šios valstybės taip pat gali būti paveiktos¹⁰¹.

Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme¹⁰² taip pat nėra įtvirtinami kriterijai, kurie leistų nustatyti galinčias patirti tarpvalstybinį poveikį valstybes. Nei ESPOO konvencijoje, nei Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme nėra nustatoma riba, iki kurios valstybė laikoma galinčia patirti tarpvalstybinį poveikį, o kurią peržengus, jau nebe.

2007 m. atliekant Visagino atominės elektrinės PAV, Lietuvos Respublikoje atsakinga už praktinį tarpvalstybinio PAV procedūrų organizavimą institucija – Aplinkos ministerija, apie pradedamą naujos atominės elektrinės planavimą ir PAV procesą pranešė ne tik Lietuvos Respublikos kaimynėms Latvijai, Lenkijai, Baltarusijai, Rusijai, bet ir Estijai, Suomijai ir Švedijai.¹⁰³ Ukrainai, kuri nuo Visagino nutolusi mažesniu atstumu nei Suomija ar Švedija pranešta nebuvo. Visagino atominės elektrinės projekto PAV procese norą dalyvauti savarankiškai išreiškė ir per tūkstantį kilometrų nuo Visagino nutolusi Austrija¹⁰⁴.

Valstybės savo nuožiūra identifikuosios galimą tarpvalstybinį poveikį patirsiančias valstybes ir jas informavusios apie planuojamą veiklą, taip pat turi pareigą joms pateikti visą susijusią informaciją¹⁰⁵. TTT byloje Pulp Mills on the River Uruguay, pažymėjo, kad „valstybės turi teisę žinoti, kaip atliekamas tarpvalstybinis PAV, siūlyti atlikti papildomus tyrimus bei pačios patikrinti atliktų tyrimų rezultatus“¹⁰⁶.

---

¹⁰⁰ Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session, *supra note* 71, p. 159 (8).

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² „Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas“, 11 str., *Valstybės žinios* 82, 1965 (1996).

¹⁰³ Gintautas Klevinskas „Naujos atominės elektrinės projektas Lietuvoje.“ Pranešimas LSDR narių metiniame susirinkime. Vilnius, 2007-11-15, <http://lrsd.rsc.lt/Klevinskas.pdf>

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ „Konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste (Espoo, 1991)“, *supra note* 73, 3 str.

¹⁰⁶ *Ibid.*

Apie planuojamą veiklą informuotoms valstybėms suteikiama teisė savo nuožiūra nuspręsti, nori jos dalyvauti tarpvalstybinio PAV, ar ne¹⁰⁷. Valstybėms, pareiškus norą dalyvauti tarpvalstybiniame PAV, veiklą planuojanti valstybė įgyja pareigą sudaryti visas sąlygas dalyvauti tarpvalstybinio PAV ir kitos šalies visuomenei bei konsultuotis su galimai tarpvalstybinį poveikį patirsiančia valstybe¹⁰⁸.

Konsultavimosi metu valstybės turi viena kitą išklausti, išgirsti viena kitos nuomonę ir ją įvertinti. TTK pažymi, kad „konsultavimosi pareiga yra skirta valstybėms pasiekti priimtinus sprendimo būdus, atsižvelgiant į priemones, kurios turi būti priimtos, siekiant išvengti tarpvalstybinės žalos ar bet kuriuo atveju – sumažinti galimas grėsmes“¹⁰⁹.

TTK taip pat akcentuoja, jog šios konsultacijos neturi būti tik formalios. Konsultacijų metu valstybės turi apsvarstyti priemones, kuriomis būtų galima sumažinti ar eliminuoti galimą neigiamą tarpvalstybinį poveikį¹¹⁰. Į konsultavimosi pareigą, valstybės taip pat turi inkorporuoti geros valios principą, kas reiškia, kad valstybės iš tiesų turi norėti pasiekti bendrą abi šalis tenkinantį susitarimą, o ne tik formaliai atlikti privalomus veiksmus. TTK pažymi, kad geros valios principas yra sudėtinė konsultavimosi ir derybų dalis.

Lake Lanoux byloje tribunolas nustatė, kad konsultavimasis ir derybos tarp 2 šalių turi būti tikros, turi atitikti geros valios principus ir neturi būti vien formalios. Fisheries Jurisdiction byloje taip pat konstatuota, kad valstybės turi vesti derybas gera valia ir atsižvelgdamos į viena kitos teises. North Sea Continental Shelf byloje TTT pažymėjo, kad „valstybės turi pareigą pradėti derybas siekdamas pasiekti susitarimą, o ne tik atlikti formalias derybas <...> jos turi pareigą elgtis taip, kad derybos būtų produktyvios, kas nebus pasiekta, jei valstybės laikysis tik savo pozicijos ir neketins keisti savo elgesio“¹¹¹.

Galimą neigiamą tarpvalstybinį poveikį patirianti valstybė turi teisę pateikti klausimus, pastebėjimus ar pastabas, prašyti paaiškinti neaiškumus, o galimą tarpvalstybinį poveikį sukelsianti valstybė turi nušviesti situaciją, paaiškinti, kodėl valstybė pasirinko būtent tokį savo elgesio variantą. Galimą tarpvalstybinį poveikį sukelsianti valstybė turi pareigą įrodyti, kad kitai valstybei neegzistuoja jokios grėsmės.

Pažymėtina, kad poveikio vertinimas taip pat siejasi ir su atsargumo ir rūpestingumo principu. Louis B. Sohn teigia, kad „valstybės turi parodyti, kad jos apgalvojo, pamatavo galimą

---

¹⁰⁷ „Konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste (Espoo, 1991)“, *supra note 73*, 3 str. 3 d.

¹⁰⁸ *Ibid.*, 2 str. 6 d., 5 str.

¹⁰⁹ Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session, *supra note 71*, p. 161.

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ *Ibid.*

riziką, išanalizavo visus galimus pasirinkimo variantus ir pasirinko tinkamiausią bei saugiausią¹¹². TTT Corfu Channel byloje pažymėjo, kad „prevencijos principo, kaip paprotinės teisės, šaknys kyla iš valstybių rūpestingumo principo. Kiekviena valstybė turi pareigą neleisti savo teritorijoje vykdyti veiklos, kuri būtų priešinga kitų valstybių teisėms“¹¹³. Rio Deklaracijoje teigiama, kad valstybės turi pareigą vykdydamos veiklą nesukelti kitų valstybių visuomenei ir jos aplinkai žalos. Vykdydamos veiklą, valstybės pagal galimybes, turi plačiai taikyti atsargumo principą¹¹⁴. Vadovaujantis minėtu atsargumo principu, galima tarpvalstybinį poveikį sukeliančiai valstybei negalint atsakyti į suinteresuotų šalių klausimus, paaiškinti situacijos ar nesugebant užtikrinti kitų valstybių teisių, veiklą planuojanti valstybė neturėtų pradėti numatytų darbų.

Taip pat, jei galima neigiamą tarpvalstybinį poveikį galimai patirianti valstybė, manytų ir tinkamai pagrįstų, kad jai egzistuoja rizika patirti tarpvalstybinį poveikį, ji galėtų prašyti, kad branduolinį įrenginį norinti statyti valstybė, jo statybai pasirinktų kitą aikštelę. Šiuo atžvilgiu, taip pat paminėtinas dar vienas TATENA saugos principas, kuris sako, kad branduolinių įrenginių ir su jais susijusios veiklos keliami rizika turi būti atsveriami gaunamos naudos¹¹⁵. Tai reiškia tai, kad kitai valstybei akivaizdžiai įrodžius, kad yra labai didelė tikimybė, jog pirmosios valstybės planuojama veikla sukels antrajai valstybei žalą, valstybė turėtų permaštyti savo pasirinkimo variantus ar net nutraukti planuojamą veiklą.

Valstybė, atlikdama tarpvalstybinį PAV, taip pat turi užtikrinti poveikį patiriančios valstybės visuomenės teisę dalyvauti tarpvalstybinio PAV procese. Visų pirma, valstybė turi informuoti visuomenę apie tarpvalstybinio PAV, antra – sudaryti galimybes pareikšti savo nuomonę apie planuojamą veiklą.

Tai, kad visuomenė būtų tinkamai informuota apie planuojamą veiklą ir galėtų pareikšti savo nuomonę yra tiek galima poveikį patiriančios, tiek sukelsiančios šalies pareiga¹¹⁶. Pažymėtina, kad ESPOO konvencija nedetalizuoja, koku būdu turi būti užtikrinamas visuomenės dalyvavimas – tai paliekama nacionalinei šalių kompetencijai. Jungtinių Tautų Ekonomikos komisija teigia, kad „nepaisant to, kad ESPOO konvencijoje nenurodomas mechanizmas, kaip turi vykti visuomenės dalyvavimas, visuomenės galimybė dalyvauti susirinkimuose ir juose išreikšti savo nuomonę yra esminis žingsnis, užtikrinantis Konvencijos 2 straipsnio 6 punkte ir 3 straipsnio 8 punkte numatytų reikalavimų įgyvendinimą“¹¹⁷.

¹¹² Louis B. Sohn and John E. Noyes, *supra note* 98, p. 681.

¹¹³ International Court of Justice. The Corfu Channel Case (Merits). Judgment of April 9th, 1949.

¹¹⁴ Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, 3-14 June 1992. Annex I. *Rio Declaration on Environment and Development*, 2 ir 15 str., United Nations. A/CONF.151/26 (Vol. I).

¹¹⁵ IAEA Safety standards, *supra note* 8.

¹¹⁶ „Konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste (Espoo, 1991)“, *supra note* 73, 3 str. 8 d.

¹¹⁷ United Nations Economic Commission for Europe. *Fourth review of implementation of the Convention on*

Taigi, veiklą planuojanti valstybė be pareigos konsultuotis su galima neigiamą poveikį patiriančiomis valstybėmis, taip pat yra įpareigojama užtikrinti visuomenės teisės dalyvauti tarpvalstybinio PAV procese įgyvendinimą. TTK pažymi, kad valstybės turi informuoti visuomenę ir išgirsti jos nuomonę¹¹⁸. E. Monkevičius teigia, kad „teisė laiku gauti objektyvią ir išsamią informaciją apie aplinkos būklę yra elementarus kiekvienos demokratinės visuomenės poreikis, be kurios neįmanoma visapusiška jos teisių apsauga ir normali raida“¹¹⁹.

Visuomenei pateikta informacija turi atspindėti bendrą vykdytinos veiklos vaizdą, pobūdį ir galimą žalos mastą. Į sprendimų priėmimą, visuomenė turi būti įtraukiama tuo pagrindu, kad šie sprendimai gali įtakoti tolimesnį žmonių gyvenimą, jų sveikatą, turtą bei aplinką, kurioje gyvena. Priimant galutinius sprendimus, turi būti išgirsta visuomenės nuomonė¹²⁰. Šiuo atveju, visuomenė suprantama ne tik kaip valstybės, kurioje planuojama veikla asmenys, bet ir kitų valstybių, kurios gali patirti poveikį, asmenys. ESPOO konvencijoje nustatomos lygios teisės tiek poveikį galimai sukelsiančios, tiek galimą neigiamą poveikį patirsiančios valstybės visuomenei dalyvauti tarpvalstybiniame PAV procese.

2001 m. vasario 26-27 dienomis vykusio antrojo ESPOO konvencijos šalių susitikimo ataskaitoje pažymėta, kad visuomenės dalyvavimas tarpvalstybiniame PAV procese padeda:

- „1. pagerinti santykius tarp asmenų ir valstybių, išvengti tarpvalstybinių aplinkosauginių konfliktų;
2. vystyti pilietinę visuomenę ir demokratiją Europos Ekonominės bendrijos valstybėse narėse;
3. išryškinti laiku pateikiamos informacijos svarbą sprendimą priimančioms institucijoms;
4. leidžia visuomenei suprasti ir gerbti vystomo projekto galutinį sprendimą;
5. leidžia artimiau susipažinti su aplinkos apsaugos ir ilgalaikėmis aplinkosauginėmis problemomis“¹²¹.

Visuomenė, dalyvaudama PAV procese ir pareikšdama nuomonę apie vykdomą projektą, tuo pačiu dalyvauja ir priimant sprendimus dėl jai reikšmingų dalykų, t.y., valstybės

---

Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (2010-2012) (Geneva: UNECE, 2015), http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/eia/Publications/2015/lastECE.MPEIA.2014.3_e_Publication_7Jul2015_FINAL_version_for_TYPO3.pdf

¹¹⁸ Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session, supra note 71, p. 165 (3).

¹¹⁹ Eduardas Monkevičius et al. *Aplinkosaugos teisė* (Vilnius: Justitia, 2011), p. 49.

¹²⁰ Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session, *op.cit.*, p. 165 (3).

¹²¹ Economic Commission for Europe. *Report of the second meeting held in Sofia from 26 to 27 February 2001 at the invitation of the Government of Bulgaria*. (Geneva: UNECE, 2001), p. 59, <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2001/eia/ece.mp.eia.4.e.pdf>

vystoma veikla nėra tik valstybės vykdomos politikos reikalas, bet tai taip pat yra ir visos visuomenės sprendimas.

Tam, kad visuomenė galėtų dalyvauti tarpvalstybinio PAV, visų pirma ji turi būti tinkamai informuota apie šią veiklą. Europos Ekonomikos komitetas pažymėjo, kad informacijos pateikimas interneto tinklapyje yra tinkamas būdas leisti visuomenei (abiejų šalių) dalyvauti tarpvalstybiniame PAV procese, jei abi šalys žino apie tokį būdą¹²². Taigi, nepakanka, kad viena valstybė tik paskelbtų informaciją interneto tinklapyje ar kuriame kitame šaltinyje, ji turi apie šį būdą informuoti ir kitą valstybę. Be to, turi būti pateikiama visapusiška informacija, svarbios tarpvalstybinio PAV dalys turi būti pateiktos poveikį patiriančios šalies visuomenei suprantama kalba, turi būti sudarytos sąlygos pateikti savo komentarus¹²³.

Lietuva apie savo planuojamą veiklą informaciją savo šalies visuomenei pateikia 10 dienų iki viešų šios veiklos svarstymų nacionalinėje, regioninėje žiniasklaidoje, projekto vykdytojo internetiniame puslapyje¹²⁴. Taip pat pateikia informaciją kitai valstybei bei jos paprašo informuoti savo visuomenę pagal tos šalies nacionalinės teisės reikalavimus.

Pažymėtina, kad iki šios dienos Lietuvos Respublika yra sudariusi tik vieną dvišalį susitarimą dėl Konvencijos dėl PAV tarpvalstybiniame kontekste įgyvendinimo, kuriame sakoma, kad Šalys turi užtikrinti galimybę visuomenei dalyvauti planuojamos veiklos PAV procese pagal jų nacionalinę teisę. Taip pat, poveikį patirianti Šalis poveikį sukeliančiai Šaliai, atsižvelgusi į visuomenės nuomonę ar pastabas, turi pranešti apie savo poziciją dėl PAV dokumentų ir planuojamos veiklos.¹²⁵

Pasak ESPOO konvencijos 3 straipsnio 8 punkto, kitos valstybės visuomenė turi teisę pareikšti prieštaravimus dėl kitos valstybės planuojamos veiklos, o valstybė, planuojanti veiklą, turi juos įvertinti¹²⁶. Šiuo atveju, galima paminėti Lietuvos visuomenės reakciją į Baltarusijos ketinimą statyti Astravo atominę elektrinę šalia Lietuvos sienų (atstumas mažesnis nei 50 km nuo Lietuvos Respublikos sostinės Vilniaus) – 23 tūkstančiai Lietuvos gyventojų pasirašė elektroninę peticiją, kuria pažymėjo, kad nesutinka su šios atominės elektrinės statymu Astravo regione, siūlyta pasirinkti kitą alternatyvią vietą¹²⁷, tačiau tai neįtakėjo kitos valstybės

---

¹²² Economic Commission for Europe, *supra note* 121.

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. liepos 15 d. įsakymas Nr. D1-370 “Dėl Visuomenės informavimo ir dalyvavimo planuojams ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo procese tvarkos aprašo patvirtinimo“, 8.1 punktas, *Valstybės žinios* 93, 3472 (2005), (2015 m. birželio 23 d. redakcija Nr. D1-497).

¹²⁵ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl Konvencijos dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste įgyvendinimo“, *Valstybės žinios* 92, 3353 (2004).

¹²⁶ „Konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste (Espoo, 1991)“, *supra note* 73, 3 str. 8 punktas.

¹²⁷ Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos 2010 m. balandžio 15 d. raštas Nr. (10-3)-D8-3562 “Lietuvos pozicijos projektas dėl planuojamos statyti atominės elektrinės Baltarusijoje poveikio aplinkai vertinimo“,

apsisprendimo. Pažymėtina tai, kad tuo atveju, jei valstybė, kad ir formaliai užtikrintų visuomenės dalyvavimą tarpvalstybinio PAV, tačiau visapusiškai neatsižvelgtų į visuomenės nuomonę, tai reikštų, kad ši visuomenės teisė praranda savo esmę ir nėra iki galo įgyvendinta.

Galiausiai, šalys turi priimti baigiamąjį sprendimą, kuriame turi būti įtrauktos poveikį galimai patiriančios šalies, jos visuomenės pastabos bei konsultacijų metu padarytos išvados. Vėliau šis sprendimas turi būti pateiktas poveikį galimai patiriančiai šaliai ir abiejų šalių visuomenėms¹²⁸. Anot ESPOO susitarimų, galutinis sprendimas dėl planuojamo statyti branduolinio įrenginio, turi būti priimtinas ir realus, o darbai gali būti pradėti tik įvertinus poveikį aplinkai, įskaitant procese dalyvaujančių šalių komentarus ir konsultacijų su šiomis šalimis išvadas.

A Molis teigia, jog „į klausimą, ar planuojama veikla iš principo įmanoma, atsakymą privalo pateikti galiojantys nacionaliniai įstatymai, normatyviniai bei teritorinio planavimo dokumentai“. Valstybė turi įvertinti poveikį aplinkai, vadovaudamasi ESPOO konvencijos nuostatomis, tačiau galutinį sprendimą dėl planuojamos veiklos turi teisę priimti pagal savo nacionalinę teisę.¹²⁹

Tiek valstybių konsultacijos siekiant rasti kompromisą, tiek geros valios principo įgyvendinimas, tiek sprendimo priėmimas, atsižvelgiant į poveikį patiriančios šalies ir jos visuomenės nuomonę yra pareigos, kurias valstybė turi įgyvendinti, siekdama pradėti branduolinio įrenginio statybos darbus. Tik nuo pačios valstybės geros valios priklauso, ar ji šias pareigas įvykdys ne vien formaliai. Valstybė gali teigti, kad kitos valstybės ir jos visuomenės nuomonę ji įvertino ir, atsižvelgusi į savo nacionalinės teisės reikalavimus, nustatė, kad kitai valstybei grėsmės nėra, todėl ji tęsia pradėtus darbus. Tuo atveju, jei valstybė iš tiesų būtų suinteresuota apsaugoti kitą valstybę nuo savo planuojamos veiklos galimų neigiamų pasekmių, ji turėtų išgirsti kitų valstybių nuomonę ir ją priėmusi, koreguoti savo planuotus veiksmus.

Nei ESPOO konvencija, nei Saugos ir Jungtinė konvencija, nenurodo, kad esant poveikį patiriančios šalies prieštaravimui, poveikį sukelianti šalis turėtų atsisakyti savo planų. Taigi, bet kuriuo atveju, nei valstybė, kuri gali patirti neigiamą tarpvalstybinį poveikį, nei šios valstybės visuomenė negali uždrausti kitai šaliai savo teritorijoje statyti branduolinį įrenginį ar kitą didelio pavojingumo įrenginį, net jei ir pagrįstai manytų, kad ši veikla gali sukelti jai žalą. Negalėtų uždrausti net ir tuo atveju, jei veiklą planuojanti valstybė ketintų šią veiklą vykdyti visai šalia kitos valstybės sienos, kadangi nei Branduolinės saugos, nei Jungtinė konvencija, nei ESPOO

<http://www3.lrs.lt/docs2/LRDFALFN.PDF>

¹²⁸ „Konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste (Espoo, 1991),“ *supra note* 73, 6 str.

¹²⁹ Arūnas Molis ir Justina Gliebutė „Branduolinės energijos plėtros Baltijos regione perspektyvos,“ žiūrėta 2015 09 13, <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367186697835/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

konvencija aiškiai nedraudžia valstybėms savo teritorijose statyti įrenginius, net ir netoli kitos valstybės sienos. Be to, konvencijose nėra išaiškinama, ką reiškia sąvoka „netoli kitos valstybės sienų“, t.y., koku atstumu turi būti statomas įrenginys, kad jis būtų traktuojamas, kaip esantis netoliese.

Pažymėtina, kad valstybė, manydama, kad kitos valstybės vystoma veikla gali turėti neigiamą tarpvalstybinį poveikį, gali pateikti šį klausimą svarstyti Paklausimo komisijai¹³⁰, kuri turi teisę galimai neigiamą poveikį sukelsiančiai valstybei pateikti savo išvadas ir rekomenduoti priemones, kurių ji turi imtis, siekdama tinkamai įgyvendinti ESPOO konvencijos nustatytus įpareigojimus.

Paminėtina **EEK įgyvendinančio komiteto 27 susitikimo ataskaita**¹³¹, kurioje minima, tai, kad pasak Lietuvos Respublikos, Baltarusija netinkamai įgyvendina ESPOO konvencijoje nurodytas tarpvalstybinio PAV procedūras. Įgyvendinančioji komisija išnagrinėjusi pateiktą šalių informaciją, priėjo išvados, kad tam tikros Baltarusijos veiklos pažeidžia ar nepilnai atitinka ESPOO konvencijos nustatytus reikalavimus. Šių išvadų pagrindu buvo suformuluotos rekomendacijos dėl reikiamų priemonių. Atsižvelgiant į tai, kad rekomendacijos neturi privalomos teisinės galios, kita šalis nėra įpareigota jas įgyvendinti. Šiuo atveju rekomendacijų įgyvendinimas, autorės nuomone, vėlgi priklauso tik nuo kitos šalies geros valios.

Kaip bebūtų, tuo atveju, jei viena valstybė mano, kad kita valstybė pažeidžia jos teises pagal ESPOO konvenciją, šios išvados ir rekomendacijos, nors ir neužtikrina, kad kita šalis įgyvendins siūlomas priemones, tačiau tai yra nešališkos institucijos pateikta objektyvi nuomonė, kurioje nurodoma, kad tam tikra šalis netinkamai įgyvendina ESPOO konvencijos nuostatas. Ši informacija gali būti panaudota sprendžiant ginčą vadovaujantis ESPOO konvencijos 15 str. nuostatomis.

ESPOO konvencija numato, kad šalys, esant nesutarimui dėl ESPOO konvencijos aiškinimo ar taikymo, turi jį spręsti derybomis arba kitu šalims priimtinu būdu. Be kita ko, ginčas gali būti sprendžiamas ir TTT ar arbitraže. Tokios nuostatos įtraukimas į ESPOO konvencijos tekstą, leidžia daryti išvadą, kad, konvencijos įpareigojimai – konsultotis, bendradarbiauti, suteikti galimybę visuomenei dalyvauti tarpvalstybiniame PAV yra labai svarbūs, šių reikalavimų nevykdymo ar netinkamo vykdymo atveju valstybė, mananti, kad yra pažeistos jos teisės, turėtų teisę kreiptis ginčo išsprendimo į TTT ar arbitražą. Tą patvirtina ir

---

¹³⁰ „Konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste (Espoo, 1991)“, *supra note 73*, IV priedas.

¹³¹ United Nations Economic and Social Council. *Report of the Implementation Committee on its twenty-seventh session* (Geneva: UNECE, 2013), http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2013/eia/ic/ece.mp.eia.ic.2013.2_adv_copy.pdf

teismų sprendimai, kuriuose pažymima geros valios principo ir siekio rasti kompromisą valstybių konsultacijų procese svarba.

Apibendrinant galima teigti, kad valstybė įpareigojama pagal visas procedūras atlikti tarpvalstybinį PAV. Šis įvertinimas turi būti pakankamai išsamus, vykdomas pagal visus teisės aktų reikalavimus, kitai valstybei turi būti pateikta visa reikiama informacija, turi būti suteikta galimybė visuomenei dalyvauti bei pareikšti savo nuomonę dėl šios planuojamos veiklos. Kaip bebūtų, šis įvertinimas nelemia to, ar veikla bus apskritai vykdoma, nutraukta, o jei, vykdoma – kaip vykdoma.

Be to, tuo atveju, jei veiklą planuojanti valstybė bus atlikusi PAV pagal visus reikalavimus ir nusprendusi veiklą tęsti nepaisant kitų valstybių nuogastavimų, TTT neturėtų įpareigoti valstybę nutraukti savo veiklos vien dėl to, kad kita valstybė mano, kad jai gali kilti tam tikrų grėsmių. Valstybė turi pareigą atlikti išsamų PAV, o galutinio sprendimo priėmimas paliekamas veiklą planuojančiai valstybei.

Atkreiptinas dėmesys, kad nepaisant to, kad ši konvencija yra regioninė konvencija, taikoma tik Jungtinių Tautų Europos Ekonomikos komisijos valstybių narių lygmenyje (šiuo metu tai yra 56 valstybės)¹³², tačiau, kaip TTT Pulp Mills on the River Uruguay byloje¹³³ pažymėjo, „išankstinis tarpvalstybinio PAV nėra tik įpareigojimas, grįstas tarptautine sutartimi, bet tai yra ir bendras tarptautinės paprotinės teisės reikalavimas“. Iš to darytina išvada, kad ir tos valstybės, kurios nėra ESPOO konvencijos šalys, turi pareigą atlikti išankstinį tarpvalstybinį PAV, o ši konvencija, tuo atveju, jei valstybės dar ir atsižvelgtų į geros valios, atsargumo principus, būtų geras pavyzdys, kokių procedūrinių veiksmų turi imtis galimą tarpvalstybinį poveikį sukelsianti šalis.

2.2. Pareiga teikti ataskaitas

Saugos konvencija ir Jungtinė konvencija nustato pareigą valstybėms užtikrinti tinkamas branduolinių įrenginių eksploatavimo sąlygas ir tuo tikslu bendradarbiauti teikiant pranešimus dėl konkrečių konvencijų nuostatų įgyvendinimo. Kitoms valstybėms suteikiama teisė svarstyti valstybių pateiktus pranešimus.

Konvencijos įtvirtina dviejų rūšių susitikimus: apžvalginius ir neeilinius. Apžvalginiai susitikimai vykdomi nuolat – ne rečiau kaip kas tris metus. Neeiliniai susitikimai vykdomi, jei taip nusprendžia dauguma susitariančių šalių arba tuo atveju, jei kuri nors šalis pateikia raštišką

¹³² „Member States and Member States Representatives,“ žiūrėta 2015 09 15, http://www.unece.org/oes/nutshell/member_states_representatives.html

¹³³ Pulp Mills on the River Uruguay case, *supra note* 99.

prašymą ir dauguma Susitariančių šalių palaiko šį pasiūlymą (Saugos konvencija (23 str.), Jungtinė konvencija (31 str.).

Valstybės įpareigojamos iki apžvalginio susitikimo / peržiūros pasitarimo¹³⁴ pateikti pranešimą, kuriame valstybė turi nurodyti, kokių veiksmų buvo imtasi, siekiant įgyvendinti konvencijų nustatytus įpareigojimus. Tokiu būdu valstybės yra įpareigojamos dalintis su kitomis valstybėmis informacija bei nuolat tobulinti savo branduolinę saugą ar bent nenukrypti nuo konvencijose nustatytojo režimo.

Jungtinėje konvencijoje įtvirtinamas analogiškas Saugos konvencijoje įtvirtintas peržiūros mechanizmas, papildomai Jungtinė konvencija įtvirtina pranešimų turinį, nurodo, kad pranešimuose turi atsispindėti susitariančių šalių panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo strategija ir praktika, pateikiama informacija apie radioaktyviųjų atliekų tvarkymo įrenginių ir saugyklose laikomo ir palaidoto panaudoto kuro buvimo vietas, jų paskirtis, sąrašas, charakteristikos, aprašai¹³⁵. Lyginant su Saugos konvencija, Jungtinėje konvencijoje įtvirtinamas griežtesnis ir labiau apibrėžtas nacionalinių ataskaitų mechanizmas. Tikintis sustiprinti branduolinę saugą, 2015 m. vasario 9 d. vykusios diplomatinės konferencijos metu buvo pažymėta, jog kiekviena nacionalinė ataskaita, teikiama pagal Saugos konvenciją, turi atspindėti, kaip valstybė įgyvendina nustatytas priemones, bei tai, kokias programas ir priemones, skirtas branduolinių įrenginių saugai gerinti, jos planuoja vykdyti¹³⁶.

Kiekviena susitariančioji šalis turi teisę svarstyti kitų susitariančių šalių pateiktus pranešimus, bei reikalauti šių pranešimų išaiškinimo¹³⁷. Pažymėtina, kad šių susitikimų metu šalių ataskaitų svarstymai yra konfidencialūs¹³⁸. Lietuvos Respublikoje už pranešimų rengimą ir teikimą svarstyti yra atsakinga VATESI. Iki šios dienos (2015-10-10) VATESI yra parengusi 6 ataskaitas pagal Saugos konvenciją, 4 – pagal Jungtinę konvenciją. Ataskaitos yra viešos, jos pateikiamos susipažinti visuomenei šios institucijos puslapyje. Ataskaitose pateikiama informacija apie esamus branduolinius įrenginius, naujus sudarytus susitarimus, nacionalinės teisės reguliavimą branduolinės energijos srityje, sankcijų už branduolinės energijos naudojimo pažeidimus sistema, branduolinio įrenginio operatoriaus atsakomybės reguliavimas ir t.t.,

---

¹³⁴ Branduolinės saugos konvencijoje susitikimai įvardinami kaip „Apžvalginis susitikimas“, o Jungtinėje konvencijoje – „Peržiūros pasitarimai“.

¹³⁵ „Jungtinė panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencija,“ *supra note* 27, 32 str.

¹³⁶ Vienna Declaration on Nuclear Safety, *supra note* 17, p. 4 (3).

¹³⁷ „Branduolinės saugos konvencija,“ *supra note* 10, 20 str. 3 d., „Jungtinė panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencija,“ *op.cit.*, 30 str. 1 ir 3 d.

¹³⁸ *Ibid.*: „Debatų, aptariant Susitariančių šalių pranešimus, turinys kiekvieno susitikimo metu turi būti konfidencialus“.

ataskaitos rengiamos atsižvelgiant į kiekvienos konkrečios konvencijos nustatytų straipsnių reikalavimus.

Nepaisant to, kad šalių svarstymai yra konfidencialūs, TATENA teikia informaciją apie bendrą situaciją branduolinės saugos srityje. Pirmojo Saugos konvencijos apžvalginio susitikimo metu 1999 m., susitariančiosios šalys pažymėjo, kad pateiktos nacionalinės ataskaitos pagrindu buvo labai geros kokybės ir jose atskleista pakankamai daug informacijos, kokių veiksmų ir priemonių buvo imtasi siekiant įgyvendinti Saugos konvencijos 2 dalyje nurodytus įpareigojimus. Susitikimu metu susitariančiųjų šalių atstovai turėjo galimybę diskutuoti, analizuoti ypatingos svarbos klausimus, suteikti papildomų įžvalgų, susijusių su saugos programomis. Minėto pirmojo susitikimo metu, buvo pažymėta, kad susitariančios šalys rimtai žiūri į šį peržiūros procesą bei Saugos konvencijoje nurodytus saugos tikslus. Susitikimo metu buvo akcentuota, kad nepaisant skirtingų šalių galimybių įgyvendinant šią konvenciją, matosi pažanga – susitariančios šalys juda teisinga linkme¹³⁹.

2011 m. po Fukušima Daiči atominėje elektrinėje įvykusios avarijos vykusio penkto peržiūros susitikimo metu buvo nustatyta, kad susitariančių šalių veikla atitinka Saugos konvencijos reikalavimus, valstybės vykdo konvencijos nustatytas pareigas, t.y. toliau tobulina savo branduolinę saugą. Valstybės ne tik informavo apie teigiamus dalykus, bet ir išreiškė rūpestį dėl tam tikrų sunkumų, kylančių įgyvendinant konvencijos nustatytus įpareigojimus: kai kurios valstybės išreiškė rūpestį dėl žmogiškųjų ir finansinių resursų – galimybių pasamdyti ir apmokyti pakankamą kiekį darbuotojų, o tuo pačiu ir tinkamai įgyvendinti Saugos konvencijos 11 straipsnį. Pažymėta, kad susitariančiosios šalys, siekdamos pritraukti daugiau ekspertų tobulina savo įdarbinimo politiką. Taip pat tobulinama teisinė bazė, kuri užtikrintų branduolinę saugą reguliuojančios institucijos nepriklausomumą, nacionaliniai saugumo standartai harmonizuojami su TATENA nustatytais saugumo standartais. Išreikštas rūpestis, kad valstybės susiduria su sunkumais vertinant naujų branduolinių įrenginių statybą.¹⁴⁰

Saugos konvencijos visų susitariančiųjų šalių priimtoje šeštojo susitikimo ataskaitoje pabrėžta branduolinės energetikos saugą reguliuojančių institucijų nepriklausomybės nuo šių sritį vystančių institucijų svarba. Taip pat pažymėta, kad valstybių priimami sprendimai turi būti skaidrūs, turi būti užtikrinama saugos kultūra, pabrėžtas naujų branduolinės energetikos objektų aikštelės parinkimo, vertinimo bei avarinės parengties klausimų aktualumas. Ataskaitoje dar

---

¹³⁹ Lars Högborg, „First Review Meeting of Contracting Parties,“ žiūrėta 2014 10 16, <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/revmtg0199.html>

¹⁴⁰ *Summary report of the 5th Review Meeting of the contracting parties to the Convention on Nuclear safety*, (Viena: 2011), http://www-ns.iaea.org/downloads/ni/safety_convention/cns-summaryreport0411.pdf

kartą pabrėžtas Saugos konvencijoje įtvirtintas principas vystant branduolinės energetikos projektą konsultuotis su kaimyninėmis šalimis ir keistis reikalinga informacija¹⁴¹.

Šių susitikimų metu šalys pasidalina tiek teigiamais pasiekimais, tiek tam tikrais rūpesčiais. Analizuodamos ir svarstydamos kitų valstybių pateiktas ataskaitas, valstybės gali įvertinti, kaip kitų valstybių branduolinė sauga atitinka nustatytus reikalavimus, identifikuoti tam tikrus neatitikimus ir juos akcentuoti. Be to, analizuodamos kitų valstybių ataskaitas, valstybės taip pat gali pasinaudoti kitų valstybių gerąja patirtimi.

Kalbant apie neeilinius susitikimus, šie susitikimai rengiami esant poreikiui. Autorės nuomone, šiuo atveju svarbu prisiminti jau minėtą penktą peržiūros susitikimą, kurio metu daugumos susitariančių šalių balsų nuspręsta surengti antrą neeilinį susitikimą 2012 metais. Susitikimo tikslas – sustiprinti saugumą peržiūrint ir pasidalinant išmoktomis pamokomis bei pasidalinti informacija apie tai, kokių priemonių buvo imtasi reaguojant į Fukušimos avariją bei įvertinti minėtų veiksmų efektyvumą. Antrojo neeilinio susitikimo metu šalys iš naujo įvertino išorės veiksnių, kaip kad žemės drebėjimai, potvyniai, ekstremalios oro sąlygos, keliamą grėsmę branduoliniams įrenginiams, pažymėjo, kad buvo patobulintos ar šiuo metu yra tobulinamos saugumo sistemos, diegiama papildoma įranga, įgalinanti patikimiau atlaikyti netikėtų gamtos reiškinių keliamą grėsmę, pažymėjo, jog sustiprinta panaudoto kuro saugojimo įranga, informavo, kad rengiamos ar planuojamos rengti rekomendacijos branduolinių įrenginių operatoriams, kaip reikėtų elgtis gamtos reiškinių sukeltų avarinių situacijų atveju, pranešė, kad yra peržiūrimi ir atnaujinami avariniai planai bei skatinamas efektyvesnis organizacinis bendradarbiavimas¹⁴².

Be to, susitariančiosios šalys, nors ir pažymėdamos tai, kad TATENA nustatyti saugumo standartai nėra privalomi, sutarė remtis šiais standartais stiprindamos savo nacionalinę branduolinę saugą ir kitose peržiūros susitikimams teikiamose ataskaitose akcentuoti, kokiu būdu jos vadovaujasi šiais standartais¹⁴³.

Svarbu tai, kad nei apžvalginiai, nei neeiliniai susitikimai nėra tiesiogiai skirti užtikrinti branduolinių įrenginių saugą. Valstybės įpareigojamos pateikti išsamią informaciją, susijusią su jų šalyse esančių branduolinių įrenginių sauga, informuoti kaip jos vykdo nustatytas pareigas, kitos valstybės įgyja teisę svarstyti pateiktą informaciją. Galima teigti, kad šių susitikimų tikslas, yra sudaryti galimybę valstybėms bendradarbiavimo būdu pasidalinti patirtimi tobulinant branduolinę saugą ir pasimokyti iš kitų valstybių. Ši pareiga neturėtų būti traktuojama, vien kaip

¹⁴¹ Republic of Lithuania. *Convention on nuclear safety sixth national report* (Vilnius: 2013), http://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/Pub1273_web.pdf

¹⁴² *2nd Extraordinary Meeting of the Contracting parties to the Convention on Nuclear safety, Final Summary Report*, (Vienna: 2012), <http://www.meti.go.jp/press/2012/09/20120904002/20120904002-3.pdf>

¹⁴³ *Ibid.*

prievolė pateikti informacija, o kaip galimybė išgirsti kitų valstybių nuomonę bei pasimokyti iš jų. Tuo atveju, jei valstybės pateiktą išsamią informaciją, nenutylėtų tam tikrų problemų, šių susitikimų metu, kitos valstybės tikėtina galėtų patarti ar bent pasidalinti patirtimi, kaip jos konkrečiai sprendžia atitinkamas problemas. Pažymėtina, kad konvencijose nėra nustatyta, koku būdu būtų užtikrintas ir patikrintas pateiktų ataskaitų teisingumas. Tik nuo pačios valstybės geros valios ir branduolinės saugos užtikrinimo svarbos suvokimo priklauso, ar ji suinteresuota rimtai vykdyti konvencijos nustatytus įpareigojimus ir atitinkamai pateikti teisingą informaciją apie šių įsipareigojimų vykdymą. Be to, susitariančioji šalis, vadovaujantis Saugos konvencijos 27 straipsniu bei Jungtinės konvencijos 36 str. 3 d., savo nacionalinėje teisėje gali nurodyti, kad tam tikri klausimai yra saugoma paslaptis ir remdamasi tuo – atsisakyti pateikti rūpimą informaciją. Kaip bebūtų, iš paskutinių susitikimų matyti, kad pačios susitariančios šalys yra suinteresuotos stiprinti branduolinę saugą.

2.3. Pareiga pranešti apie branduolinę avariją

Branduolinės avarijos atveju, prisimintini TATENA nustatyti fundamentalieji avarijų prevencijos, avarinės parengties ir atsakomųjų veiksmų principai (TATENA „Fundamental Safety Principles“ No. SF-1 (2006 m.).¹⁴⁴ Šie principai taip pat perkelti ir į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisę. Vadovaujantis avarijų išvengimo (prevencijos) principu, valstybės turi taikyti visas racionaliai įmanomas priemones, kurios leistų užkirsti kelią branduolinėms ar radiologinėms avarijoms ir, jeigu jos įvyktų, sušvelninti jų padarinius¹⁴⁵. Be to, branduolinių ir radiologinių avarijų atveju bei kitų radiacinių pavojų keliančių situacijų atveju, valstybės turi taikyti avarinės parengties ir reagavimo užtikrinimo priemones¹⁴⁶.

EŽTT byloje *Oneryildiz v. Turkey*, teismas pažymėjo, kad tuo atveju, jei valstybė žino ar turėtų žinoti, kad asmenų gyvenimui gali kilti grėsmė, ji siekdama apsaugoti šiuos individus, turi imtis prevencinių priemonių. Šių priemonių svarba ypatingai išryškėja tais atvejais, kai valstybė pati suteikia leidimą vykdyti veiklą, kuri gali sukelti neigiamus padarinius.¹⁴⁷ Tam, kad kitos valstybės būtų pajėgios sušvelninti avarijos padarinius savo teritorijoje ir tuo tikslu tinkamai reaguoti, jos turi turėti galimybę sužinoti apie kitoje valstybėje įvykusią branduolinę avariją.

¹⁴⁴ IAEA Safety standards. *Fundamental Safety Principles*, supra note 8.

¹⁴⁵ „Lietuvos Respublikos branduolinės saugos įstatymas“, 3 str. 1 d. 8 punktas, *Valstybės žinios* 91, 4316 (2011).

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ *Oneryildiz v. Turkey*. 2004. (application no. 48939/99). Eur.Ct.H. R.

Valstybės, kuriose įvyko avarija turi pareigą pranešti apie šią avariją kitoms valstybėms. EŽTT byloje *Guerra and others v. Italy*, teismas pažymėjo visuomenės informavimo svarbą, teigdamas, kad „informacijos teikimas visuomenei, kai tam tikros situacijos gali kelti grėsmę aplinkai, yra esminis populiacijos gerovės ir sveikatos apsaugos būdas. Valstybės turi ne tik pareigą suteikti priėjimą prie tokios informacijos, bet taip pat turi ir pareigą rinkti, platinti tokią informaciją, kuri pagal savo pobūdį kitu būdu nebūtų žinoma visuomenei“¹⁴⁸. Šiuo atveju, visuomenė neturėtų būti suprantama siaurai, kaip tik valstybės, kurioje įvyko avarija, gyventojai, visuomenė turėtų būti suprantama, kaip ir kitų valstybių, kurioms gali kilti žala, gyventojai. Tuo atveju, jei vienoje valstybėje kyla avarija, valstybė turi pareigą pranešti ne tik savo valstybės visuomenei, bet ir kitai valstybei.

Saugos konvencijos 16 straipsnio 2 dalyje nustatoma pareiga valstybėms imtis atitinkamų veiksmų, užtikrinančių, kad esant radiologinio pavojaus grėsmei, jos pačios gyventojams ir kompetentingoms aplinkinių šalių institucijoms bus teikiama informacija, būtina avariniams planams ir atsakomiesiems veiksams vykdyti¹⁴⁹. Konvencijoje plačiau nedetalizuojama, kokių veiksmų valstybės turi imtis, siekdamos teikti informaciją ar sumažinti avarijos pasekmes.

Tiek Konvencija dėl pranešimo, tiek Tarybos sprendimas 87/600/Euratomas, tiek Tarybos direktyva 2014/87/Euratomas taip pat nustato pareigą pranešti apie bet kokią įvyki, kuris gali sukelti radiologinių problemų kitoms valstybėms. Vadovaujantis Konvencijos dėl ankstyvo pranešimo 2 straipsniu, valstybės turi pareigą pateikti informaciją arba tiesiogiai kitoms valstybėms, arba per TATENA¹⁵⁰. Tarybos sprendimas 87/600/Euratomas nustato pareigą valstybėms informuoti Europos Komisiją apie branduolinę avariją, nepaisant to, ar žala kilo tik valstybės nacionalinėje teritorijoje, ar ir gali paliesti kitų valstybių teritorijas. Valstybė, kurioje įvyko avarija, taip pat įpareigojama pranešti ir toms valstybėms, kurios patiria ar gali patirti poveikį¹⁵¹. Remiantis Konvencijos dėl pranešimo 1 straipsniu, įvykus branduolinei avarijai ar įvykiui, valstybė turi pranešti apie situacijas, kurios atitinka abi šias sąlygas:

1. Esamas ar galimas radioaktyviųjų medžiagų nutekėjimas;
2. Radioaktyviųjų medžiagų nutekėjimas peržengiantis ar galimai peržengsiantis nacionalinės valstybės sienas.

Taigi, šiuo atveju visiškai nėra svarbu, ar radioaktyviosios medžiagos jau yra pasklidusios. Tuo atveju, jei yra bent maža tikimybė, kad jos pasklis, laikoma, kad pirma sąlyga

¹⁴⁸ *Guerra and others v. Italy*, 1998 (application no. 116/1996/735/932). Eur.Ct.H.R.

¹⁴⁹ „Branduolinės saugos konvencija,“ *supra note* 10, 16 str. 2 d.

¹⁵⁰ „Konvencija dėl ankstyvo pranešimo apie branduolinę avariją,“ *supra note* 78, 2 str.

¹⁵¹ Tarybos 1987 m. gruodžio 14 d. sprendimas dėl Bendrijoje nustatomos skubaus pasikeitimo informacija radiacinės avarijos atveju tvarkos (87/600/Euratomas), 2 str. 1 d., [1987] O.L.L. 371.

yra tenkinama. P. Birnie teigia, kad egzistuojanti bendra pareiga pranešti kitoms šalims apie galimą branduolinę grėsmę yra patvirtinta tiek regioninėje Vakarų Europos valstybių praktikoje, tiek tarptautinėse konvencijose. Valstybių sudarytose dvišalėse sutartyse dažniausiai kalbama, kad valstybės yra įpareigosios apie branduolinę avariją pranešti toms valstybėms, kurios nuo branduolinio įrenginio nutolusios ne daugiau nei per 30 km, o taip pat kaimyninėms valstybėms¹⁵². Atsižvelgiant į tai, kad 30 km yra labai nedidelis atstumas ir tai, kad nėra daug nykštukinių valstybių, apie įvykusią avariją privalomai turėtų būti pranešama visoms kaimyninėms valstybėms, jei branduolinis įrenginys yra nutolęs ne daugiau nei 30 km nuo kaimyninės valstybės sienos.

Valstybė turi pareigą pranešti apie bet kokiame įrenginyje įvykusią avariją, t.y. nepaisant to, ar įvykis kilo įrenginyje, skirtame branduolinei energijai gaminti civilinėms ar karinėms reikmėms. Remiantis TATENOS ir OECD bendru pranešimu, valstybės taip pat turi pareigą pranešti apie avariją, nepaisant to, kokios paskirties branduoliniame reaktoriuje įvyko avarija – jis gali būti naudojamas tiek gaminti elektros energiją, tiek šildymui, tiek tyrimams ar eksperimentams, taip pat nėra svarbu, ar branduolinis įrenginys yra stacionarus, ar mobilus, kurioje vietoje jis yra – šalia kitų valstybių sienų ar ne¹⁵³. Esminis reikalavimas yra tas, kad įvykis jame gali sukelti kitoms valstybėms žalą.

Kalbant apie branduolinio kuro ar atliekų gabenimą, valstybės turi pareigą pranešti apie avarijas, įvykusias transportuojant branduolines ar radioaktyvias medžiagas keliu, geležinkeliais, įskaitant ir vandens ar oro keliais¹⁵⁴.

Pranešti ar ne, apie kitus įvykius, kurie gali sukelti radiologines pasekmes, tačiau nenumatytus Konvencijos dėl pranešimo 1 straipsnio 2 dalyje, valstybėms paliekama teisė apsispręsti pačioms. Pvz., tuo atveju, jei avarija įvyktų kariniame objekte, kaip kad branduoliniame povandeniniame laive, valstybė, vadovaudamasi Konvencijos 3 straipsniu, taip pat galėtų pranešti apie šį įvykį savanoriškai.¹⁵⁵

P. Birnie teigia, kad konvencija dėl pranešimo nėra taikoma tuo atveju, jei nėra tarpvalstybinio poveikio. Ji teigia: „Konvencija dėl pranešimo apima tik branduolinius įvykius, kurie gali sukelti tarpvalstybinį poveikį, taigi atrodo, kad įvykiai, kurie pasekmes sukelia tik nacionalinėje valstybės teritorijoje nepatenka į Konvencijos dėl pranešimo taikymo apimtį“¹⁵⁶. Vadovaujantis šiuo požiūriu, valstybė, kurioje kilo branduolinė avarija, galėtų ir nevykdyti

---

¹⁵² Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell., *supra note 1*, p. 511.

¹⁵³ A joint report by the OECD Nuclear Energy Agency and the International Atomic Energy Agency, *supra note 41*, p.16.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ *Ibid*, p. 515.

pareigos pranešti apie ją, argumentuodama, kad ji nemanė, jog dėl šios avarijos gali kilti grėsmė kitoms susitariančiosioms šalims.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės susitarimuose, sudarytuose su Latvijos ir Lenkijos Respublikos Vyriausybėmis, Danijos ir Norvegijos Karalysčių Vyriausybėmis¹⁵⁷ nustatoma pareiga informuoti kitą susitariančiąją šalį apie avarijas branduoliniuose įrenginiuose ar įvykius, dėl kurių gali pasklisti radioaktyviosios medžiagos vėlgi tik tuo atveju, jei pirmoji valstybė mano, kad šios avarijos ar įvykio padariniai palies kitą susitariančiąją šalį.

Autorės nuomone nėra svarbu, kad šis įvykis jau būtų sukėlęs tarpvalstybinę žalą, atsižvelgiant į Konvencijos dėl pranešimo 1 straipsnį, užtenka ir mažos tikimybės, kad žala gali kilti ir kitoje valstybėje.

1957 m. Arbitražiniame sprendime byloje Lake Lanoux, arbitražas pažymėjo, kad tuo atveju, jei valstybė B mano, kad valstybės A veikla gali sukelti pasekmes valstybei B, valstybė B turi teisę pati prašyti informacijos, nepaisant to, kad valstybė A nusprendė, kad valstybei B pasekmių nekils¹⁵⁸. Taigi, valstybė turėdama pagrįstą įtarimą, kad kitoje valstybėje įvyko avarija ar įvykis, ir jis gali paliesti ir ją, nieko nelaukdama turi teisę pati prašyti pateikti turimą informaciją apie šį įvykį.

Pažymėtina, kad valstybė, kartą pateikusi turimą informaciją kitai valstybei, gavusi naujos informacijos, taip pat turi pareigą ją pateikti, o esant prašymui, turi konsultuotis su kitomis valstybėmis.¹⁵⁹ Gautos informacijos pagrindu, valstybės, kurioms gali kilti radiologinis pavojus, įgalinamos imtis reikalingų priemonių, siekiant sumažinti joms kylančios grėsmės padarinius. Šiuo atveju, naujos informacijos prašyti turi teisę tik radiologinio poveikio paveikta valstybė, esanti Konvencijos dėl pranešimo šalimi¹⁶⁰. Valstybė, sukėlusį branduolinę žalą ar radiologinį pavojų nėra įpareigota teikti papildomą informaciją ar sudaryti sąlygas konsultuotis kitoms valstybėms, kurios kad ir patiria radiologinį poveikį, tačiau nesančių Konvencijos dėl

---

¹⁵⁷ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl skubaus pranešimo apie branduolines avarijas ir dėl pasikeitimo informacija bei bendradarbiavimo branduolinės ir radiacinės saugos srityje,“ *Valstybės žinios* 30, 972 (2004).

„Susitarimas tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės dėl skubaus pranešimo, įvykių branduolinei avarijai, ir bendradarbiavimo branduolinio saugumo ir radiacinės apsaugos srityje,“ *Valstybės žinios* 55, 1262 (1997).

„Sutartis tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Norvegijos Karalystės Vyriausybės dėl operatyvaus informavimo apie branduolines avarijas ir pasikeitimo informacija apie branduolinius objektus,“ *Valstybės žinios* 109, 2760 (1997).

„Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Danijos Karalystės Vyriausybės sutartis „Dėl informacijos pasikeitimo ir bendradarbiavimo branduolinio saugumo ir radiacinės saugos srityje,“ *Valstybės žinios* 37, 919 (1995).

¹⁵⁸ Lake Lanoux Arbitration (France v. Spain). (1957) 12 R.I.A.A. 281; 24 I.L.R. 101. Arbitral Tribunal. November 16, 1957. p. 31.

¹⁵⁹ „Konvencija dėl ankstyvo pranešimo apie branduolinę avariją,“ *supra note* 78, 5 str.

¹⁶⁰ *Ibid*, 6 str.

pranešimo susitariančiosiomis šalimis. Valstybės galimai patirsiančios poveikį ar patiriančios poveikį, tačiau nesančios Susitariančiomis šalimis turi apsiriboti tik pirmine pateikta informacija.

Tuo atveju, jei informacija pateikiama TATENAI, ši visoms valstybėms, įskaitant ir tarptautinėms nevyriausybinėms organizacijoms praneša apie gautą pranešimą¹⁶¹. Pažymėtina tai, kad skubių pranešimų, informacijos apie avariją pateikimas kitoms valstybėms bei tarptautinėms nevyriausybinėms organizacijoms, savalaikiškos, aiškios bei tinkamos informacijos pateikimas visuomenei bei šios informacijos koordinavimas – užduotys, kurios pagal Konvenciją dėl ankstyvo pranešimo tenka TATENAI. TATENA savo vaidmenį atlieka veikdama per Incidentų ir pagalbos sistemą, veikiančią 24 valandas per parą.¹⁶²

Valstybės įpareigojamos turėti centrus, atsakingus už informacijos apie radiologinį įvykį pateikimą ir priėmimą. 1985 m. TATENOS nustatytose gairėse dėl praneštinų įvykių taip pat pažymima, kad šie informacijos keitimosi kontaktiniai punktai turi veikti 24 val. per parą. Valstybės turi parengti sąrašus su tokių punktų pavadinimais, telefonų numeriais ir adresais, bei juos nuolat atnaujinti.¹⁶³ P. Birnie taip pat pažymi, kad daugelis tarp Europos valstybių sudarytų dvišalių ir daugiašalių sutarčių reikalauja sukurti radiacijos monitoringo sistemas bei tai, kad Konvencijos dėl pranešimo efektyvumas remiasi tuo, ar valstybės turi galimybes sukurti šias monitoringo sistemas, nes pačios konvencijos nuostatos neįtraukia šios pareigos¹⁶⁴.

Eduardas Monkevičius teigia, kad Lietuvos Respublikos praktika atitinka tarptautinės teisės reikalavimus, informacija apie įvykusią avariją ar padidėjusią radiaciją užsienio šalims ir tarptautinėms organizacijoms perduodama taip, kaip to reikalauja Konvencija dėl pranešimo ir kitos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys. Be to, perduodant šią informaciją, vadovaujamosi Tarptautine branduolinių įvykių skale (INES)¹⁶⁵.

Konvencija dėl ankstyvo pranešimo, kaip ir Tarybos sprendimas 87/600/Euratomas aiškiai nurodo, kokia informacija turi būti pateikta. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. sausio 8 d. nutarime Nr. 99 „Dėl Valstybinio gyventojų apsaugos plano branduolinės avarijos atveju patvirtinimo“ nustatoma tokia pati, kaip ir minėtuose teisės aktuose, reikalaujama pateikti informacija. Ši teiktina informacija buvo nustatyta jau 1985 m. TATENOS saugos gairėse dėl praneštinų įvykių¹⁶⁶, kurie vėliau buvo inkorporuoti ir įteisinti Konvencijoje dėl pranešimo.

---

¹⁶¹ „Konvencija dėl ankstyvo pranešimo apie branduolinę avariją,” *supra note* 78, 4 str.

¹⁶² Director General report. IAEA Activities in Response to the Fukushima Accident. (2011), https://www.iaea.org/sites/default/files/govinf2011-8_0.pdf

¹⁶³ IAEA Guidelines on reportable events, integrated planning and information exchange in a transboundary release of radioactive materials. 4.2.3. IAEA/INFCIRC/321.

¹⁶⁴ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *supra note* 1, p. 514.

¹⁶⁵ Eduardas Monkevičius et al. *supra note* 119, p. 206.

¹⁶⁶ IAEA Guidelines on reportable events, integrated planning and information exchange in a transboundary release of radioactive materials, *op. cit.*

Valstybės įpareigojamos informuoti kitą valstybę kada, kur ir kodėl įvyko branduolinė avarija, koks jos pobūdis, kokios galimos pasekmės; kokia veikla buvo vykdoma branduoliniame įrenginyje; kokios yra esamos ir numatomos meteorologinės ir hidrologinės sąlygos, nuo kurių gali priklausyti tolimesnis radiaaktyviųjų medžiagų sklidimas; kokių veiksmų, siekdama sumažinti neigiamas pasekmes, valstybė jau ėmėsi, preliminari informacija apie galimą poveikį.¹⁶⁷

Lietuvos Respublikoje kontaktine institucija keičiantis su tarptautinėmis organizacijomis ir užsienio branduolinę saugą reglamentuojančiomis institucijomis informacija, susijusia su branduoline sauga, yra paskirta VATESI¹⁶⁸. Jai padeda Aplinkos ministerija (Aplinkos apsaugos agentūra, Lietuvos hidrometeorologijos tarnyba), Susisiekimo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Radiacinės saugos centras, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba¹⁶⁹.

Lietuvos Respublikoje veikia Aplinkos apsaugos agentūros kompetencijai priklausanti Radiacinio pavojaus perspėjimo ir monitoringo sistema (RADIS), leidžianti nustatyti ir stebėti pakitusį radiacijos lygį¹⁷⁰. RADIS sistema gali fiksuoti ypatingą radiacinę situaciją ne tik Lietuvos Respublikos teritorijoje, bet ir iki 200 kilometrų nuo Lietuvos Respublikos valstybės sienos¹⁷¹. Aktuali informacija teikiama VATESI kompetencijai priklausančiam Ekstremaliųjų situacijų centrui. Informacija apie įvykius kitose šalyse gaunama per VATESI ankstyvojo pranešimo specialistus¹⁷².

Įvykus avarijai, VATESI informaciją apie avariją pateikia TATENAI, Europos Komisijai ir kaimyninėms valstybėms, su kuriomis Lietuva yra sudariusi dvišales sutartis.¹⁷³ Kaimyninėms valstybėms informaciją apie gresiančią arba susidariusią ekstremaliąją situaciją, dėl kurios gali kilti pavojus kaimyninių valstybių gyventojams ir aplinkai, teikia Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas¹⁷⁴.

Konvencijos dėl pranešimo valstybėms nustatomas svarbiausias įpareigojimas – nedelsiant pranešti kitoms valstybėms apie bet kokią branduolinę avariją ir greitai pateikti svarbią informaciją, siekiant, kiek galima labiau sumažinti galimas pasekmes kitoms valstybėms.

¹⁶⁷ „Konvencija dėl ankstyvo pranešimo apie branduolinę avariją,” *supra note* 78, 5 str.

¹⁶⁸ „Lietuvos Respublikos branduolinės saugos įstatymas,” *supra note* 145, 14 str.

¹⁶⁹ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. sausio 8 d. nutarimas Nr. 99 „Dėl Valstybinio gyventojų apsaugos plano branduolinės avarijos atveju patvirtinimo,” 36 punktas, *Valstybės žinios* 15, 654 (2012).

¹⁷⁰ „Radis sistema”, žiūrėta 2015-11-23, <https://aplinka.lt/ankstyvojo-radiacinio-perspejimo-sistema-radis->

¹⁷¹ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. sausio 8 d. nutarimas Nr. 99,” *op.cit.*, 68 punktas.

¹⁷² „Avarinė parengtis“, žiūrėta 2015-11-23, <http://www.vatesi.lt/index.php?id=31>

¹⁷³ *Ibid.*

¹⁷⁴ *Ibid.*

Tai reiškia, kad valstybė, turėdama informacijos, kad kitai valstybei gali kilti žala, turi ją perspėti.

Pažymėtina, kad Konvencija dėl pranešimo nekalba apie atsakomybę, ar priemones, užtikrinančias, kad bet kuriuo atveju, valstybė turi pareigą pranešti kitai valstybei apie galimas grėsmes. Valstybė gali ir nepranešti, vadovaujantis tuo, kad ji buvo įsitikinusi, jog žala apsiribos nacionalinėmis valstybės sienomis. Autorės nuomone, informuoti turėtų net ir tada, jei pirmoji valstybė nebūtų užtikrinta, kad žalos mastas turės tarpvalstybinį poveikį, bet tik egzistuoti menka galimybė. Informuota valstybė turėtų galimybę pati nuspręsti ar pradėti taikyti, ar bent pradėti ruošti taikyti turimas prevencines priemones, siekiant išvengti ar sumažinti galimą žalą jos teritorijai.

Be to, kadangi valstybės yra prisiėmusios įsipareigojimus užtikrinti branduolinę saugą, o radioaktyviųjų medžiagų paskleidimas signalizuoja apie netinkamą šio įsipareigojimo vykdymą, valstybės, siekdamos sumažinti neigiamus savo veiklos padarinius turi pareigą pranešti apie esamą situaciją ir bent taip prisidėti prie žalos sumažinimo. Valstybė, leidusi vykdyti veiklą jos teritorijoje, prisiima pareigą užtikrinti, kad tuo atveju, jei kils žala, ji dės visas pastangas kiek įmanoma sumažinti neigiamus padarinius. Tą patvirtina ir TTT Pulp Mills on the River Uruguay byloje, pažymėdamas, kad „valstybė yra įpareigota panaudoti visus jos dispozicijoje turimus įmanomus būdus, tam, kad išvengtų savo teritorijoje, ar kurioje kitoje jai priklausančioje teritorijoje, veiklą kurios galėtų sukelti grėsmę kitos valstybės aplinkai“¹⁷⁵.

Pažymėtina, valstybių pareiga pranešti ir teisė gauti informaciją apie branduolinę avariją, gali būti sustiprinta techniniu būdu – valstybės, įsidiegusios radiacinio monitoringo stebėjimo sistemas, pačios gali stebėti radiacijos lygį. Jam padidėjus ir žinant, kad jų pačių valstybėse nėra jokio radiacijos nutekėjimo, jos gali teikti užklausas kitoms valstybėms. Valstybės, turėdamos pareigą teikti informaciją, turi ją pateikti.

Taigi, nepaisant to, kad Konvencijoje dėl pranešimo yra gana daug negriežtai suformuluotų nuostatų pvz, „jei valstybė, mano“ bei dėl gausaus galimų išimčių rato, Konvencija, (taip pat ir teismų sprendimai), patvirtina išvadą, kad kitų valstybių informavimas apie galimas grėsmes yra tarptautinis paprotys¹⁷⁶. Valstybė, net ir nebūdama įsipareigojusi tam tikra tarptautine sutartimi, nustatančia pareigą pranešti kitoms valstybėms apie galimas grėsmes, turi pranešti kitoms valstybėms apie galimas grėsmes.

---

¹⁷⁵ Pulp Mills on the River Uruguay case, *supra* note 99.

¹⁷⁶ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *supra* note 1, p. 514.

2.4. Teisė prašyti pagalbos įvykus branduolinei avarijai ar kilus radiologiniam pavojui

Pareiga užtikrinti aukštą branduolinės saugos lygį tenka valstybei, kuri vykdo branduolinę veiklą. Valstybė ne visada būna pajėgi viena pati užtikrinti branduolinę saugą. Tiek Saugos konvencija, tiek Jungtinė konvencija savo preambulėse pripažįsta, kad tarptautinis bendradarbiavimas padeda užtikrinti aukštesnį branduolinės saugos lygį. Konvencija dėl pagalbos, nurodo jog valstybės, įvykus branduolinei avarijai ar susidūrusios su radiologinio pavojaus grėsme, turi teisę prašyti kitų valstybių pagalbos, siekiant apsaugoti gyvybę, turtą ir aplinką¹⁷⁷.

Pažymėtina, kad ši Konvencija taikoma ne tik įvykus branduolinei avarijai, bet ir kilusios bet kokio radiologinio pavojaus grėsmės atveju. OECD ir TATENOS bendrame pranešime paaiškinama, jog radiologinio pavojaus grėsmė yra laikoma mažiau už grėsmę, kurią sukėlė branduolinė avarija, radiologinio pavojaus grėsmė taip pat laikomas ir procesas, kuris nesukėlė žalos ar sužalojimų, tačiau gali juos sukelti.¹⁷⁸ Valstybėms suteikiama teisė prašyti pagalbos ne tik siekiant eliminuoti egzistuojančius neigiamus branduolinės avarijos padarinius, bet ir siekiant užkirsti kelią tokių padarinių atsiradimui.

Valstybei suteikiama teisė prašyti pagalbos, nepaisant to, ar branduolinė avarija, radiologinis pavojus kyla jos teritorijoje, jos jurisdikcijai priklausančioje ar kontroliuojamoje teritorijoje ar už šių ribų. Taigi, tuo atveju, jei valstybės patiria pavojų dėl kitos šalies teritorijoje įvykusios avarijos, jos gali prašyti pagalbos kitų šalių ar TATENOS.¹⁷⁹ Akcentuotina tai, kad vadovaujantis Konvencija dėl pagalbos, valstybė turi teisę, o ne pareigą prašyti pagalbos.

Pažymėtina, kad nesant valstybės, kurioje kilo branduolinė avarija, prašymo suteikti pagalbą, kita valstybė, būdama įsitikinusi, kad ji galimai patirs tarpvalstybinį poveikį, ar gera valia norėdama padėti kitai valstybei, ji negalėtų to padaryti net ir akivaizdžiai matydama, kad pastaroji valstybė nėra pajėgi pati viena susitvarkyti. B. Boyle teigia, kad toks kišimasis į kitos valstybės reikalus būtų traktuojamas, kaip nepateisinamas kitos valstybės suvereniteto pažeidimas¹⁸⁰. Taigi, kitos valstybės, be valstybės, kurioje įvyko branduolinė avarija ar kilo radiologinio pavojaus grėsmė, prašymo, net ir turėdamos pačių geriausių ketinimų, neturi teisės teikti pagalbos.

---

¹⁷⁷ „Konvencija dėl pagalbos įvykus branduolinei avarijai arba kilus radiologiniam pavojui,“ *supra note* 80, 2 str. 1 d.

¹⁷⁸ A joint report by the OECD Nuclear Energy Agency and the International Atomic Energy Agency, *supra note* 41, p.16.

¹⁷⁹ „Konvencija dėl pagalbos įvykus branduolinei avarijai arba kilus radiologiniam pavojui,“ *op.cit.*, 2 str. 1 d.

¹⁸⁰ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *supra note* 1, p. 516.

Kaip bebūtų, valstybės privalo užtikrinti tinkamą gyventi, saugią aplinką, kas tuo pačiu reiškia valstybės pareigą užkirsti kelią sunkesnių branduolinės avarijos pasekmių atsiradimui. Ši pareiga taip pat siejasi ir su TATENA nustatytais fundamentaliaisiais avarinės parengties ir reagavimo bei rizikos žmonėms mažinimo saugos principais. Tuo atveju, jei valstybė pati savarankiškai negali užkirsti kelio branduolinės avarijos pasekmėms ar sumažinti jau kilusią branduolinę žalą, ji turėtų nevengti prašyti kitų šalių pagalbos. Taip pat, jei dėl valstybės neveikimo kitoms valstybėms, ar jos pačios gyventojams būtų sukelta žala, tai implikuotų valstybės atsakomybę kitų valstybių ir jos pačios gyventojų atžvilgiu.

Valstybė, turėdama teisę prašyti pagalbos ir kitai valstybei sutikus ją suteikti, įgyja naujų pareigų. Pažymėtina, kad pagalbos teikimo atveju, pagalbos prašanti valstybė turi suteikti privilegijas, imunitetus ir lengvatas kitų šalių, teikiančių pagalbą darbuotojams¹⁸¹. Pagalbos prašanti valstybė taip pat turi prisiimti atsakomybę už asmenų, teikusių pagalbą padarytus veiksmus, atsakomybę už pagalbą teikusių asmenų mirtį ar sužalojimus, suteiktos įrangos sugadinimą¹⁸².

Lietuvos Respublikoje įvykus branduolinei avarijai ar kilus radiologinio pavojaus grėsmei, ir tuo atveju, jeigu Lietuvos Respublika pati nebūtų pajėgi užtikrinti civilinės saugos priemones, trūktų reikalingų prietaisų, medikamentų, kitų materialinių išteklių, civilinės saugos sistemos, Lietuvos kariuomenės pajėgos nebūtų pakankamos eliminuojant branduolinę žalą ir pan., atsakant į klausimą, ar reikalinga išorinė kitų valstybių pagalba, dalyvautų daug institucijų.

Valstybės ekstremaliųjų situacijų operacijų vadovas turėtų pateikti informaciją Valstybės ekstremaliųjų operacijų centrui. Šio centro parengtas prašymas dėl pagalbos būtų teikiamas Vyriausybės ekstremaliųjų situacijų komisijos pirmininkui. Vėliau šis prašymas turėtų būti išnagrinėtas komisijoje, kuri Vyriausybei pateiktų pasiūlymus dėl galutinio sprendimo priėmimo. Tuo atveju, jei Vyriausybė nuspręstų, kad išorinė pagalba yra būtina, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas pagalbos prašymą perduotų kaimyninių valstybių institucijoms ir įstaigoms, Europos Komisijos Stebėsenos ir informacijos centrui, Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos Euraatlantinio reagavimo centrui (NATO EADRCC) ir Jungtinių Tautų Humanitarinių reikalų koordinavimo biurui (UN OCHA). Užsienio reikalų ministerija papildomai pagalbos prašymą išplatintų diplomatiniais kanalais¹⁸³.

Pažymėtina, kad Konvencija dėl pagalbos nustato teisę valstybėms, kurios patyrė branduolinę avariją ar radiologinį pavojų, prašyti pagalbos, tačiau vėlgi, kitos valstybės nėra įpareigosos ją suteikti. Valstybės tik įpareigojamos informuoti, ar galės suteikti pagalbą, ar ne.

¹⁸¹ „Konvencija dėl pagalbos įvykus branduolinei avarijai arba kilus radiologiniam pavojui,“ *supra note* 80, 8 str.

¹⁸² *Ibid*, 10 str.

¹⁸³ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. sausio 8 d. nutarimas Nr. 99, *supra note* 169, 227-229 punktai.

Tuo atveju, jei valstybė gali suteikti pagalbą, ji turi nurodyti šios pagalbos dydį bei jos teikimo sąlygas¹⁸⁴. Konvencija neįtvirtina nei pareigos prašyti, nei tuo labiau įpareigoja kitas valstybes suteikti prašomą pagalbą. Konvencija nurodo pagrindus valstybių bendradarbiavimui pagalbos teikimo srityje ir skatina valstybes sudaryti dvišalius ir daugiašalius susitarimus – pabrėžiamas šių susitarimų naudingumas¹⁸⁵. Lietuvos Respublika yra sudariusi bendradarbiavimo sutartis su Vengrijos Respublika, Švedijos Karalyste, Gruzija, Latvija, Lenkija, Vokietija, Baltarusija¹⁸⁶. Šiose sutartyse numatyta, kad pagalba yra teikiama savanoriškai – valstybė, gavusi pagalbos prašymą, apsvarsto savo galimybes ir informuoja pagalbos prašančią valstybę, ar gali ją suteikti. Be to, išskyrus Lietuvos Respublikos susitarime su Švedijos Karalyste, ši pagalba yra nemokama – teikiant pagalbą patirtas išlaidas apmoka pati pagalbą teikusi valstybė. Pažymėtina, kad šiose sutartyse, kaip ir Konvencijoje dėl pagalbos, valstybei įtvirtinta teisė prašyti pagalbos nelemia to, ar suteikti pagalbą prašomos valstybės, ją besąlygiškai suteiks.

Konvencija dėl pagalbos suteikia TATENAI labai didžiulį vaidmenį organizuojant ir koordinuojant pagalbos teikimo operacijas:¹⁸⁷ TATENA turi palengvinti bendradarbiavimą su valstybėmis ir tarp valstybių¹⁸⁸; ji gauna informaciją, apie kitų valstybių galimą teiktinos pagalbos dydį ir pajėgumus¹⁸⁹; tam tikrais pagalbos prašymų atvejais, pati teikia pagalbą, pvz. pagalbos prašančiai valstybei suteikia šiam tikslui turimus išteklius, persiunčia pagalbos prašymą kitoms valstybėms, pagalbos prašančios valstybės prašymu koordinuoja pagalbos teikimą¹⁹⁰; valdo informaciją apie Susitariančių valstybių atsakingas institucijas; renka ir išplatina visą

¹⁸⁴ „Konvencija dėl pagalbos įvykus branduolinei avarijai arba kilus radiologiniam pavojui,“ *supra note* 80 2 str. 3 d.

¹⁸⁵ *Ibid*, preambulė.

¹⁸⁶ „Lietuvos Respublikos ir Vengrijos Respublikos sutartis "Dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos katastrofų ir didelių avarijų atvejais,“ *Valstybės žinios* 88, 3074 (2001).

„Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Švedijos Karalystės Vyriausybės bendradarbiavimo susitarimas ekstremalių situacijų prevencijos, parengties ir jų likvidavimo srityje,“ *Valstybės žinios* 77, 2670 (2004).

„Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Gruzijos Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos ekstremaliųjų situacijų prevencijos ir likvidavimo srityje,“ *Teisės aktų registras* 2014, i.k. 2014-05727.

„Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės sutartis "Dėl abipusės pagalbos stichinių nelaimių ir kitų didelių avarijų atveju,“ *Valstybės žinios* 88, 3075 (2001).

„Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės sutartis "Dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos įvykus katastrofoms, gaivalinėms nelaimėms bei kitiems ypatingiems atsitikimams,“ *Valstybės žinios* 80, 2413 (2000).

„Lietuvos Respublikos ir Vokietijos Federacinės Respublikos sutartis "Dėl savitarpio pagalbos stichinių nelaimių ir stambių avarijų atvejais,“ *Valstybės žinios* 87, 2057 (1996).

„Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Baltarusijos Respublikos Vyriausybės sutartis "Dėl bendradarbiavimo katastrofų, stichinių nelaimių bei didelių avarijų prevencijos srityje ir likviduojant padarinius,“ *Valstybės žinios* 112, 4170 (2004).

¹⁸⁷ Dainius Žalimas et al., *supra note* 19, p. 529.

¹⁸⁸ „Konvencija dėl pagalbos įvykus branduolinei avarijai arba kilus radiologiniam pavojui,“ *op.cit.*, 1 str. 3 d.

¹⁸⁹ *Ibid*, 2 str. 3 ir 4 d.

¹⁹⁰ *Ibid*, 2 str. 6 d.

informaciją, susijusią su galimais ištekliais ir avarinėmis situacijomis; padeda plėtojant avarinius planus ir pan¹⁹¹.

Galima teigti, kad Konvencija dėl pagalbos nėra pakankama valstybių teikiamai pagalbai išsamiai reglamentuoti. Konvencija neužtikrina, kad valstybės patyrusios avariją ar susidurusios su radiologinio pavojaus grėsme prašys kitų šalių ar TATENOS pagalbos. Taip pat nėra užtikrinama, kad pagalbos prašanti valstybė sulauks kitų valstybių pagalbos. Konvencija įtvirtina rekomendacinio pobūdžio normas ir apibrėžia TATENA funkcijas pagalbos teikimo srityje.

---

¹⁹¹ „Konvencija dėl pagalbos įvykus branduolinei avarijai arba kilus radiologiniam pavojui,“ *supra note* 80, 5 str.

III. ATSAKOMYBĖ UŽ BRANDUOLINĘ ŽALĄ

3.1. Valstybių atsakomybės už branduolinę žalą standarto nevienareikšmiškumas

TTK valstybės atsakomybę apibrėžė kaip bet kokias teisinių santykių formas, atsirandančias tarptautinėje teisėje, valstybei įvykdžius teisės pažeidimą. Pažymėtina, kad šie santykiai gali apsiriboti tik valstybės pažeidėjos ir tiesiogiai nukentėjusiosios valstybės santykiais, bei taip pat paliesti ir kitus tarptautinės teisės subjektus. Kalta valstybė šiame santykiyje įgyja pareigą atkurti nukentėjusiosios valstybės teises bei atlyginti padarytą žalą, arba pati nukentėjusioji valstybė ir kiti subjektai įgyja teisę pritaikyti kaltai valstybei sankciją, kurią leidžia tarptautinė teisė¹⁹².

Tuo atveju, jei valstybė vykdytų tarptautinės teisės draudžiamą veiklą ir dėl to kiltų branduolinė žala, pvz., valstybė atliktų atmosferinius bandymus, bandymus kosmose ar po vandeniu, vykdytų sprogdimus Antarkties regione, platinų branduolinį ginklą, Antarkties regione ar jūroje laidotų radioaktyvias atliekas, valstybei kiltų griežta (objektyvi) atsakomybė dėl to, kad valstybė tyčia pažeidė tarptautinės teisės nustatytus reikalavimus.

Kitas atvejis yra tada, kai valstybė vykdo tarptautinės teisės nedraudžiamą veiklą, kaip kad eksploatuoja branduolinius įrenginius, ir jos teritorijoje įvyksta avarija, kuri sukelia neigiamus padarinius kitose valstybėse. Pripažįstama, kad valstybių veikla, vystant branduolinę energetiką, yra teisėta veikla.

Teisinėje literatūroje vyrauja dvi nuomonės dėl šios valstybės atsakomybės pobūdžio: viena nuomonė yra ta, kad valstybių atsakomybė yra griežta arba absoliuti, kita, – kad ši atsakomybė nėra nei griežta, nei absoliuti. Atsakyti į šį klausimą, 1990 m. TATENA įkūrė Nuolatinį atsakomybės už branduolinę žalą komitetą, kuris buvo įpareigotas pateikti išsamią šios problemos analizę, TTK 2001 m. išleido straipsnį tema „Tarptautinė atsakomybė“, kuriuo buvo siekiama nustatyti griežtos valstybių atsakomybės modelį, tačiau dėl valstybių prieštaravimų, TTK pasiūlymai liko neįgyvendinti, tuo pačiu liko neišspręstas klausimas dėl valstybių atsakomybės pobūdžio¹⁹³.

Tie kurie pasisako, kad valstybės atsakomybė yra nei griežta, nei absoliuti, tą grindžia tuo, kad kilusios branduolinės žalos kilimo fakto neužtenka preziumuoti esant valstybės kaltei. Šiuo atveju laikomasi nuomonės, kad valstybės atsakomybė negali būti savaime laikoma griežta, turi būti analizuojamas valstybės elgesys, tai, ar valstybė veiklą vykdė kruopščiai, atsižvelgdama

¹⁹² Valentinus Vadapalas, *supra note* 82, p. 387.

¹⁹³ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *supra note* 1, p. 519.

į tarptautinės teisės nustatytus įsipareigojimus, ar žala kilo dėl jos tyčios. Laikomasi nuomonės, jog nesant valstybės veiksmuose tyčios elemento, valstybės atsakomybė negali būti laikoma griežta ar absoliučia¹⁹⁴. Antra nuomonė yra ta, kad vykdant didelio pavojingumo veiklas, kurios gali sukelti labai didelę žalą, nustatinėti valstybės veiksmuose tyčios elemento nereikia, valstybės atsakomybė savaimė laikoma griežta ar absoliučia.

Valstybių praktikoje taip pat nėra bendro sutarimo dėl valstybių atsakomybės už branduolinę žalą standarto. Įvykus branduolinei avarijai, valstybė gali pati savo gera valia sumokėti kompensaciją už sukeltą žalą, tačiau tuo pačiu metu neigti esant jos veiksmuose kaltę ar tuo labiau atsakomybę. Nesant bendros valstybių praktikos dėl valstybės atsakomybės standarto, įvykus branduolinei žalai, nėra aišku, kaip spręsti valstybės atsakomybės klausimą, taip pat nėra aišku, kokio dydžio kompensaciją gaus valstybė, kas įeis į jos nuostolių sąvoką.¹⁹⁵

3.2. Valstybės atsakomybės sąlygos

TTK valstybės tarptautinės teisės įpareigojimo pažeidimu laiko veiksmą, kuris valstybės atliekamas ne taip, kaip nustato tarptautinis įpareigojimas¹⁹⁶. Valstybė, turėdama teisę vystyti branduolinę energetiką, taip pat turi pareigą užtikrinti, kad dėl jos vykdomos veiklos, kitoms valstybėms nekils žalos. Valstybė, nesugebėjusi užtikrinti šios pareigos tinkamo vykdymo, įgyja kitą pareigą – atlyginti kitoms valstybėms padarytą žalą. S. Sucharitkul teigia, kad „pareiga nesukelti žalos kitoms valstybėms, bei pareiga išvengti žalingų padarinių kitoms valstybėms, gali būti laikytina pirmine atsakomybės taisykle, kurią pažeidus, valstybei kyla atsakomybė“¹⁹⁷.

Kyla klausimas, ar branduolinės avarijos atveju, bent kokią lemiamą reikšmę turėtų tai, ar valstybės veiksmuose yra bent dalelė kaltės, ar valstybė dėjo visas pastangas, kad jos vykdoma veikla vyktų be trikdžių, laikėsi visų aukščiausių saugumo standartų, tačiau avarijos nebuvo įmanoma išvengti.

S. Sucharitkul teigia, jog valstybės turi atlyginti žalą, net ir nesant jų veiksmuose kaltės: „pareiga atlyginti padarytą žalą, nesant kaltės (kaip ir nenustačius kaltės, aut. pastaba), kaip ir reikalavimas išvengti grėsmės ateityje, yra sąlygos atitinkančios valstybės atsakomybės esmę“¹⁹⁸.

A. Boyle teigia, jog atsakomybė be kaltės grindžiama keliais pagrindais:

¹⁹⁴ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *supra note 1*, p. 517.

¹⁹⁵ *Ibid*, p. 518.

¹⁹⁶ Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session, *supra note 71*, p. 27.

¹⁹⁷ Sompong Sucharitkul, *S. State Responsibility and International liability under International law. Golden Gate University School of law. Digital Commons: The legal Scholarship Repository@Golden Gate University school of law*. 1996. p. 833, <http://digitalcommons.law.ggu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1225&context=pubs>

¹⁹⁸ *Ibid*.

„1. Teismams nereikia nustatyti tokio standarto, kaip „apgalvotas atsargumas“, o ieškovams atitinkamai nereikia įrodyti, kad valstybė pažeidė šį standartą.

2. Nepaisant labai mažos tikimybės, branduolinės avarijos sukelia labai rimtas ir toli sklindančias pasekmes, todėl patenka į ypatingo pavojingumo kategoriją.

3. Būtų nepateisinama ir nepriimtina užkrauti įrodinėjimo pareigą ant aukų pečių dėl veiklos, kuri yra pateisinama tik dėl to, kad yra socialiai naudinga energijos rūšis.“¹⁹⁹

L. Meškys teigia, kad tuo atveju, kai teisės pažeidimas kyla vykdamas pavojingiausias ar itin pavojingas veikas, taikoma atsakomybė be kaltės (griežta atsakomybė). Norint pritaikyti griežtą atsakomybę, nereikia įrodyti nei kaltės, nei neatsargumo²⁰⁰.

Vadovaujantis taisykle, suformuluota Rylands prieš Fletcher byloje, asmuo yra besąlygiškai atsakingas už žalą, kuri gali atsirasti vykdamas pavojingą ir rizikingą veiklą. Veikla laikyta pavojinga ir rizikinga tuo atveju, kai nepaisant to, ar asmuo ėmėsi prevencinių priemonių, skirtų išvengti ar sumažinti žalą, tačiau jau nuo pat pradžių buvo žinoma, kad ši veikla gali sukelti didelę žalą.²⁰¹

Pasak L. Meškio, siekiant išsiaiškinti, ar tam tikra veikla laikytina itin pavojinga, turi būti nustatyti bent keli iš šių požymių: (a) turi egzistuoti didelė rizika, jog vykdoma veikla sukels žalą asmenims, turtui arba aplinkai; (b) yra tikimybė, jog žala bus didelė; (c) net ir elgiantis rūpestingai, rizika nesumažėja; (d) veiklą vykdo konkretus asmuo, o ne apibrėžti individai; (e) vykdoma veikla yra neadekvati tai vietai, kurioje ji atliekama; (f) veikla kelia didesnę pavojų negu yra galima tokios veiklos nauda visuomenei²⁰².

Nėra abejonių, o ir istorija yra parodžiusi, branduolinės avarijos atveju kilusi žala gali būti labai didelė, ši žala gali būti padaryta tiek asmenims, tiek turtui, tiek aplinkai. Net ir vystant branduolinę energetiką tik pagal aukščiausius saugumo standartus, nėra šimtaprocentinės garantijos, kad branduolinės avarijos nekils, veiklos pavojingumo ir naudos visuomenei proporcijos klausimas yra požiūrio reikalas. Iki tol, kol veikla vyksta sklandžiai, autorės nuomone, veikla neabejotinai teikia didelę naudą, tačiau kilus avarijai, abejotina, kad iki avarijos gauta nauda viršytų sukeltą žalą. Šių požymių atitikimo užtenka branduolinės energetikos objektų veiklą priskirti prie ypatingo pavojingumo veiklos.

Be to, branduolinės avarijos atveju, būtų labai sunku nustatyti valstybės kaltės buvimo faktą. Vystant branduolinę energetiką dalyvauja labai platus ratas asmenų, tai yra tiek branduolinių medžiagų tiekėjai, tiek projektuotojai, tiek licencijas išduodantys asmenys, tiek

¹⁹⁹ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *supra note* 1, p. 516.

²⁰⁰ Linas Meškys. Juridinių asmenų administracinė atsakomybė aplinkosaugos srityje: Griežtos atsakomybės doktrinos įtvirtinimo galimybė. *Jurisprudencija*. Mokslo darbai. 2006, 9(87): 76-83.

²⁰¹ *Ibid.*

²⁰² *Ibid.*

branduolinės elektrinės operatorius²⁰³. Identifikuoti, dėl kieno kaltės įvyko branduolinė avarija ar įvykis, būtų labai sunku, todėl kaltė, neužtikrinus branduolinio saugumo, tenka valstybei.

Vadovaujantis tuo, kas išdėstyta, nėra svarbu, ar valstybės veiksmuose yra bent dalelė kaltės, ar ji elgėsi rūpestingai bei siekė nesukelti galimos žalos, o įvykus avarijai, siekė sumažinti jos padarinius, tačiau kadangi vykdoma veikla yra pavojinga, valstybės atsakomybę šiuo požiūriu galima priskirti prie griežtos atsakomybės. Valstybės kaltės buvimas ar nebuvimas nėra esminis elementas taikyti atsakomybės valstybei procedūrą.

Autorės nuomone, kadangi valstybės turi pareigą užtikrinti branduolinę saugą, o radioaktyviųjų medžiagų paskleidimas į aplinką bet kuriuo atveju implikuoja šios pareigos netinkamą vykdymą, valstybėms kyla atsakomybė nepaisant to, ar valstybė tyčia, ar netyčia neįvykdė šios pareigos, bei neatsižvelgiant į padarytos žalos mastą.

Branduolinių avarių ar incidentų atveju, esminis kriterijus, kuris turi būti nustatytas, tai – kitų valstybių ir jos gyventojų patirta žala. Vienintelė išimtis, kurią būtų galima taikyti yra tada, kai esant labai mažam radiacijos pasklidimo lygiui, reikėtų įrodyti kilusią žalą. Tuo atveju, jei nėra žalos kitoms valstybėms, valstybei negalės kilti atsakomybė, todėl, norint taikyti valstybės atsakomybę, turi būti kilęs bent minimalus matomas žalos kiekis. TTK teigia, jog norint įrodyti, kad valstybė neįvykdė savo pareigos nesukelti kitoms valstybėms žalos, sukelta žala neturėtų būti maža, ir ji turėtų būti sukėlusios matomų neigiamų pasekmių kitai valstybei, jos gyventojams, turtui ar aplinkai²⁰⁴. Tuo atveju, jei žala būtų nedidelė, nesukeltų akivaizdžiai matomų padarinių, atsakomybė valstybei neturėtų kilti.

Taip pat, norint valstybei taikyti atsakomybę, turi egzistuoti veikos priskirtinumas valstybei. TTK pranešimo dėl valstybių atsakomybės 8 straipsnis numato, kad „tarptautinėje teisėje, veiksmas atliekamas asmens ar grupės asmenų, yra priskiriamas valstybei tuo atveju, jei šis asmuo ar grupė asmenų veikia pagal valstybės nurodymus ar jos žinioje arba jos kontroliuojami“²⁰⁵.

S. Sucharitul sako, jog valstybei tarptautinė atsakomybė kyla atsiradus žalingoms pasekmėms, kurias sukelia valstybėje vykdoma veikla, kuriai valstybė turi ar turėtų turėti tiesioginę ar netiesioginę kontrolę ar kurie atliekami jos jurisdikcijos ribose²⁰⁶. Branduolinę veiklą vykdo licencijos turėtojas (operatorius), tačiau veiklos priskirtinumas valstybei kyla dėl to, kad valstybė pati savo teritorijoje leidžia vykdyti branduolinę veiklą.

²⁰³ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *supra note* 1, p. 521.

²⁰⁴ Report of the Commission to the General Assembly on the work of its fifty-third session, *supra note* 71, p. 152.

²⁰⁵ Ibid, p. 27.

²⁰⁶ Sompong Sucharitul, *supra note* 197, p. 834.

Valstybės atsakomybei branduolinių avarijų atveju kilti, reikia nustatyti, kad yra kilusi bent minimali branduolinė **žala, veikla**, sukėlusį žalą, **yra priskirtina valstybei**, o kaltės buvimas ar nebuvimas, nedaro įtakos atsakomybės taikyme. Teisinėje literatūroje atsakomybė, kuriai kilti nereikia konstatuoti kaltės elemento, yra laikoma griežta.

3.3. Pirminės atsakomybės objekto priskyrimas

Visos nagrinėtos konvencijos atsakomybę, siekdamas išvengti tiesioginės atsakomybės priskyrimo valstybei, perkelia licencijos turėtojui (operatoriui) ir nurodo, kad jo atsakomybė yra absoliuti. Nereikalaujama įrodyti operatoriaus kaltės elemento, pakanka įrodyti, kad žala kilo kaip valstybės teritorijoje įvykusios avarijos pasekmė. Konvencijos, reglamentuojančios atsakomybę už branduolinę žalą, įtvirtina griežtą ir absoliučią operatoriaus atsakomybę.

P. Birnie teigia, kad atsakomybė priskiriama operatoriui dėl to, jog jis turi geriausias galimybes vykdyti branduolinių įrenginių kontrolę bei užtikrinti jų saugumą. Ši nuostata nėra universaliai paplitusi, ne visose valstybėse atsakomybė krenta tik ant operatoriaus pečių. Vokietija, Graikija, ir Austrija darė prieštaravimus, siekdamas, kad ieškinius būtų galima pateikti ne tik operatoriui, bet ir kitiems asmenims. Tokiu būdu norėta sustiprinti tiek gamintojų, tiek tiekėjų suinteresuotumą užtikrinant branduolinę saugą.²⁰⁷

B. Abbasy mano, jog atsakomybė perkeliama operatoriui, manant, jog tuo atveju, jei medžiagų ir atominių įrenginių tiekėjams, asmenims, gabenantiems branduolines medžiagas ir kitiems, galėtų kilti atsakomybė branduolinės avarijos ar incidento atveju, tai juos atbaidytų nuo dalyvavimo branduolinėje energetikoje ir savo ruožtu trukdytų plėtotis branduolinei energetikai. Taip pat, perkeliant atsakomybę operatoriui, palengvinamas atsakomybės subjekto radimas. Ieškovams daug paprasčiau nustatyti asmenį, iš kurio reikia reikalauti nuostolių atlyginimo.²⁰⁸

Autorės nuomone, atsakomybės perkėlimas operatoriui, gali būti grindžiamas ir teismų jurisdikcijos pagrindu. Pagal nustatytą konvencijų režimą, nagrinėti ir priimti sprendimą turi teisę tos šalies teismas, kurio teritorijoje branduolinio įrenginio operatorius vystė veiklą ar kurioje įvyko avarija. (Taikomos nedidelės teismų jurisdikcijos išimtys – jurisdikciją gali vykdyti ir kitos šalies teismas, tačiau pagal pagrindinę taisyklę, jurisdikciją turi aukščiau išvardintos valstybės teismai). Šiuo atžvilgiu pažymėtina, kad tokiu būdu visi galimi ieškiniai sutelkiami

---

²⁰⁷ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *supra note 1*, p. 525.

²⁰⁸ Behnam Abbasi. Civil liability resulted from nuclear accidents and its effect on environment. *Journal of Applied Environmental and biological sciences*. 2011, 1(10) 474-481, p. 478, <http://www.textroad.com/pdf/JAEBS/J.%20Appl.%20Environ.%20Biol.%20Sci.,%201%2810%29474-481.%202011.pdf>

vienos valstybės teismuose. Vienas teismas, nagrinėdamas visus ieškinius, gali priimti teisingą sprendimą, kaip visoms branduolinės avarijos aukoms padalinti nuostolių atlyginimą²⁰⁹.

Tuo atveju, jei ieškiniai būtų paduodami įvairių šalių teismams, kiltų rizika, jog ne visoms aukoms bus atlyginta proporcingai pagal jų patirtus nuostolius. Tikėtina, jog skirtingų šalių teismai, nagrinėdami jiems pateiktus ieškinius dėl žalos atlyginimo, neįvertintų galimo bendro aukų skaičiaus, nepajėgtų padalinti nuostolių proporcingai visoms aukoms. Vienoms aukoms vienos valstybės teismai galimai priteistų daug didesnę kompensaciją, nei kitos valstybės teismai tokią pačią žalą patyrusiems asmenims. Ieškinių sutelkimas vienos šalies teisme, leidžia išvengti tokio neteisingumo²¹⁰. Be to, nors ir pripažįstant, kad vienoje valstybėje priimtas sprendimas turi būti įgyvendintas kitoje valstybėje, tačiau valstybės, turi imunitetą nuo kitų valstybių teismų priimtų sprendimų priverstinio vykdymo²¹¹, todėl lieka tikimybė, kad kitos šalies teismo priimti sprendimai galėtų būti neįgyvendinti valstybėje, kurioje ir kilo žala.

Atsakomybė gali kilti ir valstybei, tačiau pagrindiniu ir pradiniu atsakomybės objektu tarptautinėje ir nacionalinėje teisėje yra laikomas branduolinės elektrinės operatorius. Valstybės atsakomybė pasireiškia garantuojant, jog operatoriui nustatytas atsakomybės dydis bus išmokėtas²¹² bei užtikrinant papildomo kompensacijos fondo buvimą²¹³.

Lietuvos Respublikos branduolinės energijos įstatyme (41 str.) įtvirtinama, kad atominę elektrinę eksploatuojantis ūkio subjektas yra atsakingas už pasklidusios iš jo valdomos atominės elektrinės radiacijos žalą ir jis įpareigojamas apdrausti valdomą atominę elektrinę ar kitaip užtikrinti lėšas, reikalingas branduolinei žalai atlyginti (42 str.), o tuo atveju, jei žalai atlyginti trūktų lėšų, trūkstamą sumą išmokėtų Lietuvos Respublikos Vyriausybė²¹⁴.

Pažymėtina, kad kai kuria apimtimi konvencijos leidžia išlygą dėl absoliučios operatoriaus atsakomybės, pvz., operatorius gali būti atleistas nuo žalos atlyginimo tiems asmenims, kurie yra patys kalti dėl jiems kilusios žalos: „Jeigu operatorius įrodys, kad branduolinė žala padaryta visiškai ar iš dalies dėl šiurkštaus aplaidumo asmens, kuriam padaryta žala, arba ji yra kaip rezultatas jo veikos ar neveikos turint tikslą padaryti žalą, tai kompetentingas teismas gali, jeigu tai numatyta jo įstatyme, operatorių visiškai ar iš dalies atleisti nuo privalomo žalos padengimo tokiam asmeniui“²¹⁵.

---

²⁰⁹ A paper by the International Expert Group on Nuclear Liability (INLEX). Civil Liability for Nuclear Damage: Advantages and Disadvantages of Joining the International Nuclear Liability Regime, p. 5, https://ola.iaea.org/ola/treaties/documents/liability_regime.pdf

²¹⁰ *Ibid*, p. 6.

²¹¹ „Vienos konvencija dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą,” *supra note* 86, 14 str.

²¹² *Ibid*, 7 str.

²¹³ Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage, 3 str. b d., INFCIRC/567. <https://www.iaea.org/sites/default/files/infcirc567.pdf>

²¹⁴ „Lietuvos Respublikos branduolinės energijos įstatymas,” 41 str., 42 str., *Valstybės žinios* 119, 2771 (1996).

²¹⁵ „Vienos konvencija dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą,” *op cit.*, 4 str. 2 d.

Konvencijose taip pat nustatoma, kad operatorius nėra laikomas atsakingu už branduolinę žalą, kai žala yra padaroma branduolinio incidento tiesiogiai dėl ginkluoto konflikto, karo veiksmų, pilietinio karo ar sukilimo ar dėl nepaprastai sunkios stichinės nelaimės²¹⁶. Šiomis aplinkybėmis, branduolinio įrenginio operatorius atleidžiamas nuo pareigos atlyginti kitoms valstybėms sukeltą žalą. Kaip bebūtų, kitos valstybės ir jų gyventojai patiria nuostolius dėl kitos valstybės teritorijoje įvykusios avarijos ar incidento. Nuostoliai neturėtų būti „nurašomi“ karo veiksmams, ginkluotiems konfliktams ir kitoms minimoms išimtims. Kitoms valstybėms ir jos gyventojams patirti nuostoliai dėl branduolinės žalos turėtų būti atlyginami, tačiau Konvencijos nepateikia atsakymo, kas ir kaip šiuo atveju turėtų tą padaryti.

Autorė daro prielaidą, kad taikos metu, branduolinio įrenginio operatorius, kaip tiesiogiai kontroliuojantis branduolinio įrenginio veiklą yra absoliučiai už jį atsakingas, o išvardintų atvejų fone, jo atsakomybė pereina tiesiogiai į valstybės, kurios teritorijoje, kontrolėje ar jurisdikcijoje yra branduolinis įrenginys, rankas. Kadangi, taikant griežtą valstybių atsakomybę branduolinių avarijų ar incidentų atveju, valstybių veiksmuose nereikia nustatyti kaltės buvimo fakto, o užtenka kilusios žalos bei branduolinės veiklos vykdymo priskirtinumo valstybei, atsakomybė už žalą turėtų tekti šiai valstybei.

Autorė išskiria ginkluoto konflikto ir karo veiksmų atvejį, kai veiksmus pradeda kita valstybė. Šiuo atveju, autorės nuomone, būtų neteisinga, jei valstybė, kurioje kilo branduolinė avarija, remdamasi atsakomybės netaikymo pagrindais, neatlygintų kitų valstybių patirtos žalos. Taip pat, neteisinga būtų, jei valstybė, kuri būdama ginkluoto konflikto ar karo veiksmų auka, neturėtų teisės reikalauti iš karo veiksmus pradėjusios valstybės atlyginti jos sukeltus nuostolius. Taigi, valstybė, atlyginusi dėl kitos valstybės kaltės kilusią žalą, turėtų įgyti regresą teisę į karo veiksmus pradėjusią valstybę.

Pažymėtina tai, kad branduolinė žala, kilusi dėl teroristinių veiksmų, nėra laikoma aplinkybe, atleidžiančia nuo atsakomybės. Valstybės turi užtikrinti visapusišką branduolinio objekto apsaugą visą jo eksploatavimo laiką ir turi būti pasiruošusios įvairaus pobūdžio netikėtiems įvykiams. Pilietinis karas, sukilimas ar nepaprastai sunki stichinė nelaimė taip pat neturėtų patekti į atsakomybę šalinančių aplinkybių sąrašą. Tuo atveju, jei žala kiltų dėl šių minėtų aplinkybių, valstybės besąlygiškai turėtų atlyginti sukeltus nuostolius.

---

²¹⁶ „Vienos konvencija dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą,” *supra note* 86, 4 str. 3 d.

3.4. Operatoriaus atsakomybės dydis

Branduolinių avarijų atveju sukeltas žalos mastas gali būti toks didelis, kad branduolinio įrenginio operatorius gali būti finansiškai nepajėgus atlyginti visų sukeltų nuostolių²¹⁷. Kaip bebūtų, valstybėms ir jos gyventojams, patyrusiems nuostolius turi būti teisingai atlyginta. B. Abbasi teigia, kad tuo atveju, jei kam nors yra sukeliama žala, yra būtina jam kompensuoti, grąžinant į tą padėtį, kurioje jis buvo prieš patirdamas žalą. Patirtos žalos kompensacija yra pirminė išminties taisyklė. Vystant bet kokio pobūdžio pavojingą veiklą, reikia būti pasiruošusiam atlyginti nuostolius.²¹⁸

Konvencijos dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą nustato minimalią atsakomybės ribą. Konvencijos taip pat leidžia nustatyti branduolinio įrenginio operatoriaus atsakomybės limitą. Nustatytam dydžiui, operatorius turi turėti draudimą ar kokią kitą finansavimą, kuris užtikrintų nustatytą operatoriaus atsakomybės dydį. P. Birnie teigia, jog operatoriaus atsakomybės dydžio nustatymas leidžia operatoriui rasti tinkamą draudėją, nes neapibrėžus atsakomybės ribų, operatoriui būtų labai sudėtinga rasti draudėją, kuris sutiktų drausti nežinomai sumai. Maksimalaus atsakomybės dydžio nustatymas taip pat leidžia išvengti nepakeliamų finansinių nuostolių valstybėms. Valstybės, atsižvelgdamos į konvencijų dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą nustatytus žemiausius atsakomybės dydžius, gali nustatyti joms priimtinus didžiausius atsakomybės dydžius²¹⁹. Finansiškai tvirtos valstybės gali nuspręsti nenustatyti jokių didžiausių atsakomybės dydžių ir savo teisėje įtvirtinti neribotą operatoriaus atsakomybę, kitos valstybės gali nustatyti tik minimalius operatoriaus atsakomybės dydžius.

Nustatant operatoriaus atsakomybės lubas, valstybės išvengia grėsmės branduolinės avarijos atveju patirti finansinį bankrotą, tačiau, didelės branduolinės žalos atveju, šią žalą patyrusios valstybės gali likti be teisingo žalos atlyginimo. Nustatant neribotą valstybės atsakomybę, tikėtina, kad žalą patyrusioms valstybėms bus priteista didesnė suma, nei tuo atveju, jei valstybė būtų nusistačiusi atsakomybės ribą, tačiau šiuo atveju, žalą sukėlusio valstybė turi būti finansiškai labai stipri, kad sugebėtų atlyginti visą padarytą žalą ir tuo pačiu napatirti finansinio bankroto.

---

²¹⁷ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *supra note* 1, p. 526.

²¹⁸ Behnam Abbasi, *supra note* 208, p. 479.

²¹⁹ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *op. cit.*, p. 527.

Konvencijų nustatomų atsakomybių dydžių palyginimas

	<i>Vienos konvencija</i>	<i>Protokolas dėl Vienos konvencijos pakeitimo</i>	<i>Papildomos kompensacijos konvencija</i>	<i>Paryžiaus konvencija</i>	<i>Briuselio konvencija</i>	<i>2004 m. Protokolas dėl Paryžiaus konvencijos pakeitimo</i>	<i>2004 m. Protokolas dėl Briuselio konvencijos pakeitimo</i>
<i>Operatoriaus atsakomybės dydis</i>	5 mln. JAV dolerių	150/300 mln. SDR	300 mln. SDR	5-15 mln. SDR	5 mln. SDR	700 mln. eurų	700 mln. eurų
<i>Valstybės fondas</i>		Kiek trūksta iki 300 mln. SDR	150 mln. SDR		Kiek trūksta iki 175 mln. SDR		500 mln. eurų
<i>Valstybių bendras fondas</i>			Mokama pagal 4 straipsnyje nustatytą formulę		125 mln. SDR		300 mln. eurų

Pagal Paryžiaus konvenciją nustatomas minimalus ir maksimalus operatoriaus atsakomybės dydis. Minimalus – 5 milijonai specialiujų skolinimosi teisių (angl. *Special Drawing Rights*) (toliau – SDR), maksimalus – 15 milijonų SDR²²⁰. Tai yra atitinkamai apie 19 milijonų eurų, kaip maksimali riba ir apie 6,3 milijonai eurų, kaip minimali riba²²¹.

Priėmus Briuselio konvenciją, nustatytas papildomas trečias slenkstis. Briuselio konvencija įpareigoja valstybes nustatyti minimalią operatoriaus atsakomybę ne mažesnę kaip 5 milijonai SDR, papildomai valstybė įpareigojama skirti dar tiek SDR, kiek reikia padengti skirtumui nuo 5 milijonų iki 175 milijonų SDR (221 milijonai eurų). Galiausiai, tuo atveju, kai valstybei padengus trūkstamą žalos atlyginimo dydį pagal antrąjį slenkstį, atsakomybės dydis viršija ir šį slenkstį, pagal trečią slenkstį turi būti surenkami dar 125 milijonai SDR (158 milijonai eurų) iš kitų Susitariančiųjų šalių pagal Briuselio konvencijos nustatytą kontribucijų formulę²²². Taigi, pagal Briuselio konvenciją, kiekviena susitariančioji valstybė turi nustatyti 300 milijonų SDR (378,5 milijonų eurų) atsakomybės ribą, kaip aukščiausią atsakomybės ribą.

Suomija, Vokietija, Liuksemburgas, Šveicarija yra nustačiusios neribotą operatoriaus atsakomybės dydį. Belgija, Olandija – 1,2 bilijono eurų, Švedija – 300 mln. SDR, Slovėnija – 150 mln. SDR, Danija, Norvegija – 60 mln. SDR, Prancūzija – 91, 5 mln. eurų, Ispanija – 700 mln. Eurų, Jungtinė Karalystė – 140 mln. GBP²²³. Tuo atveju, jei nuostoliams atlyginti

²²⁰ Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy, *supra note* 87, 257 str.

²²¹ 1 euras prilygsta 0.79 SDR. (1 SDR prilygsta 1,24 euro arba 1,41 JAV dolerio). 2015 10 28 Tarptautinio valiutos fondo pateikiamais duomenimis.

²²² 1963 m. Paryžiaus konvencijos papildymo konvencija (Briuselio konvencija), 3 str. b dalis, <https://www.oecd-neo.org/law/nlbrussels.html>

²²³ „Nuclear operator liability amounts and financial security limits“, žiūrėta 2015 10 02, <http://www.oecd-neo.org/law/2015-table-liability-coverage-limits.pdf>

nepakanka nustatyto operatoriaus atsakomybės dydžio, taikomi antras ir trečias slenkstis. Olandija, Švedija, nustačiusios didesnes operatoriaus atsakomybės ribas, papildomai nebenustato antro slenkščio ribų.

2004 m. priėmus Protokolus dėl Paryžiaus konvencijos ir Briuselio konvencijų pakeitimų, juose nustatyta minimali operatoriaus atsakomybės riba – bent 700 milijonai eurų²²⁴. Net ir tuo atveju, jei valstybė nėra nustačiusi aukščiausių atsakomybės lubų, t.y. yra įtvirtinusi neribotą operatoriaus atsakomybę, jos valstybės operatorius vis tiek turi gauti 700 milijonus eurų garantinę sumą²²⁵. Papildomai, 2004 m. Briuselio konvencijos pakeitimas numato antrą ir trečią slenkstį. Pagal antrą slenkstį pati valstybė turi užtikrinti dar 500 milijonus eurų, tuo atveju, jei žalai atlyginti nepakaktų pirmojo slenkščio nustatytos sumos. Galiausiai, trečiuoju slenkščiu įtvirtinama, kad valstybės solidarai, turi užtikrinti dar 300 milijonų eurų sumą, jei nepakaktų ir antrojo slenkščio. Galutinė atsakomybės už padarytą žalą, pagal Briuselio konvencijos pakeitimą, išauga iki 1,5 bilijono eurų²²⁶. Pažymėtina, kad šie protokolai dar nėra įsigalioję.²²⁷ Kadangi nustatomos žymiai didesnės atsakomybės lubos nei kitomis konvencijomis, valstybės gali būti finansiškai nepajėgios būti įpareigos šiais konkrečiais protokolais.

Vienos konvencija nustato minimalų 5 milijonų JAV dolerių operatoriaus atsakomybės dydį²²⁸. Didžiausias atsakomybės dydis nėra nustatomas. Šios Vienos konvencijos susitariančios šalys yra nusistačiusios tokias operatoriaus atsakomybės ribas: Baltarusija, Bosnija ir Hercegovina, Estija, Makedonija, Moldavija, Rusija, Serbija – neribota atsakomybė, Bulgarija – 96 mln. BGN, Kroatija – 320 mln. HRK, Čekija – 8 bilijonus CZK, Vengrija – 100 mln. SDR (papildomus trūkstantus 200 mln. SDR skiria valstybė), Latvija – 4 mln. LVL (valstybė skiria kiek trūksta iki 80 mln. LVL), Lietuva nustačiusi lygiai tiek, kiek reikalauja Vienos konvencija, Lenkija, Rumunija – 300 mln. SDR, Slovakija – 300 mln. eurų, Ukraina – 150 mln. SDR²²⁹.

Protokolas dėl Vienos konvencijos pakeitimo, kaip ir Briuselio konvencija, pakėlė mažiausios atsakomybės dydžio ribas iki 300 milijono SDR. Valstybė gali nustatyti ribotą 150 milijonų SDR operatoriaus atsakomybės dydį, tačiau tokiu atveju, ji pati turės padengti trūkstamą sumą iki 300 milijonų SDR²³⁰.

---

²²⁴ 2004 m. Protokolas dėl Paryžiaus konvencijos pakeitimo H str., http://www.oecd-nea.org/law/paris_convention.pdf

²²⁵ *Ibid*, K str.

²²⁶ 2004 m. Protokolas dėl Briuselio konvencijos pakeitimo (neįsigaliojęs), 3 str., http://www.oecd-nea.org/law/brussels_supplementary_convention.pdf

²²⁷ 2015-10-29 duomenimis.

²²⁸ „Vienos konvencija dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą,” *supra note* 86, 5 str.

²²⁹ „Nuclear operator liability amounts and financial security limits“, *supra note* 222.

²³⁰ Protocol to Amend the Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage, *supra note* 90, 7 str.

Papildomos kompensacijos konvencija nustato 300 mln. SDR operatoriaus atsakomybės dydį, pati valstybė įpareigojama turėti dar 150 mln. SDR tuo atveju, jei operatoriaus fondo neužtektų atlyginti nuostoliams. Taip pat iš bendro valstybių fondo dar turi būti skiriama suma, kuri apskaičiuojama pagal šios konvencijos 4 straipsnį²³¹. Tam, kad šis fondas būtų panaudotas, valstybė, kurios teismai turi jurisdikciją nagrinėti bylas dėl branduolinės žalos, turi informuoti kitas valstybes, jog jos teritorijoje kilo avarija ir jai reikės papildomų valstybių fondų žalai atlyginti²³². Tuo atveju, jei dėl branduolinės avarijos kilusiems nuostoliams atlyginti užtektų pirmo ir antro slenkščio, valstybė neturėtų reikalauti papildomo valstybių fondo²³³. Konvencija įsigaliojo dar visai neseniai – 2015 m. balandžio 15 d.

Branduolinės energijos agentūra rekomendavo, kad valstybės nusistatytų ne mažesnę, kaip 150 milijonų SDR (apie 189 milijonai eurų) atsakomybės ribą, ką daugelis valstybių ir padarė²³⁴.

Vienos ir Paryžiaus konvencijų esminis skirtumas tame, kad Vienos konvencijoje nustatoma tik minimali atsakomybės riba, nenustatant aukščiausios mokėtinos sumos, tuo tarpu Paryžiaus konvencijoje nurodoma tiek minimali, tiek maksimali atsakomybės riba. Kaip bebūtų, tiek Protokolas dėl Vienos konvencijos pakeitimo, tiek Briuselio konvencija nustato bent 300 milijonų SDR atsakomybės ribą.

Pažymėtina, kad nė viena konvencija nesiekia valstybių įpareigoti prisiimti vienodus įsipareigojimus, jomis siekiama išvardinti minimalius tarptautinius standartus, kurie būtų lankstūs ir pritaikomi bet kurioje teisinėje, socialinėje, ekonominėje sistemoje²³⁵. Valstybės gali nustatyti skirtingus senaties terminus, draudimo ar atsakomybės lubas. Kai kurios valstybės yra nusistačiusios daug aukštesnes atsakomybės lubas.²³⁶ Valstybės nėra įpareigosotos savo nacionalinėje teisėje nustatyti vienodas operatorių atsakomybės ribas.

Pažymėtina, kad didelio masto branduolinės avarijos atveju, ši branduolinė avarija gali sukelti daug didesnę žalą, nei valstybės nacionalinėje teisėje nustatytoji operatoriaus atsakomybė. Kadangi operatoriaus atsakomybė yra ribojama tam tikra nustatyta suma, žala viršijanti šią sumą, gali likti neatlyginta. Be to, atsižvelgiant į tai, kad konvencijos nustato skirtingus atsakomybės dydžius, lieka tikimybė, kad branduolinės avarijos atveju ne tik gali būti netinkamai atlyginta žala patyrusiai šaliai, tačiau ir būti patirtas sąlyginis neteisingumas. Pvz., kilus branduolinei avarijai, Paryžiaus konvencijos susitariančiosios šalies teritorijoje ir sukėlus

²³¹ Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage, *supra note* 213, 3 str.

²³² *Ibid*, 6 str.

²³³ *Ibid*, 10 str.

²³⁴ „Paris Convention on Nuclear Third Party Liability,“ žiūrėta 2015 11 27, <https://www.oecd-nea.org/law/paris-convention.html>

²³⁵ Patricia Birnie and Alan Boyle and Catherine Redgwell, *supra note* 1, p. 521.

²³⁶ *Ibid*, p. 523.

branduolinę žalą Vienos konvencijos susitariančiai šaliai, Paryžiaus konvencijos šalis išmokėtų daug didesnę nuostolių atlyginimo išmoką, nei atvirkštiniu atveju. Šiuo atveju, pažymėtina tai, kad Paryžiaus konvencijos šalimis gali būti tik Europos žemynui priklausančios valstybės ir tik priklausančios Ekonominio bendradarbiavimo ir vystymosi organizacijai (OECD), šiuo metu šiai organizacijai priklauso 34 susitariančios valstybės²³⁷, kurių didžioji dalis yra Vakarų Europos šalys. Šiuo atveju, Europos žemyne kilus branduolinei avarijai, tikėtina, jog tuo atveju, jei kaimyninėje valstybėje kils branduolinė avarija, sukelta žala bus atlyginta pagal tą pačią nukentėjusiosios ir kaltininkės valstybėse taikomą konvenciją. Kaip bebūtų, tai nėra garantuojama.

Be to, valstybė, būdama Protokolo dėl Vienos konvencijos pakeitimo susitariančiąja šalimi, gali reikalauti ir nuostolių, kuriuos patyrė dėl prevencinių priemonių taikymo ar išlaidų, kurias patyrė, siekdama nustatyti patirtą žalą. Trail Smelter byloje buvo pažymėta, kad valstybė taip pat gali reikalauti tų nuostolių atlyginimo, kuriuos ji patyrė siekdama identifikuoti patirtą žalą²³⁸.

Kaip bebūtų, valstybėms, esant skirtingų konvencijų už branduolinę žalą, susitariančiosiomis šalimis, nėra iki galo aišku, kokią kompensaciją galės gauti žalą patyrusi valstybė. Pažymėtina, kad tuo atveju, jei žalą patyrusiai valstybei nebūtų išmokėti visi patirti nuostoliai, būtų teisinga padengus nuostolius pagal nustatytus limitus, likusią neišmokėtą nuostolių dalį išmokėti vėliau – valstybei sukaupus reikiamus fondus. Šiuo atveju, valstybės turėtų veikti gera valia, tačiau nesant teisinių įpareigojimų, geros valios klausimą gali nustelbti finansiniai klausimai, tokiu atveju žalą patyrusi valstybė tikėtinai negautų teisingo nuostolių atlyginimo.

Kaip bebūtų, Konvencijų dėl atsakomybės režimas, kad ir nebūdamas iki galo išbaigtas, yra geriau nei jokio režimo. Pavyzdžiui, jei avarija įvyktų valstybėje, kuri nėra nė vienos konvencijos dėl atsakomybės susitariančioji šalis, atsakomybės klausimai būtų sprendžiami sudėtingesniu keliu. Tarptautinės ekspertų grupės dėl atsakomybės už branduolinę žalą darbe sakoma, jog tokiu atveju, visų pirma reikia žiūrėti, ar valstybė yra kokios nors kitos tarptautinės konvencijos šalimi, jei nėra jokios – taikyti tarptautinės paprotinės teisės taisykles ar galiausiai – nacionalinės teisės taisykles²³⁹. Auka gali bandyti paduoti ieškinį tos šalies teismui, kurioje buvo padarytas pažeidimas ar kilo žala, savo gyvenamosios ar verslo vietos teismui. Daugelyje

---

²³⁷ Members and partners, žiūrėta 2015-09-29, <http://www.oecd.org/about/membersandpartners/>

²³⁸ Trail Smelter case (United States, Canada) Reports of International Arbitral Awards. 16 April 1938 and 11 March 1941. Volume III pp. 1905-1982, p. 56

²³⁹ A paper by the International Expert Group on Nuclear Liability (INLEX), *supra note* 209, p. 3.

valstybių laikomasi tradicinio *lex loci delicti commissi maxim* principo – ieškinys duodamas tos šalies teismui, kurio teritorijoje įvyko avarija ar kilo žala²⁴⁰.

Auka visais atvejais gali siekti nuostolių atlyginimo, kai valstybė yra kurios nors konvencijos dėl atsakomybės susitariančioji šalis, tačiau tuo atveju, jei valstybė nėra nė vienos konvencijos dėl atsakomybės susitariančiąja šalimi, kyla klausimas, ar valstybė visgi neturi imuniteto nuo kitų valstybių teismų jurisdikcijos²⁴¹. Šiuo atveju, vėlgi atsižvelgiant į kitų valstybių, nesančių susitariančiosiomis konvencijų dėl atsakomybės šalimis, teismų priimtų sprendimų įgyvendinimo keblumo klausimą²⁴², ieškinį geriau paduoti tos valstybės, kurioje veiklą vykdo operatorius, ar kilo žala, teismui. Šiuo atžvilgiu labiau tikėtina, kad teismas priėmęs sprendimą dėl jo teritorijoje kilusios žalos atlyginimo, taip pat jį ir įgyvendins.

Pažymėtina, kad ES lygmeniu, valstybė, net ir nebūdama nė vienos konvencijos dėl atsakomybės susitariančiąja šalimi, yra įpareigota 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo, kuris nurodo, kad vienos ES valstybės narės teismo priimtas sprendimas turi būti pripažintas ir vykdomas ir kitoje valstybėje. Valstybės, nesančios nei ES valstybėmis narėmis, nei kurios nors atsakomybę už žalą susitariančiąja šalimi, kaip jau buvo minėta, turėtų spręsti daug sudėtingesniu būdu.

---

²⁴⁰ A paper by the International Expert Group on Nuclear Liability (INLEX), *supra note* 209, p. 5.

²⁴¹ *Ibid.*

²⁴² *Ibid.*, p.10.

IŠVADOS

Atsižvelgiant į tarptautinės, ES ir Lietuvos Respublikos teisės, tarptautinių teismų sprendimų ir mokslininkų nuomonės šaltinių analizės metu gautus duomenis, vertinant valstybių teises ir pareigas, bei atsakomybės už branduolinę žalą institutą, buvo padarytos šios išvados:

1. Esamas teisinis reguliavimas nepakankamai veiksmingai užtikrina valstybių įsipareigojimų įgyvendinimą. Dauguma tarptautinių sutarčių, reglamentuojančių branduolinės energijos saugaus panaudojimo klausimus, yra labiau rekomendacinio, nei įpareigojančio pobūdžio. Valstybėms nustatomi tam tikri bendri tarptautiniai standartai, į kuriuos jos skatinamos atsižvelgti ir tuo pačiu valstybėms paliekama teisė branduolinės saugos klausimus spręsti savo nuožiūra.

2. Tarptautinės sutartys ir ES teisės aktai nustato pareigą valstybėms užtikrinti branduolinę saugą. Tai apima pareigą užtikrinti tinkamas branduolinių įrenginių eksploatavimo sąlygas, įgyvendinti avarijų prevenciją tiek prieš pradėdant eksploatuoti branduolinį įrenginį, tiek visą jo eksploatavimo laiką, o nepavykus to padaryti – pareigą siekti kiek įmanoma labiau sumažinti galimus padarinius. Tuo pačiu kitoms valstybėms suteikiama teisė dalyvauti tarpvalstybinio PAV procese, gauti informaciją apie įvykusią branduolinę avariją, teikti pagalbą.

3. Avarijų prevencija apima ir tarpvalstybinį poveikio aplinkai vertinimą. Valstybė, planuojanti veiklą, turi užtikrinti galimą neigiamą tarpvalstybinį poveikį patirsiančios valstybės ir jos visuomenės teisę dalyvauti poveikio aplinkai vertinime, t.y. pateikti susijusią informaciją, konsultuotis, sudaryti sąlygas šios valstybės visuomenei pareikšti nuomonę dėl planuojamos veiklos. Tinkamai atlikus šias pareigas, galutinio sprendimo priėmimo teisė suteikiama veiklą planuojančiai valstybei. Konvencijos neužtikrina, kad, esant kitų valstybių prieštaravimams, valstybės planuojama veikla nebus pradėta. Tik nuo valstybių geros valios priklauso, ar valstybė iš tiesų, o ne tik formaliai atsižvelgs į kitos valstybės ir jos visuomenės nuomonę ir priims atitinkamą sprendimą.

4. Siekiant sumažinti branduolinės avarijos padarinius ir užkirsti kelią didesnėms pasekmėms, valstybės įpareigojamos apie įvykusią avariją pranešti kitoms valstybėms, kurioms gali kilti žala, tačiau konvencijos neužtikrina visapusiško šios pareigos įgyvendinimo, kadangi valstybių kompetencijai paliekama teisė pačioms nuspręsti, kurioms valstybėms galimai kils žala, o kurioms ne ir, ar avarija sukels tarpvalstybinius padarinius.

5. Pagalbos teikimas, kilus branduolinei avarijai, yra galimas tik tuo atveju, jei valstybė, kurioje kilo branduolinė avarija, prašo šios pagalbos. Kitos valstybės jokiais atvejais neturi teisės be pirmosios valstybės prašymo teikti jokios pagalbos.

6. ESPOO konvencija nurodo konkrečius veiksmus, kuriuos valstybė turi atlikti, vykdydama tarpvalstybinį poveikio aplinkai vertinimą. Kadangi ESPOO konvencija, būdama regioninio lygmens konvencija, yra taikoma tik jos valstybėms narėms, kitoms valstybėms konvencija tarsi nėra įpareigojanti, tačiau, kaip TTT yra pažymėjęs, išankstinis tarpvalstybinio poveikio aplinkai vertinimas yra tarptautinės paprotinės teisės reikalavimas, todėl ši konvencija galėtų būti naudojama, kaip gerosios praktikos pavyzdys kitoms valstybėms, atliekant tarpvalstybinį poveikio aplinkai vertinimą.

7. Nėra vieningos nuomonės dėl valstybių atsakomybės standarto, tačiau, valstybė, turėdama pareigą užtikrinti branduolinę saugą ir nesukelti žalos kitoms valstybėms, neįvykdžiusi šios pareigos, įgyja pareigą atlyginti nukentėjusiai valstybei sukeltus nuostolius. Šiuo atveju visai nėra svarbu, ar valstybės veiksmuose yra bent dalelė kaltės, svarbiausia tai, kad vienos valstybės vystoma veikla sukėlė kitai valstybei žalą.

8. Konvencijose dėl atsakomybės už sukeltą žalą nustatoma absoliuti operatoriaus atsakomybė. Jo atsakomybės dydis skiriasi priklausomai nuo to, kurios konvencijos šalimi yra konkreči valstybė. Konvencijos nustato minimalius atsakomybės dydžius ir palieka valstybėms teisę nusistatyti savo maksimalius atsakomybės dydžius. Nesant vieningos praktikos nustatant tokį patį atsakomybės lubų dydį, branduolinės avarijos atveju nuostolių atlyginimas taip pat nebus vieningas. Be to, patirti nuostoliai gali smarkiai viršyti valstybės atsakomybės ribas. Šiuo atveju, valstybė, patyrusi žalą, negaus teisingo nuostolių atlyginimo.

PASIŪLYMAI

1. Tarptautinėse sutartyse turėtų būti įtraukiamos nuostatos, įpareigojančios valstybes leisti būti patikrintoms tarptautinių ekspertų. Šiems ekspertams turėtų būti suteikti platūs įgaliojimai patikrinti, kaip valstybės vykdo nustatytas pareigas branduolinės saugos srityje, bei nustačius neatitikimus, įpareigoti valstybes imtis atitinkamų tobulinimo priemonių.
2. Kilus nesutarimams dėl valstybės planuojamos vykdyti branduolinės veiklos, valstybei, planuojančiai veiklą, turėtų būti nustatyta pareiga nepradėti branduolinės veiklos tol, kol veiklą planuojanti ir galimą neigiamą poveikį patirianti valstybė nepasieks abi šalis tenkinančio kompromiso.
3. Valstybėje kilus branduolinei avarijai ar kilus radiologinio pavojaus grėsmei, nepaisant to, ar valstybė mano, kad avarija ar įvykis neturės tarpvalstybinių pasekmių, Konvencijoje dėl pranešimo turėtų būti nustatoma pareiga valstybei apie branduolinę avariją pranešti bei pateikti aktualią informaciją TATENAI, kuri įvertinusi pateiktą informaciją, pateiktų sprendimą dėl poreikio informuoti kitas valstybes.
4. Konvencijos dėl atsakomybės už branduolinę žalą turėtų būti papildytos nuostatomis, įpareigojančiomis valstybes, tuo atveju, jei pagal konvencijų nustatytus aukščiausias atsakomybės dydžius, atlyginus kitoms valstybėms sukeltą žalą, paaiškėtų, kad šios žalos atlyginimas nėra pakankamas, likusią nuostolių dalį atlyginti, per protingą laiko tarpą sukaupus reikiamus fondus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Specialioji literatūra

1. *2nd Extraordinary Meeting of the Contracting parties to the Convention on Nuclear safety, Final Summary Report.* Vienna: 2012.
<http://www.meti.go.jp/press/2012/09/20120904002/20120904002-3.pdf>.
2. A joint report by the OECD Nuclear Energy Agency and the International Atomic Energy Agency. *International Nuclear Law in the Post-Chernobyl Period.* OECD, 2006.
<https://www.oecd-nea.org/law/chernobyl/nea6146-iaea-chernobyl.pdf>.
3. A paper by the International Expert Group on Nuclear Liability (INLEX). „Civil Liability for Nuclear Damage: Advantages and Disadvantages of Joining the International Nuclear Liability Regime.“ https://ola.iaea.org/ola/treaties/documents/liability_regime.pdf .
4. Abbasi, Behnam. “Civil Liability Resulted from Nuclear Accidents and its Effect on Environment.“ *Journal of Applied Environmental and biological sciences* 1, 10 (2011): 474-481.
[http://www.textroad.com/pdf/JAEB/S/J.%20Appl.%20Environ.%20Biol.%20Sci.,%201\(10\)474-481,%202011.pdf](http://www.textroad.com/pdf/JAEB/S/J.%20Appl.%20Environ.%20Biol.%20Sci.,%201(10)474-481,%202011.pdf).
5. Alvarez, Jose A. *International Organizations as Law-makers.* New York: Oxford University Press, 2006.
6. Birnie, Patricia and Boyle, Alan and Redgwell, Catherine. *International law and the environment.* New York: Oxford University Press, 2009.
<http://www.scribd.com/doc/238356647/Birnie-and-Boyle-2009-International-Law-and-the-Environment#scribd>.
7. Bunn, George and Steinhausler, Fritz. “Guarding Nuclear Reactors and Material From Terrorists and Thieves“. *Arms Control Association,* 2001, Washington. http://iis-db.stanford.edu/pubs/20374/bunn_act_oct2001.pdf.
8. Director General report. IAEA Activities in Response to the Fukushima Accident. (2011)
https://www.iaea.org/sites/default/files/govinf2011-8_0.pdf
9. Diplomatic Conference to consider a proposal to amend the Convention on Nuclear Safety. Vienna Declaration on Nuclear Safety, (Vienna, 2015),
http://www.vatesi.lt/fileadmin/documents/Naujienos/Vienna_declaration.pdf
10. Economic Commission for Europe. *Report of the second meeting held in Sofia from 26 to 27 February 2001 at the invitation of the Government of Bulgaria.* Geneva: UNECE, 2001.
<http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2001/eia/ece.mp.eia.4.e.pdf>.
11. Fischer, David. *History of the International Atomic Energy Agency: The first forty years.*

- Vienna: The Agency, 1997. http://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/Pub1032_web.pdf.
12. Flory, Denis. „Current and Future Directions in Nuclear Safety and Security”. *International Centre for Theoretical Physics*. Nr. 2374-12(2012) <http://indico.ictp.it/event/a11195/session/18/contribution/12/material/0/0.pdf>.
13. IAEA International fact finding expert mission of the nuclear accident following the great east Japan earthquake and tsunami: Preliminary Summary. 2011. https://www.iaea.org/sites/default/files/missionsummary010611_0.pdf.
14. Independent Safety Culture Assessment Review Service (ISCA). <http://www-ns.iaea.org/downloads/ni/safety-culture/isca-leaflet.pdf>
15. International Atomic Energy Agency. The 1997 Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage and the 1997 Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage – Explanatory Texts. Vienna: IAEA, 2007. http://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/Pub1279_web.pdf.
16. Joint statement of ENSREG and the European Commission. *Stress tests and Peer Review Process*, 2012, <http://www.ensreg.eu/sites/default/files/EC%20ENSREG%20Joint%20Statement%2026%20April%202012%20-Final%20to%20publish.pdf>.
17. Kiss, Alexandre Charles and Shelton, Dinah. *International Environmental Law*. Third Edition. Transnational Publishers, Incorporated, 2004.
18. Klevinskas, Gintautas. „Naujos atominės elektrinės projektas Lietuvoje“. Pranešimas LSDR narių metiniame susirinkime. Vilnius: 2007-11-15. <http://lrsd.rsc.lt/Klevinskas.pdf>.
19. Louis B, Sohn and John E. Noyes. *Cases and Materials on the Law of the Sea*. Ardsley, NY : Transnational Publishers, 2004.
20. O’ Driscoll, Mervyn and Lake, Gordon and Lodge, Juliet. *The European Parliament and the Euratom Treaty: Past, Present and the Future*. Luxembourg: European Parliament, 2001. http://www.researchgate.net/publication/271645272_The_European_Parliament_and_the_Euratom_Treaty_past_present_and_future.
21. OSART. Operational Safety Review Teams. http://www-ns.iaea.org/downloads/ni/s-reviews/osart/OSART_Brochure.pdf
22. Meškys, Linas. “Juridinių asmenų administracinė atsakomybė aplinkosaugos srityje: Griežtos atsakomybės doktrinos įtvirtinimo galimybė.” *Jurisprudencija*. Mokslo darbai 9, 87 (2006): 76-83.
23. Molis, Arūnas ir Gliebutė, Justina. “Branduolinės energijos plėtros Baltijos regione

- perspektyvos”. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367186697835/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
24. Monkevičius, Eduardas et al. *Aplinkosaugos teisė*. Vilnius: Justitia, 2011.
25. Norcera, Fabrizio. *The Legal Regime of Nuclear Energy - A comprehensive Guide to International and European Union Law*. Belgium: Intersentia, 2005. <https://books.google.lt/books?id=gLtgaGM0ctkC&printsec=frontcover&hl=lt#v=onepage&q&f=false>.
26. *Nuclear Safety review*. Austria: IAEA, 2013. http://www.iaea.org/About/Policy/GC/GC57/GC57InfDocuments/English/gc57inf-3_en.pdf.
27. Report of the Commission to the General Assembly on the work on the work of its fifty-third session. *Yearbook of the International Law Commission*. New York and Geneva: United Nations, 2007. http://legal.un.org/docs/?path=../ilc/documentation/english/reports/a_56_10.pdf&lang=EXP
28. *Report of Lithuania on the implementation of the Convention on the Environmental impact assessment in a transboundary context in the period 2010-2012*. Vilnius: 2013. http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/eia/documents/Review_2010_2012/Completed_EIA/Lithuania_EIAQuest_2010-12_en-110413.pdf.
29. Republic of Lithuania. Convention on nuclear safety sixth national report. Vilnius: 2013, http://www.vatesi.lt/fileadmin/documents/leidiniai/en/Lithuania_CNS_report_2013.pdf.
30. Sucharitkul, Sompong. “State Responsibility and International Liability under International law”. *Golden Gate University School of law. Digital Commons: The legal Scholarship Repository@Golden Gate University school of law* 1, 1(1996): 821-839. <http://digitalcommons.law.ggu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1225&context=pubs>.
31. *Summary report of the 5th Review Meeting of the contracting parties to the Convention on Nuclear safety*. Vienna: 2011. http://www-ns.iaea.org/downloads/ni/safety_convention/cns-summaryreport0411.pdf.
32. *The Chicago Manual of Style: the Essential Guide for Writers, Wditors, and Publishers*. Chicago: University of Chicago Press, 2010.
33. *The IAEA/NEA Incident Reporting System (IRS). Using Operating Experience to Improve Safety*, <http://www-ns.iaea.org/downloads/ni/irs/iaea-nea-irs2008.pdf>
34. United Nations Economic and Social Council. *Report of the Implementation Committee on its twenty-seventh session*. Geneva: UNECE, 2013. <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2013/eia/ic/ece.mp.eia.ic.2013.2e.pdf>.

35. United Nations Economic Commission for Europe. *Fourth review of implementation of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (2010-2012)*. Geneva: UNECE, 2015. http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/eia/Publications/2015/lastECE_MPEIA.2014.3_e_Publication_7Jul2015_FINAL_version_for_TYPO3.pdf.
36. Vadapalas, Valentinas. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006.
37. Žalimas, Dainius et al. *Tarptautinės organizacijos*. Vilnius: Justitia, 2001.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. „Susitarimas tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės dėl skubaus pranešimo, įvykus branduolinei avarijai, ir bendradarbiavimo branduolinio saugumo ir radiacinės apsaugos srityje.“ *Valstybės žinios* 55, 1262 (1997).
2. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. liepos 15 d. įsakymas Nr. D1-370 „Dėl Visuomenės informavimo ir dalyvavimo planuojams ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo procese tvarkos aprašo patvirtinimo.“ *Valstybės žinios* 93, 3472 (2005), (2015 m. birželio 23 d. redakcija Nr. D1-497).
3. „Lietuvos Respublikos branduolinės energijos įstatymas.“ *Valstybės žinios* 119, 2771 (1996).
4. „Lietuvos Respublikos branduolinės saugos įstatymas.“ *Valstybės žinios* 91, 4316 (2001).
5. „Lietuvos Respublikos ir Vokietijos Federacinės Respublikos sutartis „Dėl savitarpio pagalbos stichinių nelaimių ir stambių avarių atvejais.“ *Valstybės žinios* 87, 2057 (1996).
6. „Lietuvos Respublikos Konstitucija.“ *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).
7. „Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas.“ *Valstybės žinios* 82, 1965 (1996).
8. „Lietuvos Respublikos radioaktyviųjų atliekų tvarkymo įstatymas.“ *Valstybės žinios* 91, 4318 (2011).
9. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 20 d. nutarimas Nr. 1503 „Dėl valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano patvirtinimo.“ *Valstybės žinios* 125, 6425 (2010).
10. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. sausio 8 d. nutarimas Nr. 99 „Dėl Valstybinio gyventojų apsaugos plano branduolinės avarijos atveju patvirtinimo.“ *Valstybės žinios* 15, 654 (2012).
11. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Baltarusijos Respublikos Vyriausybės sutartis „Dėl bendradarbiavimo katastrofų, stichinių nelaimių bei didelių avarių prevencijos srityje ir likviduojant padarinius.“ *Valstybės žinios* 112, 4170 (2004).

12. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Danijos Karalystės Vyriausybės sutartis „Dėl informacijos pasikeitimo ir bendradarbiavimo branduolinio saugumo ir radiacinės saugos srityje.“ *Valstybės žinios* 37, 919 (1995).
13. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Gruzijos Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos ekstremaliųjų situacijų prevencijos ir likvidavimo srityje.“ *Teisės aktų registras*. 2014, i.k. 2014-05727.
14. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl skubaus pranešimo apie branduolines avarijas ir dėl pasikeitimo informacija bei bendradarbiavimo branduolinės ir radiacinės saugos srityje.“ *Valstybės žinios* 30, 972 (2004).
15. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl Konvencijos dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste įgyvendinimo.“ *Valstybės žinios* 92, 3353(2004).
16. „Lietuvos Respublikos ir Vengrijos Respublikos sutartis „Dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos katastrofų ir didelių avarių atvejais.“ *Valstybės žinios* 88, 3074 (2001).
17. „Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl 1963 m. gegužės 21 d. Vienos konvencijos dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą ir bendro protokolo dėl Vienos konvencijos bei Paryžiaus konvencijos taikymo įsigaliojimo.“ *Valstybės žinios* 68, 1276
18. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės sutartis „Dėl abipusės pagalbos stichinių nelaimių ir kitų didelių avarių atveju.“ *Valstybės žinios* 88, 3075 (2001).
19. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės sutartis „Dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos įvykus katastrofoms, gaivalinėms nelaimėms bei kitiems ypatingiems atsitikimams.“ *Valstybės žinios* 80, 2413 (2000)
20. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Švedijos Karalystės Vyriausybės bendradarbiavimo susitarimas ekstremalių situacijų prevencijos, parengties ir jų likvidavimo srityje.“ *Valstybės žinios* 77, 2670 (2004).
21. „Sutartis tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės Ir Norvegijos Karalystės Vyriausybės dėl operatyvaus informavimo apie branduolines avarijas ir pasikeitimo informacija apie branduolinius objektus.“ *Valstybės žinios* 109, 2760 (1997).

Tarptautinės sutartys ir kiti dokumentai

1. „Bendras Protokolas dėl Vienos konvencijos dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą ir Paryžiaus konvencijos dėl atsakomybės prieš trečią šalį atominės energetikos srityje.“ *Valstybės žinios* 72, 1346 (1993).

2. „Branduolinės saugos konvencija.” *Valstybės žinios* 17, 439 (1996).
3. „Branduolinių medžiagų fizinės saugos konvencija.“ *Valstybės žinios* 36, 1552 (2003).
4. „Sprendimas III/7 ESPO konvencijos antras pakeitimas.” (autentiškas vertimas), http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=378638.
5. „Jungtinė panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencija.” *Valstybės žinios* 36, 1186 (2004).
6. „Konvencija dėl ankstyvo pranešimo apie branduolinę avariją.” *Valstybės žinios* 32, 1013 (2004).
7. „Konvencija dėl pagalbos įvykus branduolinei avarijai arba kilus radiologiniam pavojui.” *Valstybės žinios* 67, 2021 (2000).
8. „Konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste (ESPOO, 1991).” *Valstybės žinios* 92, 2688 (1999).
9. „Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais.” *Valstybės žinios* 73, 2572 (2001).
10. „Sutartis dėl branduolinio ginklo neplatavimo.” *Valstybės žinios* 137, 5569 (2007).
11. „Sutartis dėl Tarptautinės atominės energijos agentūros privilegijų ir imunitetų.” *Valstybės žinios* 4, 95 (2001).
12. „Vienos konvencija dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą.” *Valstybės žinios* 72,1345 (1993).
13. „Visuotinių branduolinių bandymų uždraudimo sutartis.“ *Valstybės žinios* 100, 2894 (1999).
14. „Branduolinių medžiagų fizinės saugos konvencijos pakeitimas.“ *Valstybės žinios* 39, 1476 (2009).
15. „Europos sutartis dėl pavojingų krovinių tarptautinių vežimų keliais (ADR).“ *Valstybės žinios* 46(1), 2057 (2003).
16. „Pavojingų krovinių gabenimo ro-ro tipo laivais pagal Tarptautinį jūra gabenamų pavojingų krovinių kodeksą (IMDG kodeksą), Pavojingų krovinių tarptautinio gabenimo geležinkeliais taisyklių (RID) ir Europos sutarties dėl pavojingų krovinių tarptautinio vežimo keliais (ADR) reikalavimus Supratimo memorandumas.“ *Valstybės žinios* 40, 1470 (2002).
17. „Tarptautinė konvencija dėl kovos su branduolinio terorizmo veiksmais. *Valstybės žinios* 67, 2603 (2007).
18. „1963 m. Paryžiaus konvencijos papildymo konvencija (Briuselio konvencija) <https://www.oecd-nea.org/law/nlbrussels.html>.

19. 1972 London Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter (concluded 29 December, entered into force 30 August 1975). 26 UST 2403, 1046 UNTS 120, 11 ILM 1294 (1972).
20. 1996 Protocol to the Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter. (adopted 7 November 1996, entered into force 23 March 2006). 36 ILM 1 (1997).
21. „2004 m. Protokolas dėl Briuselio konvencijos pakeitimo (neįsigaliojęs). http://www.oecd-ne.org/law/brussels_supplementary_convention.pdf.
22. „2004 m. Protokolas dėl Paryžiaus konvencijos pakeitimo (neįsigaliojęs). http://www.oecd-ne.org/law/paris_convention.pdf.
23. Antarctic Treaty (concluded 1 December 1959, entered into force 23 June 1961). 12 UST 794; 402 UNTS 71; 19 ILM 860 (1980).
24. Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage. INFCIRC/567. <https://www.iaea.org/sites/default/files/infcirc567.pdf>.
25. Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy (concluded 29 July 1960, entered into force 1 April 1968). 956 UNTS 251; 55 AJIL 1082 (1960).
26. IAEA Guidelines on reportable events, integrated planning and information exchange in a transboundary release of radioactive materials. 4.2.3. IAEA/INFCIRC/321.
27. IAEA Nuclear Energy Series. Nuclear Energy Basic Principles. No. NE-BP, 2008, [https://www.iaea.org/OurWork/ST/NE/Main/st-petersburg-conference/background-materials/data/2 Nuclear Energy/1 IAEA Nuclear Energy Publications/1 NE Series Guidance Publications/1 Nuclear Energy Basic Principles.pdf](https://www.iaea.org/OurWork/ST/NE/Main/st-petersburg-conference/background-materials/data/2_Nuclear_Energy/1_IAEA_Nuclear_Energy_Publications/1_NE_Series_Guidance_Publications/1_Nuclear_Energy_Basic_Principles.pdf).
28. IAEA Physical protection objectives and fundamental principles. GOV/2001/41.
29. IAEA Safety standards. Fundamental Safety Principles. Safety Fundamentals No. SF-1. 2006. http://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/Pub1273_web.pdf.
30. IAEA Safety standards series No. GS-R-2: Preparedness and Response for a Nuclear Radiological Emergency. 2002.
31. IAEA Safety standards series. Site Evaluation for Nuclear Installations. Safety Requirements, No. NS-R-3. 2003.
32. Protocol to Amend the Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage. INFCIRC/566 <https://www.iaea.org/sites/default/files/infcirc566.pdf>.
33. Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, 3-14 June 1992. Annex I Rio Declaration on Environment and Development. United Nations. A/CONF.151/26 (Vol. I).

34. The Statute of the International atomic energy agency (concluded 23 October 1956, entered into force 29 July 1957). 276 UNTS 3.
35. The Statute of the International Court of Justice (concluded 26 June 1945, entered into force 24 October 1945). 59 Stat. 1031; TS 993; 3 Bevans 1153.
36. Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and under Water (concluded 5 August 1963, entered into force 10 October 1963). 480 UNTS 43, 14 UST 1313, 2 ILM 889 (1963).

Europos Sąjungos teisės aktai

1. Europos atominės energetikos bendrijos steigimo sutartis (EURATOMAS). *Valstybės žinios*, 11957Ar (1957).
2. Konsoliduotos Europos Sąjungos ir Europos bendrijos steigimo sutartys. *Valstybės žinios* 2, 2 (2004).
3. European Commission 2013 June 13 Draft proposal for a Council Directive amending Directive 2009/71/EURATOM establishing a Community framework for the nuclear safety of nuclear installations. COM(2013) 343 final.
4. Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. rugsėjo 24 d. direktyvos Nr. 2008/68/EB dėl pavojingų krovinių vežimo vidaus keliais. [2008] OL, L 260.
5. Komisijos 1999 m. lapkričio 16 d. sprendimas dėl Europos atominės energijos bendrijos (Euratomas) prisijungimo prie 1994 m. Branduolinės saugos konvencijos. [1999] OL L318/20.
6. Komisijos 2005 m. birželio 14 d. sprendimas dėl Europos atominės energijos bendrijos prisijungimo prie Jungtinės panaudoto kuro tvarkymo saugos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugos konvencijos (2005/510/Euratomas). [2005] OL 185/33.
7. Komisijos 2005 m. lapkričio 25 d. Sprendimas 2005/844/Euratomas dėl Europos atominės energijos bendrijos prisijungimo prie Konvencijos dėl ankstyvo pranešimo apie branduolinę avariją. [2005] OL 312/21.
8. Komisijos 2005 m. lapkričio 25 d. Sprendimas 2005/845/Euratomas dėl Europos atominės energijos bendrijos prisijungimo prie Konvencijos dėl pagalbos įvykus branduolinei avarijai arba kilus radiologiniam pavojui. [2005] OL 314/27.
9. Tarybos 2000 m. gruodžio 22 d. reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. [2001] OL L 12/1.
10. Tarybos 1987 m. gruodžio 14 d. sprendimas dėl Bendrijoje nustatomos skubaus pasikeitimo informacija radiacinės avarijos atveju tvarkos (87/600/Euratomas). [1987] OL L 371.

11. Tarybos 1992 m. vasario 3 d. direktyva Nr. 92/3/Euratomas dėl radioaktyviųjų atliekų pervežimo tarp valstybių narių bei įvežimo ir išvežimo iš Bendrijos priežiūros ir kontrolės. [2004] OL, L 035.
12. Tarybos 1993 m. birželio 8 d. reglamentas 1493/93/Euratomas dėl radioaktyviųjų medžiagų vežimo tarp valstybių narių. [1993] OL, L 148.
13. Tarybos 2006 m. gruodžio 5 d. direktyva 2006/117/Euratomas dėl radioaktyviųjų atliekų ir panaudoto branduolinio kuro vežimo priežiūros ir kontrolės. [2006] OL, L 337/21.
14. Tarybos 2007 m. liepos 10 d. Sprendimas 2007/513/Euratomas, patvirtinantis Europos atominės energijos bendrijos prisijungimą prie pakeistos Branduolinių medžiagų ir branduolinių objektų fizinės saugos konvencijos - Europos atominės energijos bendrijos deklaracija pagal CPPNM 18 straipsnio 4 dalį ir 17 straipsnio 3 dalį. [2007] OL L 190/12.
15. Tarybos 2009 m. birželio 25 d. direktyva 2009/71/Euratomas, kuria nustatoma Bendrijos branduolinių įrenginių branduolinės saugos sistema. [2009] OL L 172/18.
16. Tarybos 2011 m. liepos 19 d. direktyva 2011/70/Euratomas, kuria nustatoma panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų atsakingo ir saugaus tvarkymo Bendrijos sistema. [2011] OL L 199/49.
17. Tarybos 2014 m. liepos 8 d. direktyva 2014/87/Euratomas, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2009/71/Euratomas, kuria nustatoma Bendrijos branduolinių įrenginių branduolinės saugos sistema. [2014] OL L 219/42.

Tarptautinių teismų sprendimai

1. Pulp Mills on the River Uruguay case. (Argentina v Uruguay), Judgment, I.C.J. Reports 2010, p.14.
2. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory opinion, I.C.J. Reports 1996, p. 226.
3. Construction of a road in Costa Rica along along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica); Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua), Provisional Measures, order of 13 December 2013, I.C.J Reports 2013, p.398.
4. Corfu Channel Case (Merits). (United Kingdom of Great Britain [and Northern Ireland v. Albania](#)), I.C.J. 1949. p.4.
5. Guerra and others v. Italy, 1998 (application no. 116/1996/735/932). E^{ur}.C^t.H^{igh}.R.
6. Lake Lanoux Arbitration (France v. Spain). (1957) 12 R.I.A.A. 281; 24 I.L.R. 101. Arbitral Tribunal. November 16, 1957. p. 31.
7. Oneryildiz v. Turkey. 2004.(application no. 48939/99). E^{ur}.C^t.H^{igh}.R.

8. Trail Smelter case (United States, Canada) Reports of International Arbitral Awards. 16 April 1938 and 11 March 1941. Volume III pp. 1905-1982.

Elektroniniai leidiniai

1. „EU Nuclear Stress Tests: Legally binding reviews every six years.” Žiūrėta per internetą 2014-08-05, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-532_en.htm.
2. „INES, International Nuclear and Radiological Event Scale.” Žiūrėta per internetą 2014-08-20, <http://www-ns.iaea.org/tech-areas/emergency/ines.asp>.
3. „Paris Convention on Nuclear Third Party Liability.” Žiūrėta per internetą 2014-09-15, <http://www.oecd-nea.org/law/paris-convention.html>.
4. Bačkaitis, S. „Dangers from Proposed Belarus and Russian Nuclear Power Plants to Lithuania.” Žiūrėta per internetą 2014-09-17, http://lms.lt/files/active/0/Dangers_from.pdf.
5. Högberg, Lars. „First Review Meeting of Contracting Parties.“ Žiūrėta per internetą 2014-10-16, <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/revmtg0199.html>.
6. „Operational & Long-Term Shutdown Reactors.“ Žiūrėta per internetą 2015-09-03, <http://www.iaea.org/PRIS/WorldStatistics/OperationalReactorsByCountry.aspx>.
7. „Permanent Shutdown Reactors.“ Žiūrėta per internetą 2015-09-03, <http://www.iaea.org/PRIS/WorldStatistics/ShutdownReactorsByCountry.aspx>.
8. „Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage.” Žiūrėta per internetą 2015-09-11, http://www.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/supcomp_status.pdf.
9. „Answering the Request for Emergency Assistance Worldwide.” Žiūrėta per internetą 2014-09-14, <https://www.iaea.org/sites/default/files/iec.pdf>.
10. „Member States and Member States Representatives.“ Žiūrėta per internetą 2015-09-15, http://www.unece.org/oes/nutshell/member_states_representatives.html.
11. „Members and partners.“ Žiūrėta per internetą 2015-09-29, <http://www.oecd.org/about/membersandpartners/>.
12. „Nuclear operator liability amounts and financial security limits.“ Žiūrėta per internetą 2015-10-02, <http://www.oecd-nea.org/law/2015-table-liability-coverage-limits.pdf>.
13. „RBMX Reactors. Appendix to Nuclear Power Reactors.” Žiūrėta per internetą 2015-11-16, <http://www.world-nuclear.org/info/Nuclear-Fuel-Cycle/Power-Reactors/Appendices/RBMK-Reactors/#.UmkdIBCp-I>

14. „Verification on environmental radioactivity monitoring facilities under the terms of Article 35 of the Euratom Treaty. Practical arrangements for the conduct of verification visits in Member States.” Žiūrėta per internetą 2015-11-17, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:155:0002:0005:EN:PDF>.
15. „Nuclear safety rules.” Žiūrėta per internetą 2015-11-18, <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/nuclear-energy/nuclear-safety>.
16. „Timeline of the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons.“ Žiūrėta per internetą 2015-11-19, <https://www.armscontrol.org/factsheets/Timeline-of-the-Treaty-on-the-Non-Proliferation-of-Nuclear-Weapons-NPT>.
17. „Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons.” Žiūrėta per internetą 2015-11-19, <http://disarmament.un.org/treaties/t/npt>.
18. „Paris Convention on Nuclear Third Party Liability. Latest status of ratifications and accessions.” Žiūrėta per internetą 2015-11-20, <http://www.oecd-nea.org/law/paris-convention-ratification.html>.
19. „Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage.“ žiūrėta per internetą 2015 11 20, <https://www.iaea.org/sites/default/files/publications/documents/infcircs/1996/infcirc500a5.pdf>.
20. „Joint Protocol Relating to the Application of the Vienna Convention and the Paris Convention.“ Žiūrėta per internetą 2015-11-20, http://www.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/jointprot_status.pdf.
21. „Radis sistema.” Žiūrėta per internetą 2015-11-23, <https://aplinka.lt/ankstyvojo-radiacinio-perspejimo-sistema-radis->.
22. „Avarinė parengtis.“ Žiūrėta per internetą 2015-11-23, <http://www.vatesi.lt/index.php?id=31>.
23. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos 2010 m. balandžio 15 d. raštas Nr. (10-3)-D8-3562 „Lietuvos pozicijos projektas dėl planuojamos statyti atominės elektrinės Baltarusijoje poveikio aplinkai vertinimo“. <http://www3.lrs.lt/docs2/LRDFALFN.PDF>.
24. “Convention on nuclear safety.” Žiūrėta per internetą 2015-11-27 https://www.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/nuclearsafety_status.pdf.

**MAGISTRO BAIGIAMOJO DARBO „TAIKAUS BRANDUOLINĖS ENERGIJOS
PANAUDOJIMO SAUGUMO REGULIAVIMAS TARPTAUTINĖJE TEISĖJE“
ANOTACIJA**

Darbe išnagrinėti branduolinės saugos srityje reikšmingi teisės šaltiniai: tarptautiniai, ES teisės aktai, teismų sprendimai, TATENA nustatyti saugos principai, standartai, mokslininkų nuomonė. Atsižvelgiant į branduolinės saugos apibrėžimą, išskirtos ir išnagrinėtos branduolinė energetiką vystančių valstybių teisės ir pareigos, jų įgyvendinimo galimybės, atsakomybės už branduolinės saugos pažeidimus, sąlygos bei suinteresuotų valstybių teisės. Aprašytos šių teisių ir pareigų įgyvendinimo problemos.

Nagrinėjant taikaus branduolinės energijos panaudojimo saugumo reguliavimą tarptautinėje teisėje, nustatyta, kad nepaisant egzistuojančio gausaus teisinio reglamentavimo ir tuo pačiu valstybių pareigų nustatymo, šis reglamentavimas nėra pakankamas: reguliavimas yra labiau rekomendacinio pobūdžio, branduolinei saugai užtikrinti tūksta įpareigojančio pobūdžio reikalavimų bei priverstinio įpareigojimų užtikrinimą nustatančių normų.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Tarptautinė branduolinė teisė, Branduolinė sauga, Valstybių teisės ir pareigos, Valstybių atsakomybė.

ANNOTATION OF THE MASTER'S THESIS „THE PEACEFUL USE OF NUCLEAR ENERGY SAFETY REGULATION IN THE INTERNATIONAL LAW“

Relevant sources of the law regulating nuclear energy safety: international, EU regulation, court decisions, safety principles and standards set by TATENA, scientific opinion were analyzed in the thesis. According to the definition of the nuclear safety, there were identified and analyzed rights and obligations of the states developing nuclear energy, possibility of that rights implementation, conditions of states responsibility for improper fulfillment of their obligations, there were also identified the rights of the states concerned. The implementation problems of these rights and responsibilities were described in the thesis.

Research of the peaceful use of nuclear energy safety regulation in the international law revealed that despite the fact that there are many safety regulation, this regulation is not sufficient: regulation is more recommendatory than obligatory, there are the lack of binding norms, states responsibility are not assured.

KEY WORDS: International nuclear law, Nuclear safety, State rights and obligations, State responsibility.

SANTRAUKA

Branduolinės energijos vystymas vienoje valstybėje, gali sukelti neigiamus padarinius ne tik nacionalinėje šalies teritorijoje, bet ir neigiamai paveikti kitų valstybių aplinką, žmones, jų sveikatą, padaryti žalos turtui. Dėl šios priežasties, branduolinės energijos plėtojimas nėra tik šią energetikos rūšį vystančios valstybės teisė, kartu tai yra ir visos tarptautinės bendruomenės interesas, kad branduolinės saugos lygis visose valstybėse atitiktų bendrus standartus, visos valstybės būtų lygios užtikrinant branduolinę saugą.

Siekiant nustatyti vienodus branduolinės saugos reikalavimus, tarptautiniu mastu nustatomi tam tikri reikalavimai, kuriuos valstybės, siekdamos užtikrinti aukštą branduolinės saugos lygį, turi įgyvendinti. Pripažįstama, kad tarptautinis bendradarbiavimas, nacionalinių valstybės priemonių stiprinimas, prisideda užtikrinant didesnę branduolinės saugos lygį visame pasaulyje. Valstybės, norėdamos vystyti branduolinę energetiką, privalo priimti ir tinkamai vykdyti tarptautinės bendruomenės, ES teisės nustatytas pareigas.

Branduolinės energijos taikiems tikslams panaudojimo saugumo klausimus reglamentuoja gausus kiekis konvencijų, tarptautinių sutarčių. Šie šaltiniai suskirstyti pagal reglamentavimo objektą: branduolinė sauga, panaudoto kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymas, branduolinio ginklo neplatimas, branduolinių medžiagų fizinė sauga, PAV, pranešimas apie branduolinę avariją ir pagalba, atsakomybė už branduolinę žalą. Prie branduolinio saugumo užtikrinimo prisideda ir tarptautinės organizacijos, kurios savo atliekamu darbu siekia palengvinti branduolinę energetiką vystančių valstybių pastangas užtikrinant branduolinę saugą.

Remiantis branduolinės saugos apibrėžimu, baigiamajame darbe išskirtos ir išnagrinėtos valstybių teisės ir pareigos: pareiga užtikrinti tinkamas eksploataavimo sąlygas, įgyvendinti branduolinių avarijų prevenciją, o to nepavykus – siekti sumažinti branduolinės avarijos padarinius bei, tuo atveju, jei valstybė neįvykdo bendros pareigos užtikrinti branduolinę saugą – pareiga atlyginti padarytą žalą bei iš šių pareigų išplaukiančios kitų valstybių teisės.

SUMMARY

Nuclear energy development in one country can cause negative consequences not only in the national territory of that country, but can also adversely affect the environment, people, their health, cause damage to property in other countries. For this reason, nuclear power development is not only the right of that type of energy developing state, but also it is a common interest of all the international community that the level of nuclear safety in all states comply common standards, all States had equal rights ensuring nuclear safety.

In order to establish uniform nuclear safety requirements at international level, there are set certain requirements that State must implement in order to ensure a high level of nuclear safety. It is recognized that international cooperation, strengthening of the national state measures, contributes to a higher level of nuclear safety worldwide. States wishing to develop nuclear energy, must undertake and properly implement legal duties, set by the international and EU community.

Use of nuclear energy for peaceful purposes security issues are regulated by the abundant conventions and international treaties. These sources are divided by the subject of: nuclear safety, radioactive waste management, nuclear non-proliferation, physical protection of nuclear materials, environmental impact assessment, report on the nuclear accident and the state liability for nuclear damage. International organization also contributes to the nuclear safety: their ongoing work aims to facilitate nuclear energy-development efforts of countries in ensuring nuclear safety.

According to the definition of nuclear safety, there were identified and examined the rights and obligations of the states: the obligation to implement the prevention of nuclear accidents, the obligation to reduce the consequences of a nuclear accident and the obligation to compensate the damage caused, if the state does not comply with the general duty to ensure nuclear safety, there were also analyzed the liability standard and relevant rights of other countries.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2015-12-06

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),
Teisės fakulteto/Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės instituto, tarptautinės teisės
programos

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė)

Inga Skutkevičiūtė,

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

**„Taikaus branduolinės energijos panaudojimo saugumo reguliavimas tarptautinėje
teisėje“:**

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų

metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

Inga Skutkevičiūtė